

KADINLAR VE BAŞKA EVRENLER
Kadınların Gerçeküstü Yaşamlarına
Dair Öyküler

Ayizi Kitap, 2018

Yazar: Nesibe Çakır

Yayına hazırlayan: Aksu Bora

Yayın koordinatörü: İlnur Üstün

Kapak ve kitap tasarımı: Tennur Baş

Sayfa sayısı: 96

"Dünya mevsimsiz ve toleranssızken, bu kadınlar varlıklarını sürdürebilmek için taşın sonsuzluğuna sığındılar. Mermerin şeklini aldıkları anda, yaşamlarında büyük dönemece girdiler. Öteki insanlardan uzağa düştüler, değişimlerini zarafetle taşıyarak sürüldüler, kaçtılar, kayboldular, gene de kendilerini buldular. Mermerin içerisinde öyle saydam ve kırılğan görünüyordular ki... Işığın izini sürer gibi, diğer tarafın görünürlüğü sayesinde yönlerini buldular."

Başka evrenler bazen uzay boşluğunun uzak köşelerinde, bazen de bahçedeki bir köknarın gövdesindedir. Nesibe Çakır elimizden tutup bizi işte o başka evrenlere götürüyor. Hayal gücümüzle, kitaplara olan sevgimizle, bitkileri tanımamızla, denizlere açılma arzumuzla geçebileceğimiz kapılardan bahsediyor. Bizi bu kapılara inandırıyor. Ki ütopya biraz da kapılarla ilgili değil midir?

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Müdürü: Eylem Gülteke

Mutfak Ekibi: Meral Çınar, Hatice Göz, Gözde Çelik, Aysin Özcan,

Gizem Işık, Buket Karaçaylı, Dilan İpek, Erkan Gökber

Kapak-Arka Kapak İllüstrasyonu: Meriç Atalar

Adres: İstiklal Cad. No: 76 Tokatlıyan İş Hanı Kat: 2 / 21 Beyoğlu / İstanbul

İletişim: feminervadergi@gmail.com

Basım Yeri: Nakış Ofset Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, 2ND5

Topkapı / İSTANBUL Tel.: 0212 613 87 37

- 4-5 - *Komedyanın Kadınları* -Hande Ortaç
- 6-7 - *Feminizm Yüzünü Sınıfa Dönüyor* -Meral Çınar
- 8-9 - *"Birlikte Olursak Dünyayı Değiştirebiliriz"* -Berlin Kadın Grevi komitesinden Johanna ve Hannah ile hemhal
- 10-11 - *Birkaç Cesur Güçlü Kadınla Değiştirdi Her Şey* -Tilbe Saran ile hemhal
- 12-13 - *Ataerki: Bir Kavramın Feminist Yeniden İnşası** -Melda Yaman
- 14-15 - *"Yayınevi Kapanabilir Ama Kadınlar Yazmaya Devam Eder"* -Ayizi Kitapevinin kurucuları İlnur Üstün ve Aksu Bora ile hemhal
- 16-17 - *Kadınlar Bir Arada Daha Güçlü* -Arzu Küçük
- 18-19-20 - *Yerelse Eşit ve Özgür Yönetimse Kadınlarla Herkes İçin* -Deniz Uslu
- 20-21 - *Kadının Temsili Kadındır* -Gizem Işık
- 22-23 - *Türkiye'de Cinsel Taciz Mücadelesinin Tarihsel Arka Planı* -Büşra Üner, Merve Köriükçü, Çağıl Güner
- 24-25 - *Aleviliğin Özgür Kadınla Buluşması* -Sema Doğan
- 26-27 - *Başka Bir Futbol Mümkün* -Dilan İpek
- 28-29 - *Bir Erasmus Deneyimi: Kendime, Kadınlara ve Yeni Yollara...* -Aylin Özcan
- 30-31 - *25 Kasım'a Yönelik Müdahale ve Kadın Mücadelesinin Son Yönelimleri* -Selda Kondakçı
- 32-33 - *Başka Bir Pornografi Mümkün Mü?* -Tuğba Kara
- 34-35 - *Sahne Peruz Hanım'ın* -Karagöz Oynatıcısı (Hayali) Sibel Tomaç ile söyleştik
- 36-37 - *Roma: Gerçek Bir Kadın Filmi* -İpek Yüksek
- 38-39 - *Sürdürülebilir Bir Yaşamın Var* Edicileri: Kadınlar -İpek Karanfil
- 40-41 - *"Kadınlar Grevi Müthiş Bir Dönem Olarak Hatırlıyor"* -Feryal Saygılıgil'le "Bir Kadın Grevi" kitabı üzerine söyleştik
- 42-43-44 - *Önden Buyurun Lütfen* -Necla Akgökçe

Dosya: DUVARLAR SINIRLAR TUTSAKLIKLAR

- 46-47 - *Biz O Duvarları Çarpa Çarpa Yıkacağız* -Hatice Göz
- 48-49 - *Gündelik Olanın Eleştirisi* -Buket Karaçaylı
- 50-51-52 - *Sınırlar, Cöç ve Kadın* -Neşe Özgen
- 52-53 - *Yüklenin Kızlar! Önümüzde Yıkılması Gereken Bir Duvar Var!* -Gözde Çelik
- 54-55 - *"Yürürken Birlikte Öğreneceğiz"* -Ekmeç ve Gül'den Sevda Karaca ile söyleştik.
- 56-57 - *Öncü bir kadın portresi: Rosa Luxemburg* -Perihan Koca
- 58-59 - *BENİM FEMİNİZMİM* -Derleyen: Dilan İpek
- 60-61-62 - *Sabaha Karşı Rüyası* -Elif Demirel
- 63- *Heybemiz* - Tuğba Kara

Ülkenin üç yanı denizlerle dört yanı krizlerle çevrili. Ensemize yapışmış bir ekonomik kriz var şimdi yaşamlarımızın orta yerinde.

Üzerine dönen espriler bir yana , ciddi bir soğan patates meselemiz var. Altın değerinde hani. En çok buradan anlıyoruz krizin yakıcılığını. Ve kendini yakan işsizlerden, uzun iş kuyruklarından...

Zamlar öyle bir hal aldı ki bir gece önce bıraktığımız gibi bulamıyoruz hiçbir şeyi.

Varsilla yoksul arasındaki uçurum derinleştikçe, çanlar egemenler için daha trajik ve korkutucu çalmaya başlıyor. İktidar sürekli seçimlerle, yapay gündemlerle oyalamaya çalışsa da her şey çirliçirli ortada.

Hal böyle olunca karşı çıkışlar artıyor. İrili ufaklı eylemler, grevler her yere yayılıyor. Ve iktidar, bu ateşin onu saracağını biliyor. Şiddeti, baskıyı arttırarak kurtulmaya çalışıyor.

Ne yana dönsek eril iktidarın temsilcileri, minyatürleri sopa gösteriyor. İçimizden dışımızdan duvarlar yükseliyor.

Zor zamanlar. Dışarıdayken bile aynı his: Caddeler duvar , okul duvar, işyeri duvar... Korkunun duvarları. Hepimiz yalnızız bu sınırlar içinde. Biliyoruz. Duyuyoruz.

Hissediyoruz. Ardı var at tutsak zamanların.

Bir duvarın ne kadar yüksek olduğunu, onu aşmak istediğimizde anlıyoruz.

Biz de istedik ki bu sayıda duvarları alalım karşımıza. Sınırları. Engelleri. Büyük sandığımız küçük tepeleri. Başkalarının çizdikleri bir yana, kendi elimizden çıkarları...

Karşına almak bir adımdır çünkü. Görmek. Kavramak. Varlığını kabul etmek. Ve böylece uzanmak ardına bu zor günlerin.

Yapabiliyorsak bir büyük gedik açmak. Oluyorsa eğer çentik atmak. Ama üstüne yürümek her şekilde. O duvara çarpsak bile bir iz bırakmak; belki sonrakilere...

Bu sayı, duvarın ardını, çitlerin ötesini isteyen kadınlar için biraz. Biraz hepimiz için. Bu zamanlarda, duvarlar var ama ötesi de var elbet diyebilme cesareti için...

* * *

Ve geçen sayımızın arifesinde, uydurma sebeplerle aramızdan alınan kız kardeşimiz Hatice özgürlüğüne kavuştu. Bu sayı bizlerle olması içimize su serpiyor bir nebze olsun... Onun kaleminden okuyacağız duvarların nasıl aşılabileceğini ve erkek egemen düzeni batırana kadar mücadelemizin yollarını adımlamaya devam edeceğiz.

Keyifli okumalar.

LYSISTRATA

*İster koca, ister dost,
dünyada hiçbir erkeğe...*

Kendimi vermeyeceğim...

*Zorluk çıkaracağım ve
taş gibi olacağım.*

*Mart kedisine
dönmeyeceğim...*

*Bacaklarımı
kaldırmayacağım...*

Komedyanın Kadınları

Hande Ortaç*

Geçtiğimiz ay Türkiye tiyatro ve sinema tarihinin önemli komedyenlerinden biri olan Aysen Gruda hayatını kaybetti. Komedinin ve komedyenin cinsiyetinin sıkça gündeme geldiği ve tartışıldığı bir dönemde bu kayıpla ortaya çıkan ve paylaşılan toplumsal üzüntü, tartışmaların ne kadar da yersiz olduğunun bir kanıtı gibiydi.

Tüm adaletsizliklere ve çarpık düzene derin bir eleştiriyi barındırdığı için komedi ve bir tür olarak komedyaya, her zaman önemli bir mücadele alanı. O sebeple köşe başlarının egemen söylem tarafından tutulmuş olması da şaşırtıcı değil. Tüm engellemelere karşı kadınların burada önemli bir varlığı olduğu da yadsınamaz bir gerçek. Bu alandaki kadınların izini, tarihteki ilk kadın komedyaya karakterlerinden birkaç örnekle sürelim istedik.

Hem komik hem kadın olmak mümkün mü?

Aysen Gruda, Türkiye'nin sahneden ekrana, tek seçenekli siyaset dünyasından çoktan seçmeli fırsatlar dünyasına ve buna mukabil siyah beyaz bir görüntüden çok renkli bir hayata geçtiği süreçte, nesillerin yetişmesine şahitlik etmiş bir sanatçı. Bu değişim sürecinde de topluma yakın, en gerçekçi karakterleri canlandırıp kıvraklığıyla insanları tatlı tatlı eleştirirken sevgilerini kazanmayı ve kitleleri kahkahaya boğmayı başarmıştır.

Yani en güçlü, en güzel, en yetenekli değil; en doğal, en sıcak ve en komik olmayı sağ duyusuyla başarmış ve dönemindeki birçok sanatçının arasından sıyrılarak gönül-

lere taht kurmuştur. Oysa ki Gruda'nın ölümünden birkaç hafta önce, Türkiye komedyenlik nişanı olarak kabul edilen İsmail Dümbüllü'nün 'Kavuk'unun son sahibi olan kişi, diğer bir deyişle komiklik bakanı, kadınlık hâllerinin komik olmadığını ve kadınların da bu sebeple iyi komedyenler olamayacağını buyurmuştu. Bu tartışmayı köpürtmenin bir anlamı yok ama sahnelenmediği için gözükmeyen, gözükmediği için yokmuş gibi davranılan kadınlık hâllerinin, insanlık durumlarına dahil olduğunu da hatırlatmak gerekiyor.

Herkesin kendi mizahını üretebileceği daha çok sahne yaratacağımız, kısıtlamadan çoğalacağımız günlerin özlemini çektiğimiz de bir gerçek. Sanat tarihine baktığımızdaysa, kadınlar tarafından oynanmasa bile komik kadın karakterlerin Antik Yunan'dan beri sahnede olduğunu görüyoruz. O dönemin oyunlarından birkaç komik kadını hatırlamak, sahneyi maçıst bir bakışla yeniden tanımlamaya çalışanlara güzel bir cevap olabilir.

Komedyanın doğuşu

Antik Yunan Tiyatrosu'nda tragedya ve komedyaya iki temel türü oluşturuyordu. Tragedyaların kahramanları tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrılar, krallar ve kraliçelerdi. Bu oyunlarda gündelik yaşamdan birilerini görmek, hikâyelerini dinlemek mümkün değildi.

Bu türün temel amacı, sahnede yer almayan halkı önce bu yüce karakterlerle özdeşleştirmek sonra coşkuyu, başarıyı, zaferi, ardından hatayı ve cezaı bu karakterlerle

birlikte yaşamalarını sağlayarak toplumsal bir katharsis yaratmaktı. Aristoteles'e göre katharsis bir nevi temizlenme ve tutkuların arınmasıdır. Bu yapıtlar böylece kahramanla yücelen, onunla hatalar yapıp bunların acı sonuçlarına karakterler üzerinden katlanarak sağalan halkın, sıradan ve meşakkatli hayatına bir katlanma pratiği sunuyordu. Egemenler saman altından sopa gösteriyor, vatandaşlarına kurallara aykırı davranışları durumunda başlarına gelecek kötü şeyleri de önceden bildiriyorlar ve kitleleri korkutarak da kontrol altında kalmalarını sağlıyorlardı.

Komedyaya ise başta egemenler olmak üzere toplumu ve gündelik politikayı eleştirmek için ortaya çıkmış, tragedyanın tam tersi bir tür. Bu türe ait oyunlarda halktan insanlar ve günlük yaşayış sahneleniyor, neredeyse tanrılık mertebesine taşınan kral ve kraliçe yönetimi, bu kişilerin aldıkları kararlar kıyasıya eleştiriliyordu. İşte bu türün bilinen en eski yazarlarından olan Aristofanes sayesinde gündelik hayata dair olaylar, o dönemin sosyal ilişkileri, halktan karakterler de sahneye taşınıyordu. Böylece tanrıça ya da kraliçe olmak dışında halktan kadınlar bu oyunlarda izleyicinin karşısına çıkmaya başladı.

Kadının rol almadığı bir doğum sahnesi

Komedyanın doğuşu sıradan daha doğrusu halktan kadınların sahneye taşınmasına olanak veriyse de, Sarah Pomeroy'un 1975 tarihinde yayımladığı Tanrıçalar, Orosular, Eşler ve Köleler: Antik Çağda Kadınlar, (Goddesses, Whores, Wives, and

Slaves: Women in Classical Antiquity) isimli kitabında da belirttiği gibi, o dönemde yaşayan kadınlar hakkında sadece erkek yazarlar tarafından sahneye taşınmış bölük pörçük parçalar var elimizde.

O dönemin şartlarında yaşayan kadınların çok kısıtlı hakları olduğunu göz önünde bulundurursak, mezar taşlarının üstünde yazılan birkaç not da dahil aktarılan her şey erkek yazar, tarihçi ya da yöneticinin filtresinden geçirilerek sunuluyordu. Bu sebeple başta Aristofanes'in komedyalarındaki bazen yoldan çıkan, bazen başkaldıran eğlenceli kadınlar olmak üzere, hiçbirinin bu şahısların kendi fantezisi olmadığını söyleyemeyiz. Diğer yandan, Aristofanes külliyatında yer alan kadın karakterler sayesinde bu metinleri, günümüzün feminist bakış açısıyla yorumlayarak sahneleme imkânımız var.

Cinsellikleriyle başkaldıran kadınlar: Lysistrata

Aristofanes'in en meşhur oyunlarından biri olan Lysistrata, yıllar süren savaflara ve bu savaşların neden olduğu uzun ayrılıklara, erkek nüfusunun azalmasına ve savaşlar yüzünden çekilen acılara bir son vermek için bir araya gelen kadınları anlatır. Oyun, Pelepones Savaşı'na ara verildiği kısa barış döneminde geçer. Aristofanes bu dönemin çok kısa süreceğinden ve savaşın tekrar başlayacağından emindir. O sebeple de savaşı durdurmak için daha kalıcı bir çözüm bulmayan yönetimi eleştirmek için Lysistrata oyununu yazar.

Lysistrata: Dinleyin öyleyse, kendime saklayacak değilim ya bu işi. Ey kadınlar, biz eğer kocalarımızı barışa zorlamak istiyorsak, göze alacağımız bir şey var...

Kleonike: Nedir o? Söyle.

Lysistrata: Göze alacak mısınız ama?

Kleonike: Alacağız, ölsek de alacağız!

Lysistrata: Peki öyleyse, göze alacağımız şey... erkeklerle o bildiğiniz işi yapmamak-

tır... Ne oldu, ne var? Ne kaçıyorsunuz? Nereye? Hey! Ne oluyorsunuz? Ne diye asıldı suratlarınız? Ne oldu size birdenbire? Nedir bu ağlamalar, sızlanmalar? Yapacak mısınız, yapmayacak mısınız dediğimi? Nedir sizi böyle ürküten?*

Lysistrata'nın savaşı durdurmak için kadınların eşleriyle sevişmemesini önermesi üstünden kadınlar arasında bir tartışma başlar. Bazıları kendi zevklerinden vazgeçmek istemezken bazıları da bu direnişin sebep olacağı şiddetten çekindiklerini dile getirir. Bu tartışma esnasında her kadının cinsellikle ilgili farklı deneyimleri gözler önüne serilir. Tartışmanın sonunda büyük amaca ulaşmak yani savaşın son bulmasını sağlamak için kendi özel durumlarını göz ardı ederek sevişmemek konusunda hemfikir olan kadınlar birlikte bir ant içerler.

İster koca, ister dost, dünyada hiçbir erkeğe...

Kendimi vermeyeceğim...

Zorluk çıkaracağım ve taş gibi olacağım.

Mart kedisine dönmeyeceğim...

Bacaklarımı kaldırmayacağım...***

Mecliste sadece kadınlar olsa!

Aristofanes'in diğer bir oyunu olan Kadınlar Mecliste (Ekklesiazousai) kadınların meclisi ve böylece ülkenin yönetimini ele geçirdikleri bir durumu tasvir eder. Platon'un Devlet eserinde yer alan ideal düzeni yermek için yazılmış olan oyunda, kadınlar meclisi ele geçirdikten sonra içinde çirkin kadınların cinsel haklarını savunan bir kanunun da olduğu çeşitli düzenlemeler yaparlar. Aldıkları kararlarla işleri karıştırıp mevcut düzeni altüst ederler.

Aristofanes'in hem Lysistrata'da hem de Kadınlar Mecliste oyununda yer verdiği kadınları, bir güldürü malzemesi olarak kullandığı öne sürülmüştür. Lysistrata'da 'kadınlar bile savaşı durdurabiliyorken siz yöneticiler onlar kadar olamıyorsunuz'

mesajı verdiği savunulur. Kadınlar Mecliste oyunu içinse kadınların işleri ellerine yüzlerine buluşturmalarıyla dalga geçtiği düşünülür.

Niyet ve nihayeti

Aristofanes'in oyunlarında yer verdiği kadınlarla ilgili gerçek niyeti hakkında bugün bir bilgimiz yok. Fakat biliyoruz ki onun metinlerinde edilgen değil, etken karakterler olarak oyunun kaderini tayin eden kadınlar, tiyatro tarihindeki halktan gelen ilk kadın karakterler. O dönemlerde yine erkek oyuncular tarafından sahnelenseler de, bugün bu karakterler feminist okumayla günümüzün vazgeçilmez savaş karşıtı ve demokrasi yanlısı oyunları olarak okunuyor ve sahneleniyor.

Ülkemizdeki güncel tartışmalara baktığımızda, Antik Yunan Tiyatrosu'nun neden bu kadar önemli ve büyük olduğunu bir kez daha anlıyoruz. Aristofanes'in kadınları sahneye taşıırken niyetini bilmesek de barışa olan özlemi, cinselliğe atfettiği önem, 'hadi kadınlar bile geçse sizden daha iyi yönetir' dediği basiretsiz yöneticiler; tüm durumlar bugünlere çok benziyor. Bu oyunlarda kaderini belirleyen, düzene başkaldıran kadınlar da toplumda değişim başlatmak için dinamo görevi görüyor adeta. Tarihin çok eski zamanlarından beri 'Alışın buradayız!' diyoruz ve ne olursa olsun demeye devam ediyoruz.

Edilgenliğe mahkum edilmeden, tüm insanlık hâllerinin sahnelerde yerlerini alması için hayatlarını daha gerçek ve daha iyi sanatçı olmaya adayan tüm insanlara saygıyla...

Dipnotlar:

* Yazar Hande Ortaç, "Kankurutan" adlı öyküsü alt-Kitap 2008 Öykü Yarışması'nda birincilik ödülünü kazandı. İlk öykü kitabı "Kankurutan" 2011 yılında Ayizi Yayınları tarafından yayımlandı. Okunmasını ısrarla tavsiye ederiz.

** Lysistrata, Aristofanes, Remzi Kitapevi, 1988 (sf.19)

*** aea, (sf:25,26)

Bu oyunlarda kaderini belirleyen, düzene başkaldıran kadınlar da toplumda değişim başlatmak için dinamo görevi görüyor adeta. Tarihin çok eski zamanlarından beri 'Alışın buradayız!' diyoruz ve ne olursa olsun demeye devam ediyoruz.

Feminizm Yüzünü Sınıfa Dönüyor

Nitekim kadın kurtuluş mücadelesinin en etkin ideolojisi olarak Feminizme yönelik saldırılar giderek artarken, bizim de bu saldırıların boyutlarını, etkilerini, Feminizmin kazandığı yeni politik yönelimlerle birlikte tartışmaya açmamız gerekiyor.

Meral Çınar

2016'dan bu yana Arjantin'den İspanya'ya, Almanya'dan İsviçre'ye, İran'dan Türkiye'ye, Güney Kore'ye, Şili'ye ve esasen dünyanın dört bir yanına yayılan kadın direnişleri bu yıl da kendini devam ettiriyor. İspanya, Almanya ve Arjantin'de 8 Mart'ta eş zamanlı Kadın Grevlerinin örgütlenmesi, İsviçre'de geçen sene yapılan "Eşit işe eşit ücret" eylemlerinin ardından Haziran'da yapılacak Kadın Grevi bunlardan sadece birkaçı...

Bu denli yoğun ve birbiriyle etkileşim halinde hızla yayılan eylemlilikler bize, Feminizmin politik yönelimlerini, dönemin değişen ekonomik ve toplumsal yönleriyle yeniden ele alma tartışma ve geliştirme ihtiyacını dayatıyor.

Arjantin'de ve ABD'de yükselen feminist hareketin anti-kapitalist vurgusunun öne çıkması, neo-liberal saldırılarla yeniden şekillenen ataerki ve kapitalizm ilişkisinin tartışmaya açılması bunun ilk adımları olarak görülebilir. Nitekim kadın kurtuluş mücadelesinin en etkin ideolojisi olarak Feminizme yönelik saldırılar giderek artarken, bizim de bu saldırıların boyutlarını, etkilerini, Feminizmin kazandığı yeni politik yönelimlerle birlikte tartışmaya açmamız gerekiyor.

Özellikle Nancy Fraser ve Hester Eisenstein gibi yazarların Neo-liberalizm ve Feminizmin ilişkisine ve kapitalizmin Feminizmi içermeye politikalarına yönelik geliştirdikleri savlar bu tartışmanın kaçınılmaz birer parçası. Feminist sözü kapitalist

yapılanmanın gerekleri için araçsallaştıran neo-liberal politikaları tartışmadan yeni yönelimleri tartışmak olanaksız olacaktır.

Bu saldırılardan en önemlisi; kadınların duygularını, düşüncelerini, eylemlerini ve mücadelesini bir pazarlama aracına dönüştüren neoliberal ve muhafazakar politikalar. Son yıllarda hızla yaygınlaşan feminist reklam anlayışıyla hayatımıza hızlı bir giriş yaptı bu durum.

Popülerlikten piyasalaşmaya doğru Feminizm

Kadın bedeninin metalaştırıldığı eğlence, kozmetik ve tekstil sektörlerinin reklam kampanyaları ve satış politikaları feminist söylemlere dayanır hale geldi. Kadını güçlü göstereceğiz diye çabalayan, kadın cinayetlerine dikkat çekmeye çalışan bu reklamlar, kadınlara yeni sınırlar çiziyor ve aslında kadını ikinci sınıf yapan gerçek nedenlerin üstünü örtüyor. Feminizmi kişisel bir tercihe indirgeyip mücadeleyi politik içeriğinden uzaklaştırıyor.

Tüm bu yeni reklamlar ve yeni ürünler; öncekilerin kabaca yaptığını daha inceltilmiş ve yenilenmiş bir biçimde yapıyor. Kadının düşüncelerini, cinselliğini, duygularını, ne giyineceğini, nasıl davranacağını yeniden ve sermayenin çıkarlarına uygun bir biçimde şekillendirmek istiyor. Bir dönemin "We Can Do It!" -II. Dünya Savaşı'nda Westinghouse Electric şirketi için J. Howard Miller tarafından hazırlanmış bir Amerikan savaş propagandası- sloganı gibi.

Kadın gibi yapmak, kadının gücünü açığa çıkarmak, kadın işi-erkek işi ayrımını ortadan kaldırmak gibi "amaçlar" güden bu reklamlar; esasen kadını ve erkeği basit bir eşitleme yöntemiyle hareket ediyor ve bireysel istekler doğrultusunda eşit koşulların yaratılabileceği gibi tehlikeli bir algı oluşturmayı amaçlıyor.

Peki gerçekte "eşitlik", istenildiği takdirde bütün toplumsal ve ekonomik bağlarından ve özgürlük olgusundan bu kadar kopararak erişilebilecek bir şey mi? Bireysel konumlamalarla varılabilecek soyut bir gerçek mi?

Bu saldırılardan en önemlisi; kadınların duygularını, düşüncelerini, eylemlerini ve mücadelesini bir pazarlama aracına dönüştüren neoliberal ve muhafazakar politikalar. Son yıllarda hızla yaygınlaşan feminist reklam anlayışıyla hayatımıza hızlı bir giriş yaptı bu durum.

İçerme politikaları

Bu söylemler açıkça Feminizmin kazanımlarını, sermayenin çıkarları doğrultusunda ve onunla ilişkilendirerek sınıfsal içerikten uzaklaştırmak değildir de nedir? Kapitalizmin kendi Feminizmini yaratmak istediği açık değil mi?

Bugün yine aynı Neoliberalizm ataerkil politikalarla harmanlanarak kadının ev içi emeğini ücretsiz, ücretli emeğini de ucuz, güvencesiz ve esnek koşullara hapsediyor mu?

Elbette ediyor. Üstelik bunu dalga geçer gibi yapıyor. Örneğin feminizmin giderek popülerleşmesi ile birlikte ortaya çıkan üzerinde "Ben feministim", "Bir feminist buna benzer" yazan tişörtler nasıl üretiliyor dersiniz? Geçtiğimiz yıl The Mail On Sunday'de yayınlanan bir araştırma yazısına göre, Mauritius'da bu tişörtleri üreten kadın işçiler, 16 kişilik koşullarda kalıp saati 62 Penny çalışıyor. Fakat bunlar bütün dünyaya 45 Pound'a satılıyor.¹

Kadınları ayrıştırıp, feminizmi içermeye çalışan bu tarz yönelimler yeni değil fakat hiç bu kadar saldırgan olmamıştı. Görüldüğü gibi o tişörtleri en kötü koşullarda üreten de kadınlar, nasıl üretildiği hakkında çoğunlukla bir fikri olmadan alanlar da kadınlar. Üstelik bunu bir başka kadının sömürülen emeği üzerinden kadın mücadelesi adına yapılan bir eylem gibi gerçekleştirebiliyorlar. Bu o tişörtü alan kadınları suçlayarak aşabileceğimiz bir durum olmaktan çıkıp kadınlar üzerinde kurulan yıkıcı ve sistematik bir saldırıya bu şekilde dönüşüyor.

Kadınların Kürtaj hakkı talebi aynı zamanda işçi sınıfı mücadelesinin bir parçası olabiliyor. Güvenli ve ucuz kürtaj hakkı talep eden kadınların çoğu aynı zamanda işçi kadınlar olduğu için. Veyahut kadının görünmeyen bakım emeğini toplumsallaştırma çabası işçi sınıfının kreş hakkı mücadelesini de için de barındırabiliyor.

Tehlikeli flört

Bu gibi örnekler hızla artıyor. Bir yandan neo-liberal politikalar, yeniden şekillendiği ataerkil ilişkilerle kadın emeği ve bedeni üzerindeki sömürüyü arttırıp kadının ikinci cins konumunu derinleştirirken; öte yandan yükselen kadın hareketin ideolojisini içererek soyut bir toplumsal cinsiyet eşitliği savunuculuğuna soyunuyor.

Bu durum ilk bakışta, kapitalizmin ve ataerkinin arasındaki çelişkili ilişkiyi andırır gibi duruyor olsa da çok kapsamlı ve zekice bir saldırıyla karşı karşıya olduğumuzu görmemiz uzun zaman almıyor. Ne kapitalizmin bu saldırıları feminizmin yükselişinden ve giderek popülerleşmesinden bağımsızdır ne de bu tehlikeli popülerleşme neo-liberal politikalarından. Bu yüzden

de Feminizmin bu politikalarla tehlikeli bir flörtleşme halinde olduğu düşünülebilir.

Feminizmi 90'ların belirleyici yaklaşımlarından biri olan post-yapısalcı etkiyle tek bir biçim ve tek bir yönelim olarak ele aldığımız taktirde bu fikre daha çok yaklaşırız. Fakat feminizm kadın kurtuluş mücadelesinin tek, biricik ve kalıplaşmış mücadelesi değildir. Farklı farklı yönelimleri olan, farklı anlayışlarla şekillenebilen bir yöntemi barındırır. Onu tekleştirmek, bugün Arjantin'de yükselen anti-kapitalist Feminizmi görmezden gelmek olacaktır. Onu tekleştirmek Sosyalist Feminizmi, Radikal Feminizmi veyahut Feminizmin Marksist yorumlamasını tek bir potada eritmek istemektir. Bu durum aynı zamanda şu gerçeği görmemizi de engeller: Yüzünü sınıfa dönen bir Feminizm gerçeği.

Öne çıkan sınıfsal içerik

Dünya çapında yükselen Feminist hareket tüm bu tartışmalardan bağımsız değil. En son belki de 80'lerde böylesi tartışmalar yaşanmış, o tartışmalardan Feminizme muazzam bir külliyat kalmıştı. İkili sistemler teorisini geliştiren ve erkek egemenliğini bir sistem olarak tarifleyebilen yine bu dönemin tartışmalarıdır. Bugün de gerçekleşen bu tartışmalar dünden farklı olarak muazzam bir eylem pratiğini ve enternasyonal bir içeriği arkasına alarak gerçekleşiyor.

Amerika'da %99'un Feminizmi diye öne çıkan hareketin değindiği önemli bir nokta var. Dünyada harekete geçen kadınların talepleri emek ve beden politikalarını birbirinden ayırmadan ve sınıfla bütünleşen bir içerik kazanıyor. Kadınların "kürtaj hakkı" talebi aynı zamanda işçi sınıfı mücadelesinin bir parçası olabiliyor. Güvenli ve ucuz kürtaj hakkı talep eden kadınların çoğu aynı zamanda işçi kadınlar olduğu için. Veyahut kadının görünmeyen bakım emeğini toplumsallaştırma çabası işçi sınıfının kreş hakkı mücadelesini de içinde barındırabiliyor.

Bir tesadüf olamaz kadın mücadelesinin yükselirken yine sınıf mücadelesinin tarihsel direnişi olan Grev eylemini yol haritası yapması. Bir tesadüf olamaz grevleri en önde kadınların göğüslemesi... Bir tesadüf olamaz Flormar, Gripin ve daha yüzlerce...

¹ Ben Ellery, 62p AN HOUR: What women sleeping 16 to a room get paid to make Ed and Harriet's £45 'This Is What A Feminist Looks Like' T-shirts, The Mail On Sunday, 1 Kasım 2014.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2817191/62p-HOUR-s-women-sleeping-16-room-paid-make-Ed-Harriet-s-45-Feminist-Looks-Like-T-shirts.html>

Birlikte Olursak Dünyayı Değiştirebiliriz

Feminerva: Öncelikle sizi tanıyarak başlayalım, kimsiniz, neler yaparsınız?

Johanna: Ben sosyal bilimciyim ve Re:volt gibi alternatif sosyalist dergiler için editörlük yapıyorum. Şu an Köln'de oturuyorum. Kapitalizmde cinsiyet ilişkilerine odaklanmanın hem bilimsel çalışmalarda hem de gazetecilik bağlamında tamamen merkezi konular olduğu söylenebilir. Bu yüzden bu meseleler -ataerki, ekonomik ve sosyal eşitsizlik, yapısal değişiklikler ve kadınların onlarla savaşmak için örgütlenme ihtiyacı- bir süredir bana ve çalışmalarıma eşlik ediyor.

Hannah: Bu aralar Berlin'de Frauenstreik (Kadın Grevi) komitesinde aktifim, ondan önce daha çok ırkçılık karşıtı çalışmalarda aktifim. AK – analyse und kritik (ak – analiz ve eleştiri) adında solcu bir aylık gazetede editörlük yapıyorum. Berlin'de yaşıyorum ama babamın Türkiyeli olmasından dolayı sıkça oraya da gidiyorum.

Kısaca Almanya'daki feminist hareketin genel durumu hakkında bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Johanna: Hem ülke genelinde hem de birer birer yapıların durumuna bakıldığında solcuların durumu pek içler açıcı değil. Devrimci feminist mücadeleler de benzer durumda. Ama orada bir şeyler değişti: Şu anda yeni tartışma ve yeni dayanışma alanları gibi heyecan verici gelişmeler oluyor.

Orayı harekete geçiren ana motor, Mart ayında planlanan kadın grevi. Bu yaklaşım Almanya'da birçok kadın için yeni ve her kesime hitap ediyor. Örneğin, Aralık ayının başında Köln'de kadın grevi ile ilgilenenler için ilk kez açık bir toplantı yapıldı. Görüldü ki; solcu ve feminist yapılar çok parçalanmış ya da yeni yüzlere çok kapalı. Ancak toplantıya 60 kadın katıldı, çoğu genç ve daha önce hiçbir organizasyon içerisinde yer almamış. Ayrıca çeşitli yerel

organizasyonlardan gelen pek çok kişi vardı.

O zamandan beri, 8 Mart öncesi birden fazla küçük eylem yapıldı ve güzel fikirler ortaya çıktı. Tüm bunlar bence güzel bir dayanışma içinde gerçekleşiyor: Kadınlar arasında birçok genç öğrenci olduğundan çok farklı ve yaratıcı fikirler de ortaya çıktı.

Ayrıca erkeklerin de yapabileceği çok şey var. Çocuk bakımı gibi... Özellikle sokak bu gün kadınlara ait olmalı ve diğer aktiviteler için fazlasıyla zamana ihtiyacımız olacak.

Feminist mücadeleler, toplumda giderek yükselen sağa karşı önemli bir itici gücü

Almanya'da kadınlara yönelik şiddet, hatırladığım kadarıyla son on yılda yalnızca feministlerin bu alanda çalışma yaptığı kurumlarda -örneğin devlet tarafından finanse edilen danışma merkezlerinde- gündem oldu. Aynı zamanda, medya, bilim ve politikada kadın karşıtı, erkekleri destekleyen ve erkeği bastırılan cinsiyet diye gösteren bir erkek sağ hareketi ortaya çıktı.

Bu sene 8 Mart'ta birçok ülkede eş zamanlı olarak gerçekleştirilecek Kadın Grevlerinin bir durağı olan Almanya'da, feminist mücadeleyi ve grev sürecini, Berlin Kadın Grevi komitesinden Johanna ve Hannah ile değerlendirdik.

oluyor. Bu Türkiye'deki okuyuculara basit gelebilir, sizler zaten yükselen faşizme karşı ve kadınlara ve LGBTQI bireylere karşı doğrudan saldırılarla daima mücadele içindesiniz. Almanya'da daha çok "Women of Color" ırkçılığa ve sağcı yapılara karşı mücadele etti. Bu durum beyaz ve ayrıcalıklı queer-feministlerin ajandalarında yeteri kadar yer almadı. Fakat şimdi onların da kazandığı özgürlükler tehdit altında: Cinsiyet çalışmalarına saldırı, anti-feminizm, aile politikaları bağlamındaki geri adımlar, vb.

Bu nedenle böylesi yeni ittifaklar önemlidir, çünkü bölünmek yerine birleştirir. Temennimiz Feminist Enternasyonalin alevlenmesi.

Hannah: Sosyalist gelenek Batı Alman feminizminde maalesef pek etkin değildi. Federal Cumhuriyet'te sınıf ilişkileri 1980'lerden sonra dikkate alınmamıştı. 1990'lardan bu yana, kadın kafeleri, kadın gazeteleri, kadın kolektifleri gibi feminist ve lezbiyen örgütlenmelerin çoğu ortadan kayboldu. Radikal feminizm bile gittikçe daha az bir rol oynamaya başladı. Kadınlara yönelik şiddet, hatırladığım kadarıyla son on yılda yalnızca feministlerin bu alanda çalışma yaptığı kurumlarda -örneğin devlet tarafından finanse edilen danışma merkezlerinde- gündem oldu. Aynı zamanda, medya, bilim ve politika-da kadın karşıtı, erkekleri destekleyen ve erkeği bastırılan cinsiyet diye gösteren bir erkek sağ hareketi ortaya çıktı.

Almanya'da üç günde bir, bir kadın eşi veya eski eş tarafından öldürülüyor. Mesele şimdi daha da politikleşiyor. Türkiye'deki kadın hareketi ve Latin Amerika'daki Ni Una Menos örgütlenmesi kesinlikle önemli bir rol oynadı bunda. Almanya'daki birçok kadın medyanın bir alman erkeğin bir kadını öldürmesini "ilişki dramı" ya da "aile trajedileri" diye adlandırmasına karşılık, neden göçmenler arasında ki kadın cinayetlerini "namus cinayetleri" olarak adlandırdığını sorgulamaya başladılar. Fikir şu: Şiddet ve cinsiyetçilik Almanya'da veya diğer ülkelerde sadece "Müslümanların" bir sorunudur. Toplumun büyük kesimlerinde, bireylerin açıkça cinsiyetçi olmaları artık kabul edilebilir değildir, ancak cinsiyetçi yapılar var olmaya devam etmektedir.

Çeşitli Alman şehirlerinde 30'dan fazla grev komitelerinde, kadınlar, lezbiyenler, trans ve inter insanlar büyük siyasi farklılıkları aşarak örgütleniyorlar: Sol Parti'den, Troçkist gruplardan, radikal sol gruplardan ve feminist gruplardan kadınlar var. Benim için kadınların grevi doğru yönde bir organizasyon ancak İran'dan bir yoldaşın son zamanlarda bir toplantıda söylediği gibi: "Ne yazık ki, Almanya'daki kadın hareketi en son onlarca yıl önce örgütlü bir pozisyondaydı. Almanya'da bazı feminist gruplar veya girişimler var olabilir. Ama unutulmamalı ki İspanya'nın çoğu bölgesinde 2018'de gerçekleşen kadın greviden önce her kasabada zaten yerel kadın meclisleri gibi örgütlenmeler vardı" Ancak bu kadın grevini, uluslararası kadın hareketlerine katılma girişimi olarak da okuyabiliriz.

Kadın Grevi eylemi Arjantin'deki Ni Una Menos Hareketi tarafından yeniden şekillendirildi ve bir Feminist eylem biçimi olarak küresel ölçekte hızla yayıldı. Şimdi siz de Almanya'da böyle bir genel grev düzenliyorsunuz. Karar verme süreci ve devam eden hazırlıklar hakkında yorum yapabilir misiniz?

Hannah: Yerel gruplar birbirine bağlı olsa da, her grup yerel özerkliğe sahip. Örneğin Berlin'de 8 Mart ilk kez resmi tatil olacak. Kadınlar bunu kazandı. Ama ne yazık ki, 8 Mart'ta kutlayacak bir şey yok. Mesela Almanya, erkekler ve kadınlar arasındaki gelir farkında yüzde yirmi iki oranıyla AB'nin lideri. Kürtaj yasağı olmamasına rağmen, yine de yasalarca suç teşkil ediyor. Bir jinekoloğun kürtaj olanakları hakkında herhangi bir bilgilendirme yayınlaması mahkemede şikayet edilmesine yol açabiliyor, çünkü bunun "reklamını" yapmak yasak. Almanya'da düşük gelirli işgücü piyasası oldukça büyük. Kadınlar çoğunlukla bu piyasanın içerisinde. Birçoğunun geçinmek için iki ya da üç işe ihtiyacı var, diğerleri ise çocuk bakıyor ve devlet yardımına muhtaç. Bu durumu siyasallaştırmak istiyoruz. Kadın grevi ile bir araya gelen mevcut örgütlülük ayrıca temas kurma ve ortak talepler bulma fırsatıdır.

Berlin'deki duruma gelince: Grev çağrısı yapılmasına geçtiğimiz yıl karar verildi, aynı zamanda ücretsiz ev işçiliğinin protesto edilmesine dair bir toplantı yapıldı. Şimdi 8 Mart tatil olsa da, herkes greve ve eyleme dahil olamayacak. Bu yüzden Berlin'in çeşitli semtlerinde kadın kahvaltuları verilmesi fikri var. Kadınların evlerinin dışında mümkün olduğunca fazla zaman geçirdikleri ve diğer kadınlarla bir arada oldukları ve elbette erkekler için "kadınsız bir gün" olmalı 8 Mart.

Johanna: Almanya'da genel grev çağrısı konusunda kısıtlamalar var. Bu nedenle, Almanya'da kapsamlı bir genel grevi gerçekleştirmek için ya sendikaların katılımı ya da yasada köklü bir değişiklik gerekmektedir. Pek çok sendika üyesi dayanışma içinde olsa ve daha küçük sendikalar grev çağrısında bulunsun da, şu an için herhangi bir öngörü yok. Yani bana göre kadın greviyle birlikte "grev" terimi pratikte yeniden düşünüyor ve tanımlanıyor.

8 Mart'ta eş zamanlı greve giden başka ülkeler de var. Örneğin Arjantin, İspanya gibi... Bu ülkelerle temas halinde misiniz? Uluslararası kadın dayanışması hakkında bir şeyler söylemek ister misiniz?

Johanna: Evet, kesinlikle! Kadın grevi dünya çapında bir eylem. Latin Amerika, İspanya, İtalya ve daha bir çok ülkedeki grevleri takip ediyor, önceki grev deneyimlerine çok dikkat ediyoruz. Almanya'da farklı şehirlerde oluşan grev gruplarının bu ülkelerle çeşitli işbirlikleri var.

Hannah: Arjantin'e ve İspanya'ya ek olarak, biz Berlin'de İngiltere, İtalya, Bulgaristan, Polonya, Güney Kore ve Afganistan'lı feministlerle de temas halindeyiz. Çünkü bu ülkelerden ama Berlin'de yaşayan bir çok kadınla kadın grevi için bir araya gelebildik.

İran'daki grevcilerle, ayrıca Hatice Göz ve Türkiye'deki diğer siyasi mahkumlarla da sürekli dayanışma halindeyiz. Mesela Polonya'da Poznań'da; Gebze'de Flormar'da ve İspanya'da geçen yılki siyasi grevle ilgili kadınların emek mücadeleleri üzerine bir film dizisi düzenliyoruz.

Türkiye'yi de yakından takip ettiğinizi görüyoruz. Kadınlar üzerindeki baskının AKP hükümetinin cinsiyetçi politikalarıyla birlikte giderek arttığını ve artmaya devam ettiğini fark etmiş olmalıyız. Türkiye'deki kadınlara bir dayanışma mesajı göndermek ister misiniz?

Johanna: Kadınların ve LGBTIQ'un sistematik olarak değer kaybettiği ve ele geçirildiği ataerkil kapitalist bir dünyada, uluslararası ittifaklar çok önemlidir! İnsana cesaret verir, güçlendirir ve bize ve tüm diğer kadınlara tek başımıza savaşmaya çağımızı ancak birlikte olursak dünyayı değiştirebileceğimizi gösterir. Kadın dayanışması adına selamlıyoruz.

Kadın grevi dünya çapında bir eylem. Latin Amerika, İspanya, İtalya ve daha bir çok ülkedeki grevleri takip ediyor, önceki grev deneyimlerine çok dikkat ediyoruz. Almanya'da farklı şehirlerde oluşan grev gruplarının bu ülkelerle çeşitli işbirlikleri var.

Kadınları sahneden indirmeye çalışanlar şöyle dursun; Afife Jale'den bu yana sahneleri, ekranları boş bırakmayan kadınlar artıyor. Bu sayımızda, yıllardır sahneden bir adım bile geri atmayan **Tilbe Saran** ile söyleştik.

Birkaç Cesur Güçlü Kadınla Değişti Her Şey

Feminerva: Tilbe Saran; onlarca film dizi, tiyatro oyunu, ödül... 1986 yılından beri sahnelerdesiniz. Bin bir rol de izledik sizi. Peki nasıl biridir aslında Tilbe Saran? Mesela feminist midir?

Tilbe Saran: Tilbe Saran feministtir. Kadınları sever, kadın dayanışmasına inanır. Çünkü doğayı sever. Kadın dayanışmasına çok inanıyorum; bunun, kadın hareketi açısından da ne kadar kıymetli olduğunu yaşadım, gördüm.

Benim için en kıymetli olan şey, şu anda hızla kaybetmekte olduğumuz doğa. Ben bu konuda da kadınların çok daha yaratıcı işler yaptığını, çok daha derleyip toparlayıcı, dönüştürücü, üretken olduklarını düşünüyorum. Kadınları seviyorum, kadınlara inanıyorum, kadınlara güveniyorum.

Sizinle daha çok sinema sektörü ve kadın oyuncuların, set arkası kadın çalışanların yaşadıkları üzerine sohbet etmek istiyoruz ama öncesinde bir dizi de veya filmde rol alacağınız zaman senaryoda en çok neye dikkat edersiniz? Mesela sizin için, klasik, toplumsal rollerin baskın olduğu strüktürde senaryolar ilgi çekici midir?

Bu konuda uzun zamandır çalışan akademisyenler var. O yüzden bana pek laf düşmez. Ama hem o akademisyenlerin çalışmalarından hem de üstüne yenilerini ekleyerek saptanan şeyler var. Dizilerdeki kadın imgesi, eril dil, kadın karakterlerin

geleneksel rollere sıkıştırılması...

Benim dönemimde mesela sektörde özellikle teknikte çalışan kadınlar neredeyse hiç yoktu. Ama şimdi kameramandan yönetmenliğe pek çok alanda kadınlar var. Elbette erkeklere oranla, onların yarısını bile yakalamaktan uzağız ama bu bile projeleri etkiliyor.

Yeter mi tabi ki yetmez. Ama küçük ve sağlam adımlarla ilerlediğimizi düşünüyorum.

Neye göre seçiyorum sorusuna gelince: Silah ve ağırlıklı erkek söylemi olmamasına dikkat ediyorum. Her zaman böyle projeler geliyor mu dersenez, hayır derim tabi.

Böylesine yaratıcı ve belki de sınırları dağıtıcı sanat alanları olan sinema ve tiyatroyun kadınlara ve erkeklerle eşit yaklaştığını düşünüyor musunuz? Türkiye'de özellikle sinema sektöründe kadının rolünü, sektörün kadına bakışımı siz nasıl yorumluyorsunuz?

Kadın dayanışmasına çok inanıyorum; bunun, kadın hareketi açısından da ne kadar kıymetli olduğunu yaşadım, gördüm.

Batıda ve Hollywood'da yıllar önce kazanılmış sendikal, demokratik haklar var. Ama hala kadınlar eşit işe eşit ücret alamıyorlar ve kadın hikayeleri anlatılmıyor, aktarılamıyor. Çünkü hâlâ sektörün başında erkekler var. Dolayısıyla, evet, bir eşitlikten söz etmek mümkün değil.

Sinema kısmen daha özgür bir alan. Şu açıdan daha özgür, doğrudan ticari kaygısı yok. Tabi ki bütün filmler seyredilmek ve satılmak için yapılır ama en azından o filmi yapacak bir ekonomik gücü bulmuşsa yönetmen ve yapımcı piyasa koşulları ölçüğünde özgür hareket edebiliyorlar.

Diğer taraftan, yani televizyonu ele aldığımızda tamamen ana akımın gündeminde ve o çarkların arasında olduğunu görüyoruz. Küçük sızıntılarla farkındalık yaratabileceğiniz projelere mecbur kalıyorsunuz.

Sektörleşmiş bu alanlarda kadın oyuncuların klasik toplumsal rollerin devamı niteliğinde rollere sıkışmış, çoğu zaman sadece fiziksel özelliklerinin öne çıktığı, zayıf, yardıma muhtaç karakterler olarak izliyoruz. Bu tarz yapımların kadının toplumdaki yerini pekiştirdiğini de söyleyebiliriz. Ya da güçlü ve rollere uymayan bir kadın karakterin olmaz kötücül çizilebiliyor. Sizce de artık, yapımcıların, yönetmenlerin, senaristlerin şöyle bir silkelenip kendisine gelmesi gerekiyor mu? Sinema sektöründen kadınlar bu konuda çalışmalar yapıyorlar mı? Mesela Sine-Sen?

Şöyle bir baktığınızda ağırlıklı olarak klişe kadın tipleri görüyorsunuz. O tipler zaten var olmayan tipler. Ama klişeler devam ettikçe sanki o kadınlar da varmış gibi oluyor. Günün yirmi dört saati makyajlı gezen, çalışıyorsa illaki mavi yakalı olan ya da ancak bir erkeğin alt kademesinde çalışan, hanım ağa olan, eşitlikten nasibini almamış, ev işlerini paylaşmayı bilmeyen, kendini parlayan ve erkeklerin dünyasında imgeye indirilmiş bir kadın figürü ağırlıkta. Bir anne prototipi var mesela. Ve bu ha bire tekrar ediyor.

İşte buralarda bir farklılık yaratmaya çalışan kadın senaristler, yönetmenler arttıkça durum değişmeye başlıyor.

Tabi ki sendikal çalışmalar da var. Bir yıl önce toplumsal cinsiyet konusunda bir çalışma grubu kuruldu ve çeşitli çalışmalar yapıldı. Önce farkındalık yaratılmaya çalışıldı. Kadınların fark etmeleri sağlanmalıydı. Erkekler de kendi çalışmalarını yapsınlar tabi ki bir biçimde. Ama sonuçta Oyuncular Sendikası'nın böyle bir birimi var artık.

Son zamanlarda sinema sektöründen bir kadın çığılığı yükseliyor. Belki de bunda Hollywood'du da etkisi altına alan Me Too hareketinin payı büyüktür. Çok fazla taciz ve istismar haberleri var. Set arkasından ve önünden... O koca koca, bayılarak izlediğimiz sanatçıların kadınlara yönelik bu yaklaşımları sinemada hep vardı sadece yeni yeni açığa çıkıyor diyebilir miyiz?

Artık kol kırılıp yen içinde kalma meselesi biraz daha delindi. Taciz, mobing, kötü muamele gibi bizim sektörde alışılmış, içselleşmiş ve normalize edilmiş davranışlar konusunda insanlar, bunun böyle olmaması gerektiği konusunda bir gelişim yaşadılar. Bu da birkaç cesur, güçlü kadının çıkmasıyla oldu. Ama biraz yalnız kaldılar. Onların açmış olduğu bir tür "me too" hareketi diyebiliriz. Arkasının geleceğini umuyorum.

Bu şekilde kadınlar dayanıştılar, toplandı. Böylece farkına vardık ki sıkıntı yaşamamış, tacize maruz kalmamış, bir şekilde şiddete uğramamış kadın yok sektörde.

Bu buluşmalar çok çarpıcıydı o yüzden. Şunu fark ettik: Herkes farklı farklı sıkıntılar yaşıyordu ama sorun ortak, kaynak ortak. Kadın olmaktan kaynaklı bir sıkıntı yaşandığına dair sektörde farkındalık oluştu. .

Sektör çevresi yavaş yavaş bu konuda ağlarını örmeye başladı. İnce, sık ve kuvvetli ağlar. Zaman alacaktır mutlaka ama olmayacak bir şey değil.

Sinemadan sanatın bütün alanlarına, mutfağa sokağa, kampüse iş yerine kadınların bir isyan bayrağı çektiğini düşünüyor musunuz? Dünyanın birçok yerinde yükselen kadın hareketinden kadınların özgürlük arayışından bahsetmek mümkün. Türkiye'de ve/veya sinema alanında açığa çıkan bu durumun da bununla bir ilgisi olabilir mi?

Baskı dönemlerinde, tüm toplumlarda olduğu gibi, baskı arttıkça karşısındaki tepki de artıyor. Son zamanlarda da bu topraklarda çok baskı var. Hiçbir zaman güllük gülistanlık olmadı ne yazık ki. İdeal bir demokrasiden söz edemiyoruz çünkü demokratik haklar mücadelesi de engellenmiş hep.

Kadınlar da bundan nasibini alıyor. Giderek geleneksel olana iteklenmeye çalışılan baskın bir anlayışla yönetiliyor. Kadınların üç çocuk doğurmasının istenmesi, kürtajın yasak noktaya gelmesi, sezaryen olup olmayacağına dahi devletin karar vermesi kadın bedeni üzerinden siyaset güdüldüğünü gösteriyor. Bu siyasetin bizim gerçek özgürlük isteğimize, buna yönelik çalışmalarımıza engel olmamasını umuyorum.

Tabi bu arada bence en önemli yarayı kadın akademisyenler aldı. Barış istedikleri için ya da şu veya bu sebeple okullarından, öğrencilerinden, bilimsel çalışmalarından uzaklaştırıldılar.

Ama dediğim gibi, bir yerde baskı varsa

Farkına vardık ki sıkıntı yaşamamış, tacize maruz kalmamış, bir şekilde şiddete uğramamış kadın yok sektörde.

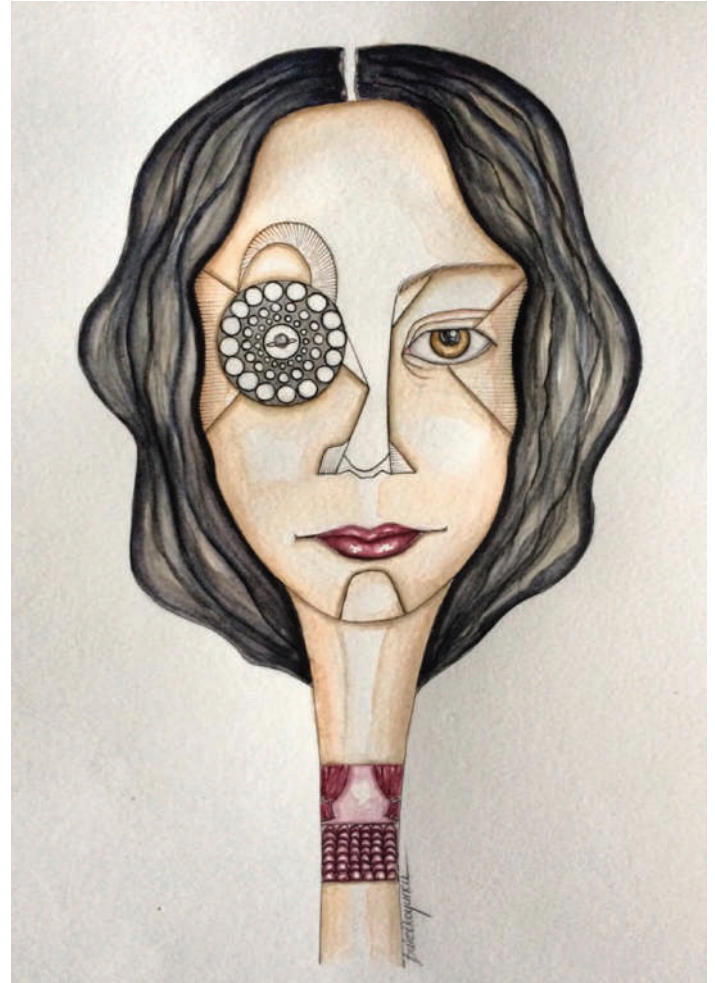
mutlaka tersi de oluyor. Şimdi bakıyoruz o kadınlara, neredeyse pek çok yerde yeni akademiler, alternatif arayışlar, irili ufaklı atölyeler, eğitim çalışmaları, online işler yapılıyor.

Yine de büyük resme baktığımız zaman o resmi biraz karanlık görüyorum. Medyadan eğitime sinemadan tiyatroya hakim olan bir dil mevcut. Bu dil ayrıştırıcı, cinsiyetçi, ötekileştirici...

Ama elbette yapılabilecek pek çok şey de var. Oralarda ne kadar küçük de olsa, delik açarsak ve oralardan birilerinin elini tutmaya çalışırsak o kadar geniş ve kuvvetli bir ağ kurarız. Ve bu farkındalığı yükselteceğiz.

Kadınlar olarak nelere maruz kaldığımızı artık daha iyi kavriyoruz. Bunu da başkalarına en iyi kadınlar fark ettiriyorlar.

Hala kadınlar eşit işe eşit ücret alamıyorlar ve kadın hikayeleri anlatılmıyor, aktarılmıyor. Çünkü hâlâ sektörün başında erkekler var.

BUKET KOYUNCU, AFİFE JALE

Ataerki: Bir Kavramın Feminist Yeniden İnşası*

Melda Yaman

... kelimeler de
... fikirler ve nesnelere gibi
... bir tarihe sahiptir.
Kelimelerin anlamlarını
–insan icadının ve
tahayyülünün hareket
alanından bağımsız
bir biçimde- zapt edip
sabitleme eğilimi, ne
Oxford profesörleri ne
de Academia Française
tarafından tamamıyla
önlenebilmiştir.

John Wallach Scott

Feminist literatürde erkek egemen toplumu işaret etmek üzere kullanılan bir kavram olan ataerki, kökeni kapitalizm öncesine uzanan, erkeklerin kadınların emekleri ve bedenleri üzerinde tahakküm kurduğu eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemini ifade eder.

Ataerki feminist kuramsal tartışmaların yanı sıra feminist politikaların oluşturulmasında da temel bir kavramdır. Günümüz Türkiye'sinde de kadın emeğini ve bedenini tahakküm altına almaya çalışan esnek üretim biçimlerinden kürtaj yasağına liberal – muhafazakâr politikalar karşısında feminist hareketin ataerki kavramı üzerine yeniden düşünmesi kuşkusuz çok önemlidir. Ben bu yazıda sadece ataerki sözcüğünün feminist bir kavram haline gelme sürecine göz atacağım. "Patriyarka" sözcüğü yerine "ataerki" sözcüğünü kullanmanın feminist politik bir anlam taşıdığı kanaatindeyim.

Kavramsal dönüşüm

Ataerki sözcüğünün (patriarchy) kavramsal kökeni on yedinci yüzyılda siyaset bilimi alanında Thomas Hobbes, Sir Robert Filmer ve John Locke arasındaki siyaset ve toplum düzeninin değişip değişmediği üzerine tartışmaya dek uzanır. Sonraki dönemlerde Adam Smith, Karl Marx, Friedrich Engels ya eski aile biçimlerini ya da eski üretim biçimlerini ifade etmek için bu kavrama başvurmuştur. Sosyoloji

alanında Max Weber eski otorite biçimlerini tanımlamak üzere ataerki sözcüğünü kullanmıştır.

Radikal feministler siyaset bilimi yahut sosyoloji metinlerinde geçen ataerki kavramını, erkek egemenliğini ve erkek egemen sistemi adlandırmak üzere yeniden tanımlayıp, feminist bir kavram haline getirmiştir. Yeni içeriğiyle kavram kadınlarla erkekler arasında, hayatın farklı alanlarındaki eşitsiz ilişkileri tanımlamaktadır. Daha sonra Marx'tan ve Marksizmden beslenen feministler ataerkinin içeriğini

"Ataerki" mi "patriyarka" mı diye aramızda tartıştığımız feminist arkadaşların "ataerki"ye itirazı, bu sözcüğün esas olarak sosyoloji biliminde kullanıldığı, erkek egemenliğini kültürel içerikleriyle ifade ettiği, eski toplumlardan kalma bir kalıntıyı işaret ettiğiydi. Onlara göre buna karşı "patriyarka" bir sistem olarak erkek egemenliğini ifade ediyordu.

genişleterek, kapitalist üretim biçimiyle bağını kurmuştur.

Bununla birlikte kendini Marksist olarak tanımlayan feministler arasında bir ayrışma ortaya çıkmıştır. Bir kanat ataerkiyi, ideoloji veya cinsellikte temellenen, tarih dışı bir olgu olarak görüp reddetmiştir. "Marksist feminist" olarak anılan bu gruba göre kapitalist toplumda kadınların ezilmesi, kadınların erkeklerle değil sermayeyle ilişkisiyle bağlantılıdır. Öbür kanat, feminizmle Marksizm arasındaki ilişkinin çelişkili yanına dikkat çekerek, kadınların ezilmesini, sınıf sömürsüyle erkek egemenliğini sentezleyerek açıklamaya çalışmıştır. Kendisini sosyalist feminist olarak adlandıran bu grup, günümüz toplumunda kadınların ezilmesini kapitalizmle ataerkinin ilişkisi temelinde açıklamaktadır.

Değişen feminist yaklaşımlara göre Ataerki

Ataerki, radikal feministlerle sosyalist feministlerin cinsiyet eşitsizliğini açıklamada başvurduğu temel kavramdır. Bununla birlikte ataerkinin bu iki feminist yaklaşımda kapladığı yer aynı değildir. Ataerki kavramına yaklaşımı bakımından sosyalist feministleri radikal feministlerden ayıran iki kritik nokta bulunmaktadır. Birincisi sosyalist feministlerin ataerkiyi kavrayışında temellenir. Radikal feministler ataerkiyi evrensel, kimi zaman ideoloji kimi zaman

biyolojiyle açıklanan bir yapı olarak tarif ederken, sosyalist feministler ataerkiyi tarihselliği içinde, toplumsal üretim ilişkileriyle bağlantılı yapısal bir sistem olarak yeniden tanımlamıştır.

İkincisi kadınları ezilmesinin nedenine dairdir ve dolayısıyla feminist mücadeleyi ve feminist politikaları belirler. Radikal feministler günümüzde cinsiyet eşitsizliğini sadece erkek egemenliği sistemi olarak ataerkiyle açıklayıp, feminist mücadeleyi ataerkiye karşı bir mücadele olarak yürütürler. Sosyalist feministler ise günümüz toplumunu karakterize eden iki sistemi, kapitalist üretim ilişkileri ile ataerkil toplumsal ilişkileri birlikte ele alırlar. Bu ayırım, sosyalist feministlerin günümüz toplumunu ataerkil kapitalizm ya da kapitalist ataerki biçiminde kavramlaştırması ile kendini dışa vurur. Radikal feministler cinselliğe, kadın kültürüne, erkek egemenliğine, ataerkil kültür ve ideolojinin yeniden üretildiği alan olarak aile ve diğer kurumlara vurgu yaparken, sosyalist feministler sınıfa, ücretli işe, ücretsiz kadın emeğine ve ataerkil kapitalizmin yeniden üretildiği kurum olarak aile ile diğer kurumlara odaklanırlar.

Patriyarka mı Ataerki mi?

Birçok feminist gibi ben de “patriarchy” kavramına karşılık “ataerki” sözcüğünü kullanıyorum. Kavram Türkçede feministlerce ataerkinin yanı sıra yaygın olarak “patriyarka/patriarka” sözcükleriyle karşılanıyor -çok az sayıda da olsa “babaerki” diye tercüme edenler de var tabii ki. Bütün feministlere “ataerki” demeyi öneriyorum. Bunun başlıca nedeni kavramın Türkçeye tercümesinin “ataerki” olması. Türkçe olması önemli zira insan en iyi kendi dilinde kavrayabilir. Bu nedenle ataerki kavramının Kürtçe, Ermenice, Lazca karşılıklarını üretmeye de ihtiyaç vardır.

Velev ki ataerki sözcüğünü beğenmedik, başka Türkçe bir sözcük üretebiliriz; bu hem yaratıcı hem de politik bir eylem olur zira bir harekete kavram kazandırmak kendi dilini oluşturmak demektir. Dolayısıyla kavramın içeriğini açık edecek bir başka sözcük üretebiliriz Türkçede; ama bence buna büyük gerek olmadan “ataerki” sözcüğü bu işlevi hayli iyi yerine getiriyor. Ancak, benim de bir zamanlar kullandığım “patriyarka” sözcüğü yabancı dildeki bir kavramı Türkçe okunuşa uyarlayarak elde edilmiş bir sözcük.

Kökenin içerikle ilişkisi

Gelin biraz “patriarchy”nin etimolojisine bakalım. Patriarchy (yahut le patriarcat, das patriarchat) orijinal anlamı “babanın egemenliği”dir. Sözcük pater (baba) ve archie (yönetim) sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. İngilizce’de patriarchy köken olarak babanın/kocanın, karısı, çocukları ve diğer aile üyeleri üzerindeki yasal gücünü ifade eder. Kavramın dolaysız referansı babadır. Kavram çoklukla kapitalizm öncesi toplumları çağırıştırır. Örneğin feodal toplumda “efendiler” sınıfsal ve cinsel tabiyetin temeliydi; efendiler mirası, cinselliği ve evliliği eş zamanlı denetleyen “baba”lardı.

“Ataerki” sözcüğünün orijinal anlamı “babanın egemenliği” ile köken ilişkisini yansıtması bakımından da önemlidir. TDK sözlüğünde “ata” sözcüğünün ilk karşılığı babadır; ataerki böylece “ata”, yani babanın gücünü otoritesini; dolayısıyla erkek egemenliğini işaret etmektedir. Bu köken ilişkisi, kavramın arkaik yapısının yanı sıra, günümüzün kapitalist toplumunda kadınların ezilmesinin erkeklerle bağlantısını da açık hale getirmektedir. Böylece ataerki, terimin kavramsal içeriğini büyük ölçüde ortaya koyabilmektedir.

“Ataerki” mi “patriyarka” mı diye aramızda tartıştığımız feminist arkadaşların “ata-

erki”ye itirazı, bu sözcüğün esas olarak sosyoloji biliminde kullanıldığı, erkek egemenliğini kültürel içerikleriyle ifade ettiği, eski toplumlardan kalma bir kalıntıyı işaret ettiğiydi. Onlara göre buna karşı “patriyarka” bir sistem olarak erkek egemenliğini ifade ediyordu. Oysa “patriyarka”, tıpkı “ataerki” gibi yüzyıllardan beridir esas olarak bir siyaset bilimi, bir politik ekonomi, bir sosyoloji terimi olarak kullanılmagelmıştır. Bununla birlikte feministler bu terimi erkek egemenliği sistemi olarak kavramlaştırarak hem literatüre hem de feminist harekete kazandırmıştır.

Ataerki; erkek egemenliği sistemi

Türkçe literatürde de ataerkiyi bir ideoloji ya da tarihsel kalıntı olarak kabul eden çalışmalar bulunmaktadır. Kavramın Türkçede (İngilizcede olduğu gibi) barındırdığı bu içeriklere karşılık, feminizmin bu kavramı “erkek egemenliği sistemi” biçiminde yeniden tanımlayarak literatüre ve feminist harekete kazandırması politik bir kazanımdır. Bu bir yanı sıra, Gezi’deki eylemcilere “bir avuç çapulcu bunlar” diye saldırdığında, “hepimiz çapulcuyuz” diyerek, çapulcuya yeni politik içerikler kazandırmamıza benzer. Nasıl ki hepimiz çapulcuyuz dediysek, Türkiyeli feministler olarak, kendine özgü yeniden üretim dinamikleri olan, erkek egemenliği sisteminin adını gelin “ataerki” koyalım. Ama kuşkusuz “ataerki” kavramını karşılayacak Kürtçe, Ermenice, Lazca sözcükleri de bilelim, öğrenelim.

* Bu yazı *Eğitim Bilim Toplum* dergisinin 2012 yılında yayımlanan 38. sayısında yer alan **Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası “Eski” Ataerki’den Ataerkil Kapitalizme** başlıklı makalenin bir bölümünün özetlenmesinden oluşmaktadır. Makalenin tamamı için bkz.:

https://www.academia.edu/37986264/Patriarchy_The_Reconstruction_of_a_Concept_From_Ancient_Patriarchy_to_Patriarchal_Capitalism

Türkçe literatürde de ataerkiyi bir ideoloji ya da tarihsel kalıntı olarak kabul eden çalışmalar bulunmaktadır. Kavramın Türkçede (İngilizcede olduğu gibi) barındırdığı bu içeriklere karşılık, feminizmin bu kavramı “erkek egemenliği sistemi” biçiminde yeniden tanımlayarak literatüre ve feminist harekete kazandırması politik bir kazanımdır.

Yazılı tarih erkeklerin hikayelerini anlatır, erkeklerin yazımlarıyla şekillenir. Kadınların yazınları ya o erkek egemen yazınlar içerisinde kaybolmuştur veyahut yok sayılmıştır. Bizler de kadınların hikayelerine ve yazınlarına ulaşmayı ve derlemeyi hedefleyerek kurulan fakat bir biçimde kapanmak zorunda kalan Ayizi Kitapevinin kurucuları İlknur Üstün ve Aksu Bora ile sınırsız bir hemhal eyledik.

“Yayınevi Kapanabilir Ama Kadınlar Yazmaya Devam Eder”

Feminerva: Elbette hiçbir hikaye bitmez, bir biçimde devam eder. Hele de bu yayıncılık serüveni ise... Tam da burada hikayenin başına dönelim istiyoruz. Ayizi Kitapevi hikayesi nasıl başladı, kimlerle kuruldu, nasıl bir serüven yaşadı?

İlknur Üstün: Ayizi aslında üç kadının hayallerini ve akıllarını birleştirmesi sonucunda kuruldu. Üçümüz de kadın alanının çeşitli yerlerinde uzun yıllardır mücadele eden kadınlardık. Birlikte yaptığımız çalışmalar da vardı. Ülkenin çeşitli yerlerinde kadın örgütlenmesi üzerine çalışırken pek çok kadın hikayesi duyuyorduk. Aynı zamanda bu alana dair okuyor, yazıyor ve yazılanları da takip ediyorduk. Bir yandan da eksikliğini duyduğumuz pek çok şey vardı; hem okumak istediğimiz şeyler hem de kadınların hikayelerinin yazıya dökülmesi ve daha başka insanlara da ulaşması...

Zaten o sıralar Amargi dergiyi çıkarıyorduk, “keşke bir yayınevi olsa, bunların yayınlanacağı bir mecra olsa, aynı zamanda kadınları buluşturup, bunlar üzerine konuşacağımız bir mekan olsa” diye sohbetler ederken bir süre sonra hale yola girmeye ve bir tür varlık bulmaya başladık.

“Hadi bir yer bulalım ve bir yayınevimiz olsun” dedik ve Ayizi kuruldu. Üç kadın başladık daha sonra çoğalarak büyüyen bir şey haline geldi, sınırlı da olsa, gücümüzün yettiği kadar da olsa kadınların hikayeleri yayınlara dönüştü. Öte yandan kadınların bulunduğu bir mecra oluştu, çok çeşitli işle-

rini kadınların yaptığı... Su yatağını buldu ve ilerledi.

Ece Temelkuran “Türkiye’de edebiyat ‘köy kahvesi’ gibi diyor. Öyle gerçekten. Kadınlar kapısının önünden bile geçemiyor çoğu zaman... Bu noktada Ayizi nereye denk düşünüyor sizce? Hangi ihtiyaçtan, eksiklikten dolayı doğdu? Yola çıkarken hangi amaçla çıktınız ?

Aksu Bora: Aslında “kadınlar yazmıyor, yok köy kahvesiymiş” bunlar tamamen klişe! Herhangi bir kitapçıya girip bir baksınlar bakalım, raflar kadın yazarların kitaplarıyla dolu. Yirmi sene önce bu sözler bir anlam ifade edebilirdi ama şimdi başka bir dönem var. Ben edebiyatın dönüştüğünü düşünüyorum şahsen, genç kadın yazarların çıktığını... Ve bu tür lafları bu denli

“Hadi bir yer bulalım ve bir yayınevimiz olsun” dedik ve Ayizi kuruldu. Üç kadın başladık daha sonra çoğalarak büyüyen bir şey haline geldi, sınırlı da olsa, gücümüzün yettiği kadar da olsa kadınların hikayeleri yayınlara dönüştü.

çoğaltanın o kadınları görünmez kıldığı için de aleyhimize çalıştığını düşünüyorum. Melisa Kesmez diye birisi var mesela nasıl görmeyeyim ben onu.

Dolayısıyla da biz başlarken “kadınlar edebiyatta yoklar, kadınlar okuyor, erkekler yazıyor” falan diyerek başlamadık. Yalnızca belirli kadınların yazabildiğinin farkındaydık. Edebiyatın kadınların hikayelerini anlatmaya yeterli formlar sunmadığının da farkındaydık. Romanlar, hikayeler var ama bir yandan da kadınlar o formlara sığmayan başka şeyler de konuşuyorlar, anlatıyorlar. Tecrübeyi o formlara sıkıştırıramazlar. Bu yüzden – ne kadar yapabildik şüpheliyim, çünkü biz de biraz yolda öğrendik- başka anlatı biçimlerini de oluşturmak istedik, ki onlar konuşabilir, yazabilir hale gelsin.

Eğitilmiş bir kadının hikaye yazmasıyla, kendi hikayesinin değerli olmadığına yürekte inanan eğitimsiz bir kadının hikaye yazması aynı şey değil. Biz sandıkları kurcalamak istedik, ne var orada diye. Keşke ömrümüz vefa etseydi daha çok şey yapabilirdik.

“Feminist bir yayınevi nasıl olur? Bunu görelim, deneyelim istedik” diyorsunuz bir yerde. Biraz anlatır mısınız, feminist yayınevi nasıl oluyor? Nasıl ayrılıyor diğerlerinden? Ayizi’nin çalışma biçiminden kitaplarına kadar bu süreci belirleyen şey bu perspektif mi oluyor çoğunlukla?

"Yazmaktan vazgeçme!" Bizim yayınevinin bırakmak isteyeceği iz aslında buydu. Kadınları yazmaya teşvik etmeyi amaçlamıştık.

İlknur: Aslında geçmiş söyleşilerde de ifade etmiştik, birçok şeyi yolda öğrendiğimizi. Feminist bir yayınevi olma çabası ile yola çıktığımızda bize gelen bazı sorular vardı "Bir şeyler yazdım ama feminist mi, değil galiba? Yayınlar mısınız?" ya da "Erkek sinek dahi girmez mi?" tarzında bir sürü şey. Önemli olan şeyler var; nasıl bir çalışma formu, nasıl ilişkilendiğiniz, nasıl çalıştığınız... Sadece ortaya koyduklarınız değil, o süreci nasıl yaşadığınız büyük ölçüde belirliyor yaptıklarınızı. Bu nedenle birbirinden öğrenme, birbirini güçlendirme, güçlenme dediğimiz şey, Ayizi Yayınevinin temeli oldu.

Yayınevinin kurduğumuzda kapıları açık ve birlikte olabileceğimiz bir mekanımız olsun istedik. Hemen karşılık bulduğunu da gördük zaten, herkes işin bir ucundan tuttu; tasarımı bir kadın arkadaşımız yaptı, çevremizdeki kadınlar editörlük ve redaksiyon yaptı. Hem işlerin paylaşılması ve birbirini tamamlaması hem bunlar üzerine düşünmek, konuşmak, tartışmak ve yol almak... Ama en önemlisi koskoca bir kadın hareketinin yayıncılık yoluyla cinsiyet eşitliği mücadelesi veren bir parçası haline geldik.

Aksu: İlk kurulduğumuzda birileri gelmişti yayınevine, onlar da yayınevi kuracakmış

akıl almaya geldiklerini söylediler ama akıl verdiler bize. "Feminist bir yayınevisiniz madem, feminist klasikleri basmalısınız" dediler ve bir liste verdiler, hangi feminist klasikleri basmamız gerektiğiyle ilgili. Biz kibarlıktan bir şey demedik onlara.

O da bir yol ama bizim hiç girmediğimiz bir yol. Feminist klasikleri basalım da kadınlara okutalım onlar da bilinçlensinler. Yapının kendisi, mekanımız bile herhangi bir yayınevi gibi değil. Biz kendimizi her şeyden önce feminist bir kurum olarak görüyoruz dolayısıyla da profesyonel yayıncılık tarafımız eksik.

63 kitap basıp , sayısız etkinlik, söyleşi düzenlediniz. Müthiş bir emek ve üretim süreci. Türkiye feminist hareketine çok şey kattığınızı düşünüyoruz. Ayizi'nin. Ama şimdi kapanıyor. Maddi sebeplerden olduğu açıklamasını da yapmıştınız. Aslında feminist hareket önemli bir nefes alanını yitiriyor. Kadınlara alan açan önemli bir mecra yitiyor. Burada sorumluluk da hissetmek gerektiğini düşünüyoruz feministler olarak. Siz neler söylersiniz bu konuda?

İlknur: Ben bu lafi duyunca ağlayacak gibi oluyorum, bir kötü oluyorum ama bunu başka bir biçime çevirmek ve öyle yaşamak, öyle dillendirmek gerekiyor. Biz çok güçlü bir biçimde hep birlikte yapabilirliği gösterdik. Ne zaman sıkışsak kadınların eli, kendileri hep buradaydı ve "biz" olabildik.

Yapılan şeyin kendisi neler yapılabileceğini gösterdiği gibi ufkumuzu da, aklımızı da açtı. Hem o kadınların önerileri, görüşleri, akılları ve deneyimleriyle, hem burada bir araya gelmesiyle.

Kendi açımdan da bir kayıp duygusu yaşıyorum ama tamamen yok olmuş, mutlak yokluğa giden bir şey olarak düşünmüyorum. Bizim gittiğimiz bu yol başka yolları da açacaktır. "Bunu yapabiliriz" diyecektir kadınlar.

Aksu: Hem feminist hareketin hem de Ayizi kadınları olarak bizim sorumluluklarımız var tabii. Ve ben hem bizim hem de feminist hareketin sorumluluğumuzu epeyce yerine getirdiğimiz kanaatindeyim. Dokuz sene o kadar kısa bir zaman değil ve hiçbir sermayemiz olmadan işe koyulduk. Beraber yürüdük, çok da güzel yaptık. Bundan sonra da başka kadınlar yapacaktır muhakkak. Şimdi çok önermem, yayınevi kurmak çok iyi bir fikir değil (gülüyor) ama belki başka bir yöntem bulunabilir, belki üç-beş sene sonra koşullar değişebilir.

İlknur: Evet boğazım düğümleniyor, üzülüyorum falan ama yıllardır mücadele alanının içinde hiçbir şey görmedi ve öğrenmediysem bile şunu gördüm: Kadınlar, koşullar ne olursa olsun, baskı hangi aşamada, hayat ne kadar daraltılmış olursa olsun tüm bunlara rağmen yol açmayı ve nefes alacak alan açmayı biliyorlar. Kadınların hayat bilgisi dediğimiz şey aynı zamanda ilerlemeyi de sağlıyor. O nedenle yeter ki bütünüyle irade dışında ortadan kaldırılmasın, ki buna bile güç yetmiyor çok net görüyoruz. Pıtrak gibi başka yerlerden bir araya geliyor ve yeni şeyler yapabiliyorlar. Bu açıdan umutsuz ve karamsar değilim. Bazı dönemler ve bazı koşullar bir şeyleri yürütmeyi zorlaştırabilir ama mutlaka tekrar yolunu bulur.

Aslında son kitapla beraber bir de mesaj bıraktınız: "yazmaktan vazgeçmeyin" diye. Bir de biz soralım istiyoruz. İçerisinden geçtiğimiz şu günlerde, kadınlara neler söylersiniz?

Aksu: "Yazmaktan vazgeçme!" Bizim yayınevinin bırakmak isteyeceği iz aslında buydu. Kadınları yazmaya teşvik etmeyi amaçlamıştık. Yayınevi kapanabilir, başka bir yayınevi açılabilir ama kadınlar yazmaya devam ederler. İlknur'un dediği şey de bu zaten, kadınlar her koşulda bir yol buluyorlar. Çok güçlü bir iradeleri ve güçlü bir ihtiyaçları var. Ona yönelik bir de becerileri. Bunu hatırlatmak istedik, yazmak sadece kitabının yayınlanması değil, hayatına bakabilmek ve hayatına sahip çıkabilmek, hikayeni anlatmak ve başkalarıyla paylaşmak anlamına geliyor. Bu sebeple "yazmaya devam edin" demek istedik.

Eğitilmiş bir kadının hikaye yazmasıyla, kendi hikayesinin değerli olmadığına yürekte inanan eğitimsiz bir kadının hikaye yazması aynı şey değil. Biz sandıkları kurcalamak istedik, ne var orada diye. Keşke ömrümüz vefa etseydi daha çok şey yapabirdik.

Kadınlar Bir Arada Daha Güçlü

Türkiye kadın buluşması, sadece bir başlangıçtı. Patriarkanın önümüze ördüğü duvarları yıkmak, yeni bir toplum, yeni bir dünya yaratmak için önümüzde uzun bir mücadele dönemi var.

Arzu Küçük

Osmanlı'nın son dönemleri ve cumhuriyetin kuruluş döneminde, eşit yurttaşlık ve oy hakkı talebiyle yükselen kadın hareketi, erkek egemen toplum ve devlet baskısıyla zaman zaman sessizleşse de çok ciddi mücadeleler ve kazanımlar elde ederek günümüze kadar geldi. Özellikle yakın tarihimizde 1987'de "dayağa karşı dayanışma yürüyüşü" ile ivme kazanan kadın hareketinin görünürlüğü ve kadınların, kadın dayanışmasına olan güvenleri artarak devam ediyor.

Binlerce kadın, kurulan farklı kadın dernekleri yoluyla veya bağımsız feminist mücadelenin içinde yer alarak veya buldukları yerlerdeki kadın eylemlerine katılarak Türkiye kadın hareketine güç vermeye devam ediyor.

Bu amaçla, yaşamlarını erkek egemenliğine karşı savunan her kesimden kadın, pek çok kez bir araya geldi ve birlikte mücadele ettiler. Bu mücadelenin onlarca kazanımı oldu. Geri çektirilen kadın düşmanı yasalar, çocuk istismarı, taciz, tecavüz, şiddet ve kadın cinayeti davalarının görünürlüğünü sağlayarak failerin gereken cezalara çarptırılması, kadınları koruyan sözleşmelere imza atılması ve 6284 sayılı yasanın çıkarılması bu mücadeleler sayesinde oldu.

İktidarın saldırıları

Kadın mücadelesinin yarattığı baskıya rağmen; iktidar, ekonomik kriz koşullarında kadınların emeğini daha da çok sömürebilmek, kadınları aile içine hapsedmek, toplumsal olarak tüm ev içi emeğinden karşılıksız yararlanabilmek, kadınlar üzerindeki toplumsal baskıyı arttırmak için muhafazakâr politikalara başvuruyor. Kadınlar, taciz, tecavüz, şiddet ve cinayet sarmalında sessizce boyun eğdirilmeye çalışılıyor.

Bu atmosferde "haklarımız, hayatlarımız ve kazanımlarımız bizim" şiarıyla 165 kadın ve LGBT örgütünün çağrısıyla 35'i aşkın ilden bine yakın kadın Türkiye kadın buluşmasında bir araya geldi. 5-6 Ocak'ta "2019 yılı kadınlarla başlıyor" diyerek başlayan kadın buluşması, Türkiye kadın hareketi tarihine önemli bir çentik daha atmış oldu.

Bu amaçla sık sık yeni kadın düşmanı söylem ve yasa tasarılarıyla karşılaşyoruz. Kadın mücadelesine rağmen kadın ve çocuk düşmanı yasalar çıkarılıyor, istismarcılara, kadın katillerine, tecavüzcülere ceza indirimleri verilebiliyor. Kadınları koruması gereken yasa hükümlerinin uygulanması için ise yetkililerle çetin mücadelelere girmek durumunda kalıyoruz hala.

İktidarın neoliberal, kadın düşmanı, ırkçı, homofobik saldırılarına cevap üretebilmek için tüm kadınların bir araya geldiği refleks kampanya ve eylemlerden daha fazlasına ihtiyaç duyuluyor artık.

Kadınlar bir kez daha bir arada

Bu atmosferde "haklarımız, hayatlarımız ve kazanımlarımız bizim" şiarıyla 165 kadın ve LGBT örgütünün çağrısıyla 35'i aşkın ilden bine yakın kadın Türkiye kadın buluşmasında bir araya geldi. 5-6 Ocak'ta "2019 yılı kadınlarla başlıyor" diyerek başlayan kadın buluşması, Türkiye kadın hareketi tarihine önemli bir çentik daha atmış oldu.

Kadın buluşmasını örgütleme sürecinde ve sonrasında bir kez daha gördük ki; hiyerarşiden, dayatmadan uzak, birbirini

ötelemeyen, her söze, kimliğe, inanca ve görüşe değer vererek gerçek bir kadın dili oluşturmak ve birlikte mücadeleyi daha da ileriye taşımak mümkün.

Çok farklı yerlerden, kimliklerden, yönelimlerden, örgütsüz veya farklı örgütlülüklerden, farklı görüş ve inançlardan kadınlar olarak ortak bir mücadele için bir araya geldik.

Kadın buluşmasının iki günü

Salonda müthiş bir coşku, isyan ve neşe vardı. Sık sık kadın dayanışması ile ilgili sloganlar atıldı.

Kadın buluşması açılış konuşması ile başladı. Açılış konuşmasında özellikle, kadın dayanışmasının gücüne vurgu yapıldı. Sonrasında 165 kadın ve LGBT+ örgütünün imzaladığı metin, birçok ilden kadınların oluşturduğu bir grupla okundu.

Ardından her ilden bir ya da iki temsilci sahneye gelerek, kendi buldukları ilden doğru kadın mücadelesi adına neler yapıldığını aktardı. Bu aktarımlarda ülke genelinde yapılan hak ihlalleri, kadın cinayetleri, çocuk istismarı, ekoloji, kadın emeği, ekonomik kriz, kadınların emek alanındaki problemleri gibi konulara değinen kadınlar, yerellerinden doğru mücadele pratiklerini paylaştılar. Vaktin dar olmasından kaynaklı konuşma süreleri kısaydı.

Sonrasında sıra atölyelere geldi. "Birlikte mücadeleyi nasıl güçlendireceğiz" başlığıyla 10 farklı atölye grubu oluşturuldu.

Bu atölyelerde mücadele yöntemlerimizi, bizi nelerin bir araya getirdiğini, nelerin bir arada tuttuğunu, ortak mücadele hattını kurarken yaşadığımız sorunları, kadınlar arasındaki bağı ve iletişimi güçlendirme araçlarını konuştuk. İktidar erkinin kadınlara karşı, her yönden başlattığı saldırılarla birlikte mücadele etmenin ve bu mücadeleyi ileriye taşımamızın yol ve yöntemlerini aradık.

Bu atölyelerde mücadele yöntemlerimizi, bizi nelerin bir araya getirdiğini, nelerin bir arada tuttuğunu, ortak mücadele hattını kurarken yaşadığımız sorunları, kadınlar arasındaki bağı ve iletişimi güçlendirme araçlarını konuştuk. İktidar erkinin kadınlara karşı, her yönden başlattığı saldırılarla birlikte mücadele etmenin ve bu mücadeleyi ileriye taşımamızın yol ve yöntemlerini aradık.

Yapılan atölyelerdeki genel eğilim tüm illerin birbiriyle iletişimini güçlendirecek kanalları var etme ve yapılabildiği ölçüde yüz yüze iletişimlerini de sağlayabilme yönündeydi. Ayrıca önümüzdeki 14 Şubat ve 8 Mart'ta yaygın ve güçlü eylemler örgütlemek ve kadın grevi yapma fikri oldukça öne çıktı.

Kadın buluşmasının ikinci gününde ise, atölyelerde öne çıkan fikirleri konuştuk. Atölyelerden çıkan tüm fikirleri yeniden hatırladık ve kayıt altına aldık. Sonrasında tüm bu fikirlerden öne çıkanlar sonuç metnine de yansdı. Bu aşamada belirli fikir ayrılıkları da oldu elbette. Süremizin kısıtlı olmasından dolayı böyle konularla ilgili uzun sözler alamadık. Bu fikir ayrılıklarını da mücadele pratikleri içinde aşabileceğimize umuyoruz.

Dünyayı yerinden oynatmaya devam

Kadın buluşması, birlikte mücadeleyi daha da büyütme konusunda hepimize umut verdi. Türkiye'nin her yerinden böyle çok renkli bir toplamın bir araya gelmesi, birlikte mücadeleyi önüne koyması kadın mücadelesi açısından çok değerliydi. Hele ki kadınların bunca yıldır mücadeleye elde ettiği tüm kazanımlara bu kadar ciddi saldırıların olduğu bir dönemde bu buluşmanın anlamı daha da büyük.

Kadınların bir araya gelince neler başara bildiğini çok iyi biliyoruz. Bunun örneklerini Türkiye de ve dünya da defalarca yaşadık gördük. Bunu daha ileriye taşımak hepimizin elinde.

Bu buluşma sadece bir başlangıçtı elbette. Patriarkanın önümüze ördüğü duvarları yıkmak, yeni bir toplum, yeni bir dünya yaratmak için önümüzde uzun bir mücadele dönemi var.

Türkiye kadın buluşmasının sonuç metninde de belirtildiği gibi "biz hayatı istiyoruz. Hayatı dönüştürmeye, dünyayı yerinden oynatmaya devam!"

Oysa halkın ortak yaşam alanlarında ortaya çıkan sorunlar üzerinde söz sahibi ve karar alıcı olan orada yaşayan halkın kendisidir. Bu irade ile bütünleşecek yerel yönetimlerin, tekçiliğe ve rantçılığa karşı sadece halkın doğrudan sorunlarına odaklı bir irade ile şekillenmesi, yaşadığımız 'cehennemde' küçük küçük nefes alanları yaratacaktır.

Deniz Uslu

Yerelse Eşit ve Özgür Yönetimse Kadınlarla Herkes İçin

Ekonomik kriz giderek derinleşiyor. Kriz koşullarının kitleler üzerindeki etkisini işten çıkartmalarda, artan işsizlikte, elektrik-su-doğalgaz ve bilumum yaşamsal ihtiyaçlara yönelik yapılan zamlarda, yoksulluk sınırının altında olan asgari ücret ile geçinmeye mecbur bırakılan hanelerde görüyoruz. Adeta cehennemi yaşıyor gibi...

Şüphesiz ki bu "cehennemin" içinde kadınların yaşamı kat be kat daha zorlu.

440 kadının öldürüldüğü, şiddet ve tecavüz olaylarının her gün yaşanan rutin bir olay olduğu bir yılı geride bıraktık. Bitmedi... Aynı zamanda krizle birlikte kadınların ev içi emeğinin giderek yok sayıldığı, işten ilk atılanların kadınlar olduğu, kadının emeğinin enformel sektöre hapsedildiği bir yıl geride bıraktığımız. Fakat tüm bu krizlerin derinleşeceği, derinleştiği oranda da kadınların yaşamlarına yönelik saldırılan daha fazla sertleşeceği yeni bir yıl eşliğindeyiz.

İktidar ve erkeklik krizi

Ekonomik krizle birleşen erkeklik krizi, kadınların yaşamını doğrudan hedef alarak altüst ediyor.

Merkeziyetçi ve tekçi yapının inşasına hızlı adımlarla devam eden ve bu inşa sürecini kadın düşmanlığıyla harmanlayan rejim güçleri, şimdi bununla yetinmeyip yerel yönetimleri de doğrudan merkezi yapıya devretme uğraşındalar.

Muhbir muhtar ağı hedefiyle kendini gösteren toplantılardan tatalım da belediyeye ödeneklerinin hazineye bağlanmasına kadar, yerel yönetimleri daha fazla tekelinde tutmak isteyen bir yapı görüyoruz. Tüm bunlar kendi hedef ve iddiaları üzerinden oluşturulan seçim takvimi dayatması etrafında oluyor.

Son yılları ardı ardına gelen, hızlandırılmış seçimler takvimiyle yaşadık. İşte, şimdi yine önümüzde yerel seçimler var.

Seçimler, yaşadığımız coğrafyada esasen, erkek egemen burjuva aklın temsilcilerinin yerel yönetimlerle daha fazla hâkimiyet ve rant sağlamak için halkın gündemine sokulan bir araç. Seçim takvimi, yerel seçimleri içinde bulunduğu "kırılgan" süreç nedeniyle kazanmak zorunda olan (hile hurda, güvenlik ihlalleri ile...) iktidar açısından bu anlamı taşıyor. Peki inşa edilen rejimi kabul etmeyen, başta kadınlar

olmak üzere diğer toplumsal güçler için, taleplerimizi kitlelerle buluşturmak ve sesimizi güçlendirmek için bir araç olamaz mı?

Bahsini ettiğimiz bu sürecin kadınlar açısından pek parlak olmadığı aşikâr. Fakat parlak olmayan bu süreçte kadınların verdiği özgürlük mücadelesindeki parıltıları kim görmezlikten gelebilir? Yaşamı, emeği, toprağı, bedeni, kimliği, çocuğu için mücadele eden; kürtaj yasağında, Gezi'de, Özgecan'ın katliamında sokakları zapt eden kadınların; inşa edilen bu rejime karşı, ülkenin üzerine çökmeye çalışan karanlığa karşı yaktığı ışığı görmezlikten gelemeyiz.

Yerel yönetimler

Yerel seçimler arifesinde yaşamlarımızı doğrudan ilgilendiren çok önemli konular, egemen güçler arasındaki iktidar kavgasına kurban edilmeye çalışılıyor. Zirveye yerleşmiş bir irade, ülkedeki her konuda neyin nasıl olacağına karar veriyor, kendisinden de başka bir irade kabul etmiyor.

Oysa halkın ortak yaşam alanlarında ortaya çıkan sorunlar üzerinde söz sahibi

ve karar alıcı olan orada yaşayan halkın kendisidir. Bu irade ile bütünleşecek yerel yönetimlerin, (il-ilçe belediyeleri, meclis üyelikleri, muhtarlıklar) tekçiliğe ve rantçılığa karşı sadece halkın doğrudan sorunlarına odaklı bir irade ile şekillenmesi, yaşadığımız 'cehennemde' küçük küçük nefes alanları yaratacaktır.

Kadınlar bu sürecin neresinde?

Patriyarkal kapitalizmin kadınlara yüklediği eşitsiz ve cinsiyetçi roller, mevcut iktidar temsilcileri tarafından yetersiz görülmektedir. Kadınları, ücretsiz bir şekilde çocuk ve yaşlı bakım emeğine daha fazla hapsedmeye çalışmakta, duygusal emek harcaması gerektiğini her yerde dillendirmektedirler.

"Kadın sokağa çıkmasın, şu saatte şurada olsun, belirlenen alanlar ve roller dışına çıktığında başına geleceklerden kendisi sorumludur, şiddet ve cinayetin faili indirim alır..." Bu zihniyeti kadınların yaşamına değip dokunan her yerde hâkim kılmaya çalışmaktalar.

Belediyeçilik anlayışı ise toplumsal cinsiyet rollerinin devamına neden olan ve bu rolleri yeniden üreten "dikiş-nakış" kurslarına sıkışmış durumda.

Kendisini siyasette var etmek isteyen kadınlar için de mücadele bir o kadar zor. Seçim takvimlerinde sokak sokak, ev ev gezerek sözünü, sesini, fikrini taşıyan kadınlar, temsiliyet açısından yok sayılıyor ve görülmüyorlar.

Sokaklarda, mahallelerde, parti binalarında

verilen emeğin temsiliyeti, TBMM'de 596 milletvekilinden yalnızca 104 ünün kadın olmasıyla karşılık buldu. Tüm belediye başkanlarının yalnızca yüzde 2.86'sı ve muhtarların yalnızca yüzde 1.34'ü kadın.

Bu kadar korkunç bir oran bize sadece, kadınların emeklerine sahip çıkabilmesi için mücadele etmesi gerektiğini anlatıyor. Cinsiyetçi tüm karar mekanizmalarının kadın dostu, cinsiyet eşitlikçi bir biçime dönüştürülmesi için kadınların özne olması gerektiğini...

Hal böyleyken yapmamız gereken bu yerleri daha fazla kadınlaştırmak, kadının sesinin, talebinin daha fazla yankı bulmasını sağlamak olmalıdır. Siyasette kadının eşit temsiline ısrarcı olmamız şart. Yerel yönetim mekanizmalarını kadınların renginin, sözünün yansıdığı yerlere çevirmeliyiz.

Olanaklar, çözüm yolları, talepler

Yaşam alanlarını eşit, özgür ve yaşanabilir kılabilmek için yerel yönetim mekanizmalarının düşünsel ve praksis anlamda dönüştürülmesi hedeflenmeli.

Peki ama nerden başlamalı?

Kadının çocuk, hasta, yaşlı bakımına hapsedilmesine, dolayısıyla iş hayatından, sosyal-kamusal alandan uzaklaştırılmasına karşı; bakım hizmetinin ortak sorumluluk kapsamına alınmasını amaçlayan her mahalleye ücretsiz kreş, hasta ve yaşlı bakım evleri açılmalıdır.

Kadını sosyal, kültürel ve mesleki açıdan

geliştirebilmek için aynı zamanda yaşlılar, çocuklar ve engelliler için semt merkezleri açılmalıdır.

Spor aktivite merkezlerini sadece erkeklerin kullanabilmesine karşı, kadının sporla bağını kolaylıkla kurabileceği ve teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır.

Kadınların sokakta güvenliğini sağlamak için aydınlatma artmalı, kaldırımlar düzenlenmelidir.

Şehir içi toplu taşıma araçları gece saatlerinde kadınların istedikleri noktalarda durmalıdır.

Pazar alanları artmalı, ucuz ve kaliteli gıdaya erişim desteklenmelidir. Aynı zamanda kadınların özellikle ekonomik kriz döneminde yöneldiği el emeği ürünlerin sergilenebileceği, satışa sunulabileceği alanlar açılmalıdır.

Şiddete uğrayan, ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan kadınların hayatını koruyabilmeyi ve yaşam kalitesini düşürmemeyi hedefleyen, gerekli kapasitede kadın sığınma evleri açılmalıdır.

Her ile, ilçeye, mahalleye kadınların sosyal, yaşamsal problemlerinde yanında olacak, hukuki ve psikolojik destek sağlayacak kadın danışma merkezleri açılmalıdır.

Kız öğrencilerin eğitim hakkına erişimine destek ve teşvik çalışmaları yapılmalıdır. Çocuklara yönelik ücretsiz eğitim verilmelidir.

Kadın örgütleriyle düzenli ve etkili iletişimin sağlanacağı mekanizmalar kurulmalıdır. (meclisler, çalışma komisyonlar,

Hal böyleyken yapmamız gereken bu yerleri daha fazla kadınlaştırmak, kadının sesinin, talebinin daha fazla yankı bulmasını sağlamak olmalıdır. Siyasette kadının eşit temsiline ısrarcı olmamız şart. Yerel yönetim mekanizmalarını kadınların renginin, sözünün yansıdığı yerlere çevirmeliyiz.

gruplar...)

Ucuz işçiliğe ve tecavüze mahkûm edilen göçmen kadınların, ulaşabileceği etkili ve yetkili mekanizmalar kurulmalıdır. Yaşanmadan öncesinde tespit çalışmaları yürütülmelidir.

Kadına ve çocuğa yönelik şiddeti ve istismarı önleme ve izleme merkezleri kurulmalıdır.

Tüm mahalli idarelerde düzenli olarak toplumsal cinsiyet eğitimleri verilmelidir.

Sosyal konumlarından ötürü sağlık hizmetlerinden faydalanamayan kesimin sağlık hakkına ücretsiz ve kolayca erişimi sağlanmalıdır.

Kadınları siyasetten ve yönetim mekanizmalarından uzaklaştıran anlayışa karşı, mekanizmaların belirlenmesinde fermuar yöntemi uygulanmalıdır.

Mahalli idarelerin kadın dostu ilan edilmesi ve buna göre işletilmesi gerekmektedir. Sorunların buralara taşınabilmesi resmi kurumlar ile kadınlar arasındaki sınırları kaldırmaya yarayacak bir adımdır. Bu da kadınların yaşam alanları hakkında söz sahibi olmasının önünü açacaktır.

Bunların yanında ve aslında, sürece ve ilerlemeye müdahil olabilecek Yerel Kadın Meclisleri oluşturulmalıdır. Bu meclisler de kadınların yaşayabilecekleri daha özgün ve öznel sorunları da kapsayan talepler üretebilir.

Yerel Kadın Meclislerinin kadın örgütlenmeleriyle bağlarının kurulması, kadının toplumsal konumunu iyileştirme ve mücadele pratiklerinin kazanımları açısından son derece önemlidir.

Bu talepler ve mekanizmalar mahalleyi, ilçeyi ve ili kadınlar açısından daha yaşanılabilir kılacak taleplerdir. Kadınların toplumsal yaşamdaki varlığı açısından oldukça önemlidir.

Kadınlar üzerlerine atılmış karanlık örtüyü yırtıp atmak için buldukları her yerden bu mekanizmalara dâhil olmalı ve gelecekleri için mücadele etmelidir.

Kadının Temsili Kadındır

Gizem Işık

Çünkü siyaset, bir “erkekler kulübünü” temsil eder. Kadına atfedilmiş rollerin siyasette yeri yoktur. Siyaset güç gösterisinin, sert duruşların olması gerektiği bir yer olarak görülür. Bu anlamda toplumsal cinsiyet perspektifinde kadının toplumsal yaşamdaki konumu, siyasal alandaki yerini konumlandırabilmek açısından da önemlidir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadın erkek eşitsizliğinin ve erkek egemenliğinin en fazla görüldüğü alan siyasal karar alma mekanizmalarıdır. Çünkü siyaset, bir “erkekler kulübünü” temsil eder. Kadına atfedilmiş rollerin siyasette yeri yoktur. Siyaset güç gösterisinin, sert duruşların olması gerektiği bir yer olarak görülür. Bu anlamda toplumsal cinsiyet perspektifinde kadının toplumsal yaşamdaki konumu, siyasal alandaki yerini belirleyen bir unsurdur.

Eşitliği talep etmekle birlikte, siyasete eşitliği getirebilmek mücadelesinde kritik noktalar vardır. Örneğin, siyaset hala erkeklerin söz sahibi olduğu, siyasette yer alan kadınların söz sahibi olabilmek adına “eril davranışlar” sergilediği bir savaş alanı-

na çevrilmiştir. Siyasette sadece kadınların eşit temsiliyeti değil, tarzında, içeriğinde büyük oranda yapısal değişiklikler gereklidir.

Kadın temsiliyetinin durumu

Türkiye’de kadının belediye seçimlerinde seçilme hakkını 1930, milletvekili seçilme hakkını elde ettiği tarih ise 1933 yılıdır. Peki geçen seneleri göz önünde bulundurursak, bunca yıldır hala kadınların siyasette ve seçimlerde temsiliyeti neden bu kadar az.

Neden, hayatlarımız hakkında neyin doğru olacağına, taleplerimizi karşılamak

Erkekler oyunu oyunun kurallarına göre oynuyorlar. Çünkü onlar bu oyunda kural koyucu... Kadınlar ise bu oyunun kural koyucusu olmadıkları için oyuna neyle ve nasıl katılacaklarını bilemiyorlar.

konusunda neye gerçekten daha öncelikli ihtiyacımız olduğuna, hatta bizi koruyan yasaların gerekliliğine dahi kendi temsilini otorite olarak gören erkeklik karar versin ki.

31 Mart 2019 tarihinde yapılacak olan Yerel Seçimler, bütün dünyada ve Türkiye’de yükselen kadın hareketinden mutlaka etkilenmeli ve bunu ancak biz başarabiliriz. Yıllardır kadınların siyasetten uzak durduğu ve uzak tutulduğu bu durumu değiştirmek özgürlüğü için her alanda mücadele eden biz kadınlar için elzem duruyor.

Neden mi?

Yerel seçimler yaklaşırken

Eşitliğin ve oy çokluğunun en çok görüldüğü seçimler olarak bilinen yerel seçimler, kadınların sorunlarına ve kadınların temsiline daha yakın hizmet birimi olarak biliniyor. Kadınların yerel siyasete katılmalarını ve kendi temsilcilerini oluşturmalarını, yaşadıkları yerleri ve hayatları değiştirmek için bir adım olarak görebiliriz.

Kadınların taleplerini karşılayacak kent politikaları ve kent planlamaları ancak bir kadının yerel yönetimde yer almasıyla önem kazanacak ve kadın adayların sayısındaki artışla güçlenecek. Kadınların yerel seçimlerde çok düşük bir temsil oranına sahip olması, kentte ya da bölgede kadına dair sorunların ele alınmamasına, sorunların erkek merkezli belirlenip çözülmesine sebep olmaktadır, bu da tam olarak özgürleştirmeye çalıştığımız hayatlarımıza gölge düşürmek değil de nedir?

Fırsatı varken bizler neden birbirimize seslenmiyoruz? Halbuki erkek egemenliğin hakim olduğu siyasette, asla giremediğimiz erkek kabinelerinde, davet edilmediğimiz atama yemeklerinde belirleyici olabilmek kadın mücadelesinde önemli bir eşik açabilecekken.

Oyun kurucu olmak

Serpil Çakır, “Erkekler oyunu oyunun kurallarına göre oynuyorlar. Çünkü onlar bu oyunda kural koyucu...Kadınlar ise bu oyunun kural koyucusu olmadıkları için oyuna neyle ve nasıl katılacaklarını bilemiyorlar.” siyasete kadınların katılımı üzerine en gerçekçi sözü söyleyerek siyasetin bir erkekler kulübü olduğunu dile getirmiş. Biz kadınlar da artık, kıramadığımız bu erkek siyaset hattı yerine kendi kadın temsilini oluşturan bir siyaset hattı açabilmeliyiz.

Çünkü kadınların siyasette yer alması demek demokratik, talepleri karşılayan,

eşitlikçi, cinsiyetsiz bir siyaset hattı oluşturabilmek demektir. Yıl 2019, feminist hareketin gündün güne alevlendiği, kadınların birlikte mücadele ettiği bir dönemden bahsedebiliyorken, siyasi partilerin kadın temsilcileri söz söylemekten geri durmuyorken; yerel seçimlerde çıkarılan kadın adayların sayısı hala neden bu kadar az sorusunu sormak durumunda kalıyoruz.

Anayasanın 10. Maddesi’nde yer alan “Devlet kadın erkek eşitliğini sağlamakla yükümlüdür” hükmünün, uluslararası anlaşmalarla da pekiştirildiğine vurgu yapılarak, siyasi partiler ve seçim kanununda değişiklik yapılması talep edilmişti.

Bugün hala 31 Mart 2019’da yapılacak yerel seçimlerde yalnızca 26 kadının aday olarak çıkartılması demek, kampüslerden, sokaklardan, işyerlerinden, evlerden yükselen kadın seslerini görmezden gelmek ve bastırmaya çabalamak demektir.

Seçimlerden muradımız ne?

En temelde bulunduğumuz yerelerde, yaşadığımız alanlarda uygulanacak kent politikalarında söz sahibi olmamız, kendi özgürlük mücadelemizde de ön açıcı olacaktır. Gerçek bir değişim, yavaş yavaş, toplumun nezdinde ve diğer siyasi kurumlarda kadınların ikincil konumunun değişmeye başlamasıyla gerçekleşecektir. Pek çok yerel yönetim belli grupların sosyal ve maddi çıkarları etrafında politikalar üretir ve çoğunlukla kadınlar bu belirli çıkar grupları ile bağlantılı değillerdir. Eş dost tanıdıklar için politika üretmezler demokratik ve eşitlik talep eden taraftırlar. Siyasetin kirli ve erkek egemen kültürün etkisi altında olması, cinsiyetinin tam da bu sebeplerle ortadan kalkması anlamını

taşımaktadır.

Bizim isteklerimiz, erkek dünyasından elbette ki çok farklı. Temelde görmezden gelinen kadınların sorunlarını görünür kılmak, sosyal ve ekonomik hayata katılımı arttıracak çözümler üretmemizi sağlayacak temsiller belirlemek, kadınları eve mahkûm bırakan, sosyal hayattan koparan aile içi sorumluluklara, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sebeplere çözümler üretmek...

Kadın kadının yurdudur deyip, özgür seçimlerimizi kullanabilmek ve kendi temsilcilerimizin sistem içinde karşılığının bulmasını istiyoruz. Çünkü biliyoruz ki, kendinden birini görmenin verdiği güç kadınların her alanda hayata katılımını etkileyecek, teşvik edecek. Özelinde yerelinde bizim seçimimiz kadınlardır, hayatlarımız hakkında söz üretme hakkı ise yalnızca bizimdir!

Kadın kadının yurdudur deyip, özgür seçimlerimizi kullanabilmek ve kendi temsilcilerimizin sistem içinde karşılığının bulmasını istiyoruz. Çünkü biliyoruz ki, kendinden birini görmenin verdiği güç kadınların her alanda hayata katılımını etkileyecek, teşvik edecek. Özelinde yerelinde bizim seçimimiz kadınlardır, hayatlarımız hakkında söz üretme hakkı ise yalnızca bizimdir!

Türkiye’de Cinsel Taciz Mücadelesinin Tarihsel Arka Planı*

2000’lerdeki bu yasal değişikliklere gelene kadar Türkiye’de cinsel tacizin ilk olarak 1980’li yıllarda Mor İğne Kampanyası ve Dayağa Karşı Yürüyüş gibi kitlesel eylemlilikler aracılığıyla feminist hareketin içerisinde politik bir söylem haline geldiğini gördük.

Büşra Üner
Merve Körükçü
Çağıl Güner

Cinsel tacizin kamusal ve özel alanda kadın hayatının bir parçası haline gelmesi ve kimi zaman gündemleşirken kimi zaman da müphem bir sorun olarak bırakılması bizleri BÜKAK olarak cinsel taciz alanında akademik çalışma yapmaya yöneltti. Geçtiğimiz güz dönemi cinsel taciz alanında bir belgesel çalışmasına başladık. Bu süreç boyunca çeşitli kadın akademisyenler, üniversite kadın kulüpleri ve feminist gruplarla görüşmeler gerçekleştirdik. Bu görüşmelerin yanı sıra kulüp içerisinde yaptığımız cinsel taciz okumalarıyla cinsel taciz ile mücadelenin tarihsel arka planını araştırdık.

Türkiye’deki feminist harekette yer alan cinsel taciz/şiddet karşıtı kampanyaları, eylemleri, örgütlenmeleri ve buna yönelik kanunları yaptığımız okumalar ve belgesel için gerçekleştirdiğimiz görüşmeler aracılığıyla inceledik. Okumalarımız sırasında mobbing ve cinsiyet temelli taciz kavramlarıyla da karşılaştık. Bu iki kavramın bazı vakalarda cinsel taciz olarak nitelendirilip birbirlerinin yerine kullanılsa da birbirlerinden ayrı tanımlara sahip olduklarını fark ettik. 2000’li yıllarda TCK’deki yasal düzenlemelerle beraber bu kavramların arasındaki fark hukuksal düzlemde netleşmeye başlamış. 2000’lerdeki bu yasal değişikliklere gelene kadar Türkiye’de cinsel tacizin ilk olarak 1980’li yıllarda Mor İğne Kampanyası ve Dayağa Karşı Yürüyüş gibi kitlesel eylemlilikler aracılığıyla feminist hareketin içerisinde politik bir söylem

haline geldiğini gördük.

1990’lı yılları incelediğimizde de cinsel taciz alanında bir kurumsallaşma süreci yaşadığını ve 80’li yıllarda feminist hareket öncülüğünde gerçekleştirilen sokak eylemliliklerinin 90’larda kadınlar için kazanımlara dönüştüğünü fark ettik. Cinsel taciz mücadelesi, Şirin Tekeli’nin de dediği gibi kitaplardan değil yaşananlardan beslenen Türkiye’deki feminist harekette her zaman yer bulmuştu. Bu yazıda da amacımız, 80’lerden 2000’lere uzanan süreçte dönemin ihtiyaçlarına göre çeşitlenen cinsel tacizle mücadele yöntemlerini ve bunun feminist hareketteki yerini göstermek.

80’ler- Bilinç yükseltme grupları

80’li yıllar Türkiye’de feminist kadın mücadelesinin zirvede olduğu bir dönemdi. Bu yıllara kadar olan süreçte de kadın hakları mücadeleleri olduğundan söz edebiliriz, ancak bu mücadeleler feminist bakış açısından yoksundu. 1980 sonrasında sol örgütlerin dağılmasıyla önceleri bu

örgütlerde bulunmuş entelektüel kadınlar tarafından Şirin Tekeli’nin “yeni bir kadın hareketi” olarak tanımladığı radikal bir kadın hareketi ortaya çıktı ve 80’li yılların sonlarına doğru kadınların sokak eylemlilikleri ve kampanyaların desteğiyle bu hareket hız kazandı.

Bu anti-hiyerarşik yeni kadın hareketi, sol hareketleri kadın bakış açısıyla eleştiren kadınların, eğitimlerini yurtdışında tamamlayıp Türkiye’ye geri dönen kadınların ve genç akademisyen kadınların yer aldığı bilinç yükseltme gruplarından oluşmuştu. İleride daha da büyüyecek kadın örgütlenmesinin temelleri, kadınlık deneyimlerinin paylaşıldığı bu bilinç yükseltme gruplarıydı. Nisan 1982’de düzenlenen Kadın Sorunları Sempozyumu’nda feminist kadınların kendilerine katılmak isteyen diğer kadınlara önerisi ortak bir eylemlilik yerine bilinç yükseltme tekniğine dayalı küçük grupların kurulması olmuştu. Bu dönemde feminist hareket YAZKO ve Somut dergilerindeki yazılarla görünürlük kazandı. Bilinç yükseltme gruplarının ardından feminist tartışmalar yapmak amacıyla kurulan Kadın Çevresi ve

80’li yıllar Türkiye’de feminist kadın mücadelesinin zirvede olduğu bir dönemdi. Bu yıllara kadar olan süreçte de kadın hakları mücadeleleri olduğundan söz edebiliriz, ancak bu mücadeleler feminist bakış açısından yoksundu.

buna bağlı bir oluşum olan Kitap Kulübü feminist hareketin temellerinin atılmasında önemli rol oynadı.

1986 yılına kadar kadınların daha çok kendi feminizm tartışmalarını yürütme ve entelektüel yazılarla kadın görünürliğini arttırma çalışmalarıyla gelişen süreci 1986 yılı ve sonrasında kampanyalar ve sokak eylemlilikleri izledi. Bu noktada Kadınlar Dilekçesi, Dayağa Karşı Yürüyüş ve Mor İğne Kampanyası açıklanması gereken ve kadın hareketine katkısı yönünden önemli eylemliliklerdir. Türkiye'nin de imzaladığı Uluslararası Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'ye uyulmasını talep eden kadınlar bir imza kampanyası başlattılar ve yaklaşık 4000 imza ile Kadınlar Dilekçesi'ni oluşturdu. Kampanyanın sonucunda ise Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği kuruldu. Bu kampanyayla daha da artan kadın görünürlüğü ve kampanyanın kazanımları kadınların kitlesel eylemliliklere girişebilmek için kendilerinde güven bulmasını sağladı.

Çankırı'daki bir asli hukuk mahkemesi kararı ise dönemin mücadele biçiminin şekillenmesinde önemli rol oynadı. Hâkimin, bir kadının açtığı boşanma davasını "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin." gerekçesiyle reddetmesi üzerine kadınlar sokağa inme vakti geldiğini fark edip bir yürüyüş yapma kararı aldı. 1987 yılında Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda yapılan ve 80 darbesinden sonraki ilk izinli yürüyüş olan Dayağa Karşı Yürüyüş eylemi yaklaşık 1000 kadının katılımıyla gerçekleşti. "Yeter, söz kadınların!", "Kadınlar Vardır" gibi sloganların yanı sıra kadınların evlerinde hazırladığı renkli pankartlarda da çeşitli sloganlar yer aldı. Dayağa Karşı Yürüyüş eyleminin hazırlık sürecinde "Ka-

Cinsel taciz, feminist mücadelenin her aşamasında farklı mücadele biçimleriyle kadınların gündeminde olmuştur. Küçük bir bilinç yükseltme grubu ile başlayan bu hareket gün geçtikçe daha çok kadına ulaşmaya devam ediyor.

dınlar Vardır" sloganı ile oluşturulan şarkı yürüyüş esnasında ilk kez okundu ve daha sonra feminist hareketin simgelerinden biri oldu.

Dayağa Karşı Yürüyüş eylem ve kampanyasının ardından Mor İğne Kampanyası da, diğer adıyla Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır Kampanyası, toplumda ciddi etki yarattı. Kampanya tacizin her yerde olduğunu göstermeyi ve buna karşı mücadele edebilmeyi amaçladığı için tüm kadınlar tarafından sahiplenildi.

90'lar- Sokak eylemlerinin sürekli kılınması

90'lı yıllar kampanyalardan ziyade kadınların kazanımları ve bu kazanımların kurumsallaşması yönünden önemliydi. Bu kurumlara örnek olarak Kadın Eserleri Kütüphanesi, Mor Çatı ve KADER'i verebiliriz. Şirin Tekeli'nin de dediği gibi, Kadın Eserleri Kütüphanesi kadınların kazanımlarının korunabilmesi ve hareketin

görünürlüğünün kalıcı olabilmesinde aktif rol oynadı ve oynamakta.

Mor Çatı'nın kuruluşu aile içi şiddet ve kadın bedeni üzerindeki dayağa dikkat çekmek isteyen kadınlar için önemli bir kazanımdı. Dayağa Karşı Yürüyüş ve Kampanyaya katılan kadınların kadın sığınağı talebi bu kurum sayesinde sonuçlandı. Mor Çatı'nın yanı sıra Şişli ve Bakırköy Belediyeleri de bu dönemde kurulan Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın desteğiyle kadın sığınağı açtılar. Kadınlar bu sayede yaşadıkları aile içi şiddetin ve sorunların yalnızca kendilerine ait olmadığını, benzer sorunların birçok kadın tarafından yaşandığını gördüler.

KADER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) ise demokrasiyi kadınlar açısından iyileştirebilmek amacıyla kuruldu ve meclisteki kadın vekil oranını gündemine aldı. KADER'in kurulmasından önce meclisteki kadın vekil oranı %2 iken bu oran 1 Kasım 2015 seçimlerinde %14,9'a yükseldi.

Bu dönemde üniversiteler de cinsel taciz alanında kurumsallaşmaya başladılar. 1991 yılında İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunu Araştırma ve Uygulama Enstitüsü'nün açılması üniversitelerdeki kurumsallaşma çalışmalarının ilk örneğiydi. Yukarıda da söylediğimiz gibi 90'lı yıllar kurumsallaşma çalışmalarının feminist sokak eylemliliklerinin önüne geçtiği bir dönem olarak karşımıza çıkar. Ancak bu kadın mücadelesinin durduğu anlamına gelmez. Tam aksine mücadele çeşitlenir ve 2000'li yıllara geldiğimizde Türkiye'deki feminist hareketin yasal anlamda yeni kazanımlar elde ettiğine tanık oluruz.

Gücümüze inanmalıyız

Cinsel taciz, feminist mücadelenin her aşamasında farklı mücadele biçimleriyle kadınların gündeminde olmuştur. Küçük bir bilinç yükseltme grubu ile başlayan bu hareket gün geçtikçe daha çok kadına ulaşmaya devam ediyor. Özellikle de hukuki kazanımlara bakıldığında kadınların cinsel tacizle mücadelede kat ettiği yol göz ardı edilemez. Fakat cinsel taciz ve tecavüzlerin meşrulaştırılmaya çalışıldığı haber ve söylemlerle her gün karşılaşyoruz. Ataerkil yapının sesini giderek yükselttiği son zamanlarda bu taciz ve tecavüzlere karşı örgütlü gücümüze ve kadın dayanışmasına güvenmeliyiz. Feminist mücadele her kadına ulaşmalı çünkü "kurtulmuş kadın yoktur; dünyada ezilen kadın var olduğu sürece bütün kadınlar ezilirler."

Dipnot:

* Bu yazı Boğaziçi Üniversitesi'nin kadın gündeminin otuzuncu sayısında yayınlanmıştır. Feminerva Dergisi için kısaltılmıştır.

Alevi kadınlar ise bu inancın, bu yolun hem öğrenenleri hem de öğretenleri olmuşlardır. Alevilik inancının öğretisini yaşamak ve taşıyabilmek için epey bedeller ödemiş fakat Aleviliğin meşhur sırrı içinde sır olmuşlardır.* O yüzden de devlet/iktidar/ ataerki denklemine hem inançları için hem de cinsiyetleri için acılar çekmiş ama tarihinden vazgeçmemişlerdir.

Aleviliğin Özgür Kadınla Buluşması

Sema Doğan

Alevilik; yüzyıllardır Anadolu ve Mezopotamya'da var olmaya çalışan, günümüze kadar gelen bir felsefe, yaşam biçimi, kültür, inanç ve dindir. Aynı zamanda sadece ritüelleriyle değil egemen güçlerin zulmüne karşı var olmaya çalışırken isyanı ve direnişi de bağrında taşıyan bir inanç topluluğudur.

Bu coğrafyalarda nefes almak için mücadele ederken birçok zulme maruz kalmış Alevilerin hayatlarında baskı, göç, katliam, günlük yaşama müdahale, inancı gizlemek hiç eksik olmamış. Ama zalimin sofrasında oturup zalim olmaktansa, direnmeyi seçmiş. Böyle olunca da Alevilik sadece bir inanç değil, bir yaşam felsefesi olagelmış yüzyıllardır.

Alevi kadınlar ise bu inancın, bu yolun hem öğrenenleri hem de öğretenleri olmuşlardır. Alevilik inancının öğretisini yaşamak ve taşıyabilmek için epey bedeller ödemiş fakat Aleviliğin meşhur sırrı içinde sır olmuşlardır.* O yüzden de devlet/iktidar/ataerki denklemine hem inançları için hem de cinsiyetleri için acılar çekmiş ama tarihinden vazgeçmemişlerdir. Bu yüzden de Alevi kadınlar olarak bu tarihselliğin içinde yeniden bir benlik arayışına girmek gerekiyor belki de...

Alevilikte kadın

İnanç olarak Alevilik'te cinsiyetler arasında bir ayrım yoktur. Kadın ve erkek değil "can" sınızdır. Yola cinsiyetinizle değil nefsinizle girersiniz ve insan olarak sırrınızı anlamaya çalışırsınız. Cemlerde beden yoktur, herkes bir'dir. Ve farklılıklarınızla oradasınızdır. Bu yüzden "Yol bir sürekin binbir" der Aleviler.

Yine Alevilikte eşitlik vardır. Hem inançta eşitsinizdir hem de kadın-erkek olarak eşitsinizdir. Alevi inancında önemli bir yeri olan "kırklar meclisi" aslında bu eşitliğin göstergesidir.

Alevilikte suç ve ceza, cemlerde, toplum içinde, toplumun tanıklığıyla cinsiyet ayrımı yapılmadan cemdekilerin fikri alınarak, açıktan ve şeffaflık içinde yapılır. Cemde kadınların eşlerinden şikâyetçi olabilme, şikâyetçi olunan erkek hakkında fikir beyan etme özgürlüğü vardır.

"Namus, ahlak" gibi erkek egemen yargılarda ne kadına, ne erkeğe ölüm cezası verilmez. Çünkü ölüm cezası yoktur, bu gibi durumlarda "düşkün" ilan edilirsiniz. Dayak mesela bir düşkünlük sebebidir.

Alevi kadınlar tarihinde "Bacılık" kavramı önemli bir yer tutar. Kadın görünürlüğünün ve dayanışmasının bir parçası olan bacılık kendi içinde önemli karakterler yaratmıştır. Kadıncık Ana, Alevilikte önemli bir yeri olan Bacıyan-ı Rum Anadolu Kadın Teşkilatının lideridir; Sinemili Ocağından Elif Ana inancın en önemli taşıyıcılarından, Seyyide Ana İsmet, Nuriye Bacı, Zehra Bacı... Ve tarih içinden bir sürü kadın.

Yakın tarihte kadının değişen konumu

Evet Alevilik inanç olarak tüm bunları içerisinde barındıran bir inançtır. Bunları değiştirenler, başka bir sözlü anlatım olarak dedelerinden ve analardan çokça dinlemişizdir. Fakat ne yazık ki Aleviliğin yarattığı komünal, özgürlükçü, eşitlikçi inanç yapısı, içerisinde bulunduğu toplumsal yapıdan, erkek egemenliğinden, kapitalizmden oldukça etkilenmiş ve dönüşmüştür.

Alevilik inancının bu dönüşümde yakın tarihine baktığımızda, kentleşme olgusuyla birlikte birçok deformasyona uğradığını görürüz. İnancın gizlenerek yaşanmasının

Yükselen sermaye, erkek egemen iktidar yapısının inanç ve yaşam üzerindeki etkisini görerek varlığımızı “Alevilerde zaten kadın-erkek eşittir” sözüne kurban mı edeceğiz? Yoksa Alevi erkek canlarımız tarafından üstü örtülen, dışsallaştırılan “Alevi kadın sorununu” hem evlerimizde, hem kurumlarımızda gündemleştirecek miyiz?

da kısmi dönüşümler olmuşsa da, devlet erkinin inanç üzerinden asimilasyon politikaları giderek artmaya ve öz değerler değiştirilip dönüştürülmeye daha elverişli hale gelmiştir. Kentleşme alevilerin yıllarca gizleyerek yaşadıkları inançlarını -haliyle dışarıdan bir etkiye kapalı olan- değerlerinin hızla değişmesinin önünü açmıştır. Alevilik inancında önemli bir yeri olan kadınların konumunda, ritüellerinde ve felsefesinde oldukça ciddi değişimler oldu.

Zaten inanç ve felsefelerinden gelen kadına bakış açısıyla birlikte kadının hareketinin de o dönemlerde bütün dünyada yükselişe geçmesinden Alevi toplumları hızlıca etkilendi. Alevi kadınlar geldiği şehirlerde çalışabildiler böylece ev ekonomisine katkı sağladılar. Okuma meselesine

verdikleri önemden kaynaklı çoğunlukla okula gönderildiler. Kadınlar başlarına örttükları örtüleri çıkarıp attı, değişen kadın duruşunu erkeklere dayattılar. Ama yine de bugün hâlâ geçmişten gelen ve inancın kısmen de olsa şekillendiren erkek egemen yapı tamamen çözümlenemedi.

Çünkü kadın özgürlüğünden anlamamız gereken, ya da gerçek bir cinsiyet eşitliği asla baş örtüsünden, okuyabilmek ve çalışabilmekten ibaret değildir.

Alevi kadınlar, Alevi toplumu içinde de geleneksel kadın, anne, aile rollerinden sıyrılamadılar. Ev bakımı, sokaktaki cinsiyetçilik, kadınlık görevleri olduğu gibi duruyor. “Dedelik-analık” makamı öylece erkeklerin elinde, onların insiyatifinde, çoğu zaman da onların egemen dini inaçla kurduğu güç ve çıkar ilişkileri çerçevesinde şekillenip duruyor. Alevi inancındaki eşitlik, özgürlük kavramları Alevi toplumunun gündelik yaşamına çok da nüfuz etmiyor.

Ortada sadece boşlukta sallanan “Alevilerde kadın-erkek eşittir” sözü var.

Alevi kurumları ve Alevi kadınların varlık mücadelesi

Tabi bu kentleşme sadece kadınların yaşamında bir dönüşüm yaratmadı. Aleviler asimilasyonun değişen ve yenilenen sürecine maruz kaldı. Özellikle Aleviler’in uyanış yılları olan 90’larla birlikte Alevi toplumunun inancı, mücadelesiyle buluştu ve Alevi kurumları inancı koruma da önemli mekanlar haline geldi.”Devletin Alevi’si olmayacağız!” diyen Aleviler, kentlerde de örgütlenmelerini arttırdılar.

Ama maalesef ki bu kurumlarda ve cemevlerinde de “mutfak işleri, temizlik, hizmeti görmek, etkinlikler için bilet satmak” gibi roller yine kadınlara dayatıldı. Kurumların yönetiminde, temsiliyetinde, karar mekanizmalarında Alevi kadınlar olarak diğer kadın bacılarımızla aynı “kaderi” yaşamaya devam ediyoruz. Azız veya yokuz.

Fakat artık bütün dünyada yükselen kadın direnişlerinin, kadın mücadelesinin yarattığı bilinçle de inancımızın, felsefemizin, yaşam biçimimizin gerçek ve tek olan cinsiyetsiz eşitlikçi özünün ona tekrar kavuşturulması için daha fazla mücadele etmeliyiz.

Tam da bu sebeplerden kaynaklı Alevi kadınlar olarak, yeni bir tartışma sürecindeyiz artık.

Yükselen sermaye, erkek egemen iktidar yapısının inanç ve yaşam üzerindeki etkisini görerek varlığımızı “Alevilerde zaten kadın-erkek eşittir” sözüne kurban mı edeceğiz? Yoksa Alevi erkek canlarımız tarafından üstü örtülen, dışsallaştırılan “Alevi kadın sorununu” hem evlerimizde, hem kurumlarımızda gündemleştirecek miyiz?

“Ne yapmalıyız” sorusuna yükselen kadın mücadelesi ve mücadelenin biriktirdiği tarihsellik ve deneyimlerle cevap vermeli, Alevi kadınların mücadele ve örgütlenme deneyimlerini tartışabilmeliyiz. Cümle kadınlara aşk-ı niyazlar...

* Gülfer Akkaya'nın Sır İçinde Sır Olanlar kitabının adından alıntıdır.

Alevi kadınlar, Alevi toplumu içinde de geleneksel kadın, anne, aile rollerinden sıyrılamadılar. Ev bakımı, sokaktaki cinsiyetçilik, kadınlık görevleri olduğu gibi duruyor. “Dedelik-analık” makamı öylece erkeklerin elinde, onların insiyatifinde, çoğu zaman da onların egemen dini inaçla kurduğu güç ve çıkar ilişkileri çerçevesinde şekillenip duruyor. Ortada sadece boşlukta sallanan “Alevilerde kadın-erkek eşittir” sözü var.

Başka Bir Futbol Mümkün

Dilan İpek

“Gerçek” futbolun erkeklere ait olduğu kabul edilir çünkü erkekler tarafından “icat” edilmiş ve yönetilmiştir. Erkek hegemonyası altında olan futboldan, kadınlar tarih boyunca uzaklaştırılmaya çalışılmış ve 19. yüzyılın yaklaşık üçte ikilik bölümünde kadınların futbol oynaması farklı coğrafyalarda yasaklanmıştır.

Futbolun bugün şiddet, cinsiyetçilik, ayrımcılık kusan ve bunları meşrulaştıran haline bakmadan evvel, doğuşuna ve gelişim sürecine kısaca bir göz atmak gerekiyor.

Dünyanın en popüler spor dalı olan futbol, günümüzden yaklaşık iki bin yıl önce; Çin’den Japonya’ya, Roma’dan Orta Amerika’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada açığa çıkmış. Ve binlerce yıldır o top yuvarlanmaya devam ediyor.

Modern anlamda ilk futbol kendini İngiltere’de, 17. ve 18. yüzyıllarda, yani Sanayi Devrimi’ne denk düşen bir dönemde gösteriyor. Başlangıçta emekçi, yoksul kesimler arasında oynanan futbol, üst tabakada ise hor görülüyor. Karşılaşmalarda yaşanan çeşitli olaylar ve dönemin aristokratlarının şiddetli eleştirileri sonucu kimi zaman da yasaklanıyor.

Avrupa’nın birçok yerinde işçi sınıfı oyunu olarak bilinen futbol, çalışma saatlerinden fazla olmasından dolayı, 19. yüzyılın ortalarına kadar durgunluk dönemine giriyor ve bu dönemin ardından popülerliğini tekrar kazanarak daha geniş kitlelere ulaşıyor.

Türkiye’de modern futbol 19. yüzyıl sonlarına doğru filizlenmeye başlıyor. Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerek günah olduğuna dair dini inanışlar gerekse siyasi ve sosyal yapıdan kaynaklanan etkilerden

dolayı gelişimi sekteye uğruyor ve baskı dönemlerinde de yasaklanıyor. 1908 2. Meşrutiyet’in ilanının ardından futbol kültürü yavaş yavaş şekillenmeye başlıyor ve ardından gelişimi için nispeten daha uygun bir ortam oluşuyor.

Sanayileşen futbol

“Futbol sporu varoluşunu, emekçi halka borçludur. Futbolun, mülksüz ve hakları elinden alınmış insanlar arasında doğmasının temel bir nedeni var: Ucuz, neredeyse bedava oluşu. Bu oyunu yoksullar buldular ve ona karakterini verdiler... Futbol sayesinde ‘birisi’ oldular...” Cesar Luis Menotti

Arjantin teknik direktörünün bu sözleri futbolun ortaya çıktığı hali ile şu anki durumu arasındaki uçurumu gösteriyor. Bugünün futboluna bakıp kulüplerin şirketleştiğini, oyuncuların ise işçileştiğini söylesek yanılmış olmayız. Futbol artık kapitalizmin kucağında bir sektör olarak, “minimum maliyet ve maksimum kar” mottosu ile varlığını sürdürmektedir. Bu

mottodan da anlaşılacağı üzere yeşil sahalarda, kapitalizmin futbol sanayisini yeniden ve yeniden ürettiği alanlar haline gelmiştir.

Mor kramponlar

Peki bu kadar yayılan, kitlelere ulaşan futbolda kadınlar nerede duruyor?

“Gerçek” futbolun erkeklere ait olduğu kabul edilir çünkü erkekler tarafından “icat” edilmiş ve yönetilmiştir. Erkek hegemonyası altında olan futboldan, kadınlar tarih boyunca uzaklaştırılmaya çalışılmış ve 19. yüzyılın yaklaşık üçte ikilik bölümünde kadınların futbol oynaması farklı coğrafyalarda yasaklanmıştır. 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında ise kadınlar tüm engellemelere rağmen futbola, oyuncu olarak dahil olmuş ve sahada yerlerini almışlar.

Fransa’da 1902 yılında kadınlar kendi liglerini kurarak futbol serüvenine tutunuyor, ardından 1918 İsveç ve 1923 Avusturya’da kadınlar artık “mor” liglerde mücadele ediyorlardı.

Futbol artık kapitalizmin kucağında bir sektör olarak, “minimum maliyet ve maksimum kar” mottosu ile varlığını sürdürmektedir.

Yasaklama stardı İngiltere’de verilir ve İngiltere Futbol Birliği “...futbol oyunu kadınlar için uygun değildir ve teşvik edilmemelidir” diyerek kadınlar için futbolu yasaklar. Sadece İngiltere’de değil, 1940’lardan itibaren kadın futboluna karşı düşmanca tutumlar farklı ülkelerde de kendisini gösterir. Birliğin aldığı bu karar; futbolun “erkekliğinin” korunması ve imajına “zarar” gelmesi açısından kadın futbolunu erkek futboluna karşı bir tehdit olarak görmüş olduğunun açık bir kanıtıdır.

Futbolu eline alan erkek hegemonyası bu kadar baskıya, engellemeye karşı kadın futbolunu görmezden gelememiştir. FIFA 1991 yılında kadınlar için Dünya Kupası organizasyonu düzenlemiş, UEFA ise 2001 yılında kadınlar için Şampiyonlar Ligi’ni başlatmıştır. 2012 Londra Olimpiyatları’nda artık 700 bine yakın kişi kadın futbol maçlarını izlemek için stadyumlarda yerlerini almışlardır. Günümüzde Avrupa’da 1,2 milyondan fazla kadın futbolcu ve 20 binden fazla kayıtlı kadın futbol takımı olduğu bilinmektedir. Her geçen gün bu sayıların arttığı ise su götürmez bir gerçek. Ancak durumu bu noktaya getirene kadar kadınların zorlu mücadeleler verdiklerini asla unutmamak gerek.

Bugün hatırlayacağımız en yakın örnek Suudi Arabistanlı kadınların stadyumlara girebilmek için verdikleri ve sonunda kazandıkları haklardır.

Teşhir: Futbolun erkekliği

Toplumun tüm kanallarına nüfuz etmiş cinsiyetçilik elbette futbolda da kendisine yer buldu. Patriyarkal kapitalizm ile birlikte mekanlara, mesleklere, nesnelere cinsiyet atfedilirken spor dalları bunlardan azade kalamadı. Ve işte futbol cinsiyetlendirilmiş (erkekleştirilmiş) bir alan olarak karşımızda.

Bu cinsiyetçi pratikler hem saha içinde hem de tribünlerde hayat bulmakta. Milyonlar tarafından sevilen ve seyredilen bu oyunda, oyuncuların şiddeti, tecavüzü meşrulaştıran hareketleri ve söylemleri amatör ligden profesyonel liglere kadar neredeyse her maçta kendisini göstermekte. Birbirlerinden güç alan erkekler, erkek dayanışması ile futboldaki şiddeti kolaylaştırmış ve normalleştirmiştir.

Saha içerisinde topun bacak arasından geçirilmesi, rakibin bir zafer kazanmasıyla, “namus” meselesiyle ve özenle korunan

erkekliği kaybetme korkusuyla bağdaştırılıyor. Açılan Japonya bayrağı “kan lekesi” olarak kullanılıyor. Maç sonlarında çalınan “kına gecesi” müziği veya Nuri Alço’nun tecavüz sahnelerinde çalan müzikleri ile “tecavüz” meşrulaştırılıyor.

Yani kazanılan maçlar aslında sadece birer futbol maçı olarak değil; kadın erkek ilişkilerinde ve daha çok cinsel bağlamda bir hiyerarşi ifade ediyor. Futbol, içerisinde zaman ve mekan tanımaksızın cinsiyetçilik taşıyor; futbolun kendine has dili dahi tamamen erkek egemen olup, kadını aşağılayıcıdır. Gol atmak, aslında dümdüz bir gol atmak değildir, skora yazılan bir puandan fazlasıdır “futbolca”da. Koymaktır, sokmaktır, girmektir... Bu dil seksi/sevişmeyi olması gereken anlamlarından koparıp bir tahakküm ilişkisi içerisinde göstermenin ifadesidir.

Ekranlarda, özellikle de dizilerde, “futboldan anlamayan”, “ofsayı bin defa dinleyip kavrayamayan” kadın karakterlerin çizilerek dalga konusu yapılması da erkek egemen zihniyetin işidir. Böylece futbol, yeşil

sahalar onlara kalmaya devam edecektir...

Eril eğlence, cinsiyetçi ve homofobik öfkelenmeler... Futbol tribünleri tamamen erkeklik, heteroseksüellik ile kuşanarak, kutsanmış egemen profili dünyanın birçok yerinde kendi içinde var ediyor.

Karar: Cinsiyetçiliğe kırmızı kart

Futbol esasen kendi doğasından ve doğusundan değil; ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatın her yerine sızmış bulunan egemen cinsiyetçi pratiklerin kendisine dışarıdan, sonradan dahil edilmesiyle yeniden inşa edilen bir alan olarak erkek egemenliğine hizmet eden bir araca dönüştürülmüştür. “Futbol asla sadece futbol değildir” sözü futbolun hayatla iç içeliğini bir gerçeklik olarak vurgular.

20. yüzyıldan bu yana futbolun içerisinde varlığını sürdürmeye çalışan kadınlar, elbette ki bu alanda da mor çevreler yaratmıştır. Sadece bahsini ettiğimiz stadyumların değil tüm hayatın başka bir biçime büründürülmesinin imkanı elbette vardır. Mücadelesini vererek bu kazanımları deneyimleyeceğiz.

Gol atmak, aslında dümdüz bir gol atmak değildir skora yazılan bir puandan fazlasıdır “futbolca”da. Koymaktır, sokmaktır, girmektir...

Bir Erasmus Deneyimi: Kendime, Kadınlara ve Yeni Yollara...

“Kadınlara tanışıyorum,
kadınlara tartışıyorum,
verdiğimiz ortak
mücadelenin renginin
mor olduğunu görüyorum.”

Aylin Özcan

Yola çıkmakla başlıyor aslında bütün hikâyemiz ya da yolda olmakla... Hayat pratiklerimiz de bu yolculuğun içerisinde şekil alıyor. İlla ki yeni yerler görmek ya da gezmekten bahsetmiyorum.

Kadın olma pratiklerimiz içimizde başlattığımız en büyük yolculuk ki bu yolculuk birçok şeyin simgesidir. Ucu bucağı yoktur, mücadeledir, inattır, direniştir, var olma çabasıdır, yolda olmaktır... Mekânsızdır, zamansızdır, sınırsızdır... Umudun olduğu her yerdedir. Her yolculuk kendi başına bir hikâyeyse, biz kadınlar kendi hikâyelerimizin kahramanları olarak başkaldırının ve sınırsızlığın yegâne temsilcileri değil miyiz?

Yaşadığımız topraklar bize çok şey öğretmedi mi? Doğup büyüdüğümüz bu topraklar bize özgürlük tutkusuyla yanıp tutuşmayı öğretirken bir yandan da korkuyu ve kıyıda köşede olmayı, sindirilmeyi öğretmek istemedi mi?

Tam olarak bizden istedikleri: Ataerkiye teslim olan, akıllı uslu, sessiz sakin kadınlar olmamızdı. Ne zaman harekete geçmek istesek bir erkekle karşı karşıya kaldık. İllaki bir erkekten değil, erkekliğin ta kendisinden bahsediyorum. Özgürlük fikrimizi dahi törpüleyen ataerkiden.

Kadınları bir yandan her an her şeyle mücadele etmek zorunda bırakan öbür yandan –belki daha da önemlisi- zihinlerindeki özgürlük fikrini törpüleyen erkek egemen iktidar hâlâ iş başında.

Yola çıkmamıza engel olan şey tam olarak ne peki?

Dünya barışına dikkat çekmek için 8 Mart günü yola çıkan, otostop yoluyla ülkeden ülkeye geçip, en son 31 Mart günü Türkiye’deyken tecavüz edilip katledilen Pippa Bacca mı, yoksa Fas’ta kamp yapan iki turist kadını (Louisa Vesterager Jespersen ve Maren Ueland) vahşice katleden aşagılık IŞİD barbarlarının yarattığı korku mu?

İstiyordum ama yapabilecek miydim?

Kadın düşmanlığının her yerde olduğunu biliyoruz ama aynı zamanda hayatlarımız üzerindeki bu erkek tahakkümüyle başa çıkabilmek için kendi hayatlarımızın öznesi olmayı da öğreniyoruz ve başarıyoruz da...

İçimizdeki, susmak bilmeyen özgürlük çıgıklarının peşinden gitme arzumuz bizi çıgırtkan kadınlar yapıyor; bazen uyumsuz, bazen ortamın neşesini bozan, feminist ideoloji-

nin verdiği bilinçle sorun çıkartan kadınlar oluveriyoruz.

Öğretilmiş korkuların dışına çıkabilmenin, özgür hissedebilmenin yollarını ararken, tam da Türkiye’de umutsuzluğun ve gitme isteğinin hâkim olduğu bu dönemde, ben kendi hikâyemi anlatmak istiyorum. Kadın olarak verdiğim mücadele beni ben yapandı aslında. Ve ben her şeye rağmen gitmeliydim.

Nefes almak, öğrenmek, görmek, keşfetmek istiyordum. Elimde bir imkân vardı: Erasmus değişim programı. Hiç aklımda yokken, öylesine girdiğim dil yeterlilik sınavını geçmemle başladı her şey. Fransızca okuyordum, Fransızcamı geliştirmeliydim, Fransa’ya gitmeliydim.

Öğretilmiş
korkuların dışına
çıkabilmenin, özgür
hissedebilmenin yollarını
ararken, tam da Türkiye’de
umutsuzluğun ve gitme
isteğinin hâkim olduğu bu
dönemde, ben kendi
hikâyemi anlatmak
istiyorum.

İstediğimin bu olduğuna eminim. Ama sınavı kazandığımda öğrendiğimde duraksadım. Riskler, tehlikeler, zorluklar beynime üşüşmeye başladı. İçimdeki gitme arzusu bir anda kaybolmuştu. Burada bir mücadele içindeydim, burada bir hayatım vardı. Başarısız olur muydum? Ekonomik zorluklarla başa çıkabilecek miydim, Euro almış başını gitmişti...

Şunu biliyordum ki bize korkmayı ataerki öğretmişti. Meselâ eve dönme arzumuz, güvende hissetme arzumuz, sürekli kendimizi koruyacak yöntemler geliştirmemiz... Tabi ki olduğumuz yerde özgür değildik ve bin bir zorluk yaşıyorduk ama en azından bildiğimiz, kanıksadığımız zorluklar... Şimdi yenilerine ne gerek vardı ki...

Yolda olmanın dayanılmaz çekiciliği

Eve sağ salim varmak güzeldir. Fakat bu yolda kendini keşfetmek, birey olmak, karşı çıkmak ve özgürleşebilmek de güzel olmalıydı... Bilinenden, alışık olandan kopup, yeni bir yolculuğa çıkmak da öyle... Ben böyle düşündüm yola çıkarken, ne olursa olsun gitmeliydim, kabuğumu kırmalı, öğrenmeli ve görmeliydim.

Çok şey deneyimleyecektim aynı zamanda çok büyük zorluklar yaşayacaktım. Türkiye’de ekonomik kriz kol gezerken, Türk Lirası gün be gün değerini kaybediyorken, ben burada verilen yetersiz bir bursla bambaşka bir hayatı deneyimlemeyi cesaret etmiştim. Kendi sorumluluğumu alıyordum işte.

Türkiye’den ayrılmanın buruk bir yanı olsa da Fransa’ya ayak bastığım ilk andan beri yaptığım her şeyin beni ne kadar da geliştirdiğini ve kendime olan güvenimi arttırdığını biliyorum. Tek başıma yolculuklara çıkıyorum, içimdeki yeni yerler görme, yeni insanlar ve kültürler tanıma isteğini durduramıyorum...

Kadın dayanışması her yerde

Kadınlarla tanışıyorum, kadınlarla tartışıyorum, verdiğimiz ortak mücadelenin renginin mor olduğunu görüyorum. Kadınlarla yan yana geldikçe, birbirimizin kurdu değil yurdu olduğumuzu anlıyorum.

Dünyanın farklı yerlerinden gelen kadınların, özgürlük temelinde biçimlenen hayatlarını dinlerken ve hem onların hem kendimin yolda olma mücadelesini izlerken, ne kadar da doğru bir yola çıkmışım diyorum.

Tek başıma bir şehirden başka bir şehre giderken, sokakları yolları keşfederken, uzun yürüyüşlere çıkarken aslında kendimi var ettiğimi ve yeniden keşfettiğimi görüyorum. Özgürlüğün farklı bir biçimini tanımlıyorum aslında, daha önceden deneyimlemediğim bir özgürlük hissi bu. Çok daha rahatım çok daha cesur ve çok daha özgüvenli. Bu noktada aklıma Tezer Özlü’nün şu sözleri geliyor:

“Tren raylarını severim. Bağımsızlığı, gidebilmeyi, kalmak zorunda olmayı, uymak zorunda olmamayı anımsatır. Tren rayları bir tür bağımsızlıktır benim için.”

Kaybolsam da yolumu bulabilirim

Tabi ki her şey kolayca çözümedi. Sayısız zorluk yaşadım. Gezmek için- sadece bunun için- gelmemiştim ve adapte olmam gereken bir ülke vardı. Birçok kez kayboldum ve o kayboluşlarımdaki çaresizliğimi hatırlıyorum da, benim için unutulmaz bir deneyimdi. Kaybolup, tekrardan yolumu bulmayı öğrenmek bana gerçekten verdiğim mücadelenin önemini hatırlattı. Çaresizlik duygusuna, öğretilmiş çaresizlik duygusuna önceden gelen bir aşinalığım vardı zaten!

Şu an, tekrar kaybolsam da, bilirim ki mutlaka yeniden yolumu bulacağım! Kendime ve beni var eden her şeye güvenmeyi burada deneyimledim. Yapamam dediğim, başaramam dediğim bütün o şeylerin

aslında benim önüme başkaları tarafından konulduğunu burada deneyimledim.

Merak edilen Fransa

Geçim sıkıntısı ve sosyal hayatı bir arada götürmek aslında şu an için en zoru. Türkiye’de verilen politik mücadeleye daha aşina olsam da; devlet her yerde devlet, kapitalist, cinsiyetçi... Ekonomik krizin yarattığı atmosfer Fransa’yı da etkisi altına alırken, Sarı Yeleklilerin protestolarının da patlak vermesiyle, mücadele şimdi bambaşka bir boyutta.

E peki Fransızlar? Onlar nasıllar? Soğuklar mı? Bana en çok sorulan sorular bunlar... Şimdilik karşıma çıkanlar hiç de soğuk değil. Peki, ırkçılar mı, kendi dillerinden başka bir dili asla konuşmuyorlar mı? ırkçı olup olmadıklarından bahsedemeyeceğim, çünkü ırkçı biriyle henüz tanışmadım. Bildiğim bir şey varsa sizi tanımak istediklerinde, yani yabancı olduğunuzu bildiklerinde kendi kültürlerini, yemeklerini, şaraplarını tanıtmaya ve sevdirmeye pek eğilimlidir.

Son olarak...

Bir kadının bir kadına bırakabileceği en güzel şey: Mücadele azmi. Bu yolculuk benim kendimi keşfetme yolculuğum olsa da, ben yolculuğu kadın dayanışmasından ayrı tutmuyorum. Her gün daha da güçlenerek, başka kadınlarla da yola çıkarak, paylaşarak, ırk, sınıf, cinsel kimlik ve cinsel yönelim bilinciyle, aynı yolda yürümeyi, aynı yolda olmayı istiyorum. Dünyanın neresinde olursak olalım, aynı umutla, aynı bilinçle meydan okuyarak tekrar tekrar yollara çıkacağız! Özgürlüğü tamamen alana kadar. Dünyanın bütün kadınlarıyla birlikte.

Ocak 2019 / Fransa

Eve sağ salim varmak güzeldir. Fakat bu yolda kendini keşfetmek, birey olmak, karşı çıkmak ve özgürleşebilmek de güzel olmalıydı... Bilinenden, alışık olandan kopup, yeni bir yolculuğa çıkmak da öyle... Ben böyle düşündüm yola çıkarken, ne olursa olsun gitmeliydim, kabuğumu kırmalı, öğrenmeli ve görmeliydim.

25 Kasım'a Yönelik Müdahale ve Kadın Mücadelesinin Son Yönelimleri

Selda Kondakçı

Dominik Cumhuriyeti'nde askeri darbe ile başa gelmiş ve 31 yıl boyunca ülkeye baskı, zulüm, ölüm dayatan; kendisine karşı çıkanların tutuklandığı veya faili meçhul cinayete kurban gittiği, özel istihbarat servisine kurdurduğu cezaevinde muhaliflere göz göre göre işkence eden, çoğunu elektrikli sandalyede öldürten faşist diktatör: Trojillo. Karşısında da mücadeleleriyle erkekliğin ezberini bozan; emeğin, bedeninin, insan haklarının, demokrasinin, hayatın direnişçileri: Mirabel Kardeşler.

Hedef: Mirabel Kardeşler

Trojillo ve rejimine karşı koyan hareketlerden biri de Clandestina adlı hareketti. Hareketin başını insan hakları, demokrasi talepleri ve mücadelesiyle ölümsüzleşecek olan Minerva, Patria, Maria -Mirabeller- ve eşleri çekiyordu. Bu mücadelede simgeleşen kadınlar defalarca tutuklandılar.

Trojillo her diktatörün yaptığı gibi karşıt eylemlikleri marjinalize etmeye çalışıyor,

Türkiye'de de kadın işçi ve sosyalist feminist mücadele serüveni uzun, çetrefilli, tehlikeli ama inatla sürdürülen bir yol. Bu yüzden hayatın her alanında olan, olmaya devam edecek olan kadınlar, öyle iki gaz ve plastik mermi ile mücadelelerinden vazgeçecek değil. "Ohhhhhh gazımı da koklarım, isyanımı da ederim " diyen kadınlara zulüm işlememiş.

İktidarın şiddet yönelimli tutumlarının topluma yansımalarını yadsımak olanaksızdır. Toplum içi şiddet, gücünü devlet tutumu ve şiddetinden almaktadır. Mirabel Kardeşlerin katledilişiyle birlikte 25 Kasım, devlet-toplum şiddetine karşı kadın cephesinde mücadelenin ilan günü olma özelliğini buradan alır. Siyasi özgürlük belli bir kesim için hudutsuzken, muhalif kesimin payına tel örgüler düşüyorsa toplum içi şiddetin başat sorumlusu olarak iktidarı eleştirmek gerekir.

bunu her alanda uygulamaktan da çekinmiyordu. Ama her diktatör gibi korku politikasının bir yerde çatlayacağını biliyor, ezber bozan kadınların yılmak bilmez iradelerine şaşıyordu. Bu yüzden ki ilk hedef kadınların inancını sarsmaktı. Bir konuşmasında "ülkenin iki tehlikesinden biri" diye hedef gösterdiği Mirabel Kardeşler bu konuşmadan tam 23 gün sonra; 25 Kasım 1961'de diktatörün askerleri tarafından tecavüz edilerek katledildiler. Olay her ne kadar ilk zamanlarda trafik kazası olarak yansıtılsa da gerçeklerin üstü kapatılamadı. Bu cinayet ülkede büyük yankı uyandırdı ve tam bir yıl sonra suikaste uğrayan Trojillo'nun ölümüyle hükümet

filen düştü.

Kadınlar için kadınlar: 25 Kasım'ın ilanı

1981 yılında Kolombiya'da Latin Amerikalı ve Karayipli kadınlar, Kadın Kurultayı'nda bir araya geldi. Bu ilerici kadınlar siyasi özgürlük mücadelesi yolunda vahşice katledilmiş Mirabel Kardeşler'in anısına 25 Kasım'ı Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü olarak ilan ettiler. Mirabeller'den birinin kod adı 'kelebek' idi. Ve kadınlar Kelebek'lerine sahip çıktılar.

1981'den bu yana şiddetle mücadele günü olarak anılan 25 Kasım 1999'da Birleşmiş Milletler'in resmi ilanı ile da Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü olarak kabul edildi.

Devlet-Toplum-Şiddet

İktidarın şiddet yönelimli tutumlarının topluma yansımalarını yadsımak olanak-

sızdır. Toplum içi şiddet, gücünü devlet tutumu ve şiddetinden almaktadır. Mirabel Kardeşlerin katledilişiyile birlikte 25 Kasım, devlet-toplum şiddetine karşı kadın cephesinde mücadelenin ilan günü olma özelliğini buradan alır. Siyasi özgürlük belli bir kesim için hudutsuzken, muhalif kesimin payına tel örgüler düşüyorsa toplum içi şiddetin başat sorumlusu olarak iktidarı eleştirmek gerekir.

25 Kasım kadına yönelik şiddetin devlet şiddetiyle nasıl iç içe olduğunu gösteren önemli bir gün olmasının yanı sıra kadınların birlik ve beraberliğinin, dayanışmasının en büyük direniş biçimi olduğunu da açıkça ortaya koyan gündür.

Kadın kurtuluş mücadelesinin ilk ve en uzun adımı olan erkek-devlet şiddetine karşı mücadelede; kadınlar sokaklardan taşıyor; isyanını, itaatsizliğini ifade etmek için kongreler, yürüyüşler, eylemler düzenliyor.

Türkiye: Mücadele ve müdahale

“Hayatlarımız için erkek-devlet şiddetine direniyor, bir kişi daha eksilmeyene dek mücadelemizden vazgeçmiyoruz!” diyen kadınlar tüm baskı ve yıldırma politikalarına rağmen 25 Kasım’da alanlardaydı. Fakat bu sefer devlet şiddeti kendini gösterdi ve yürüyüşe izin vermedi. Kuşatmanın karşı cephesinde sadece ismi değişen bir diktatörlük vardı.

İstanbul Taksim’de ülkenin dört bir yanından gelen kadınlara izin almadıkları gerekçesiyle (bahanesiyle) müdahale edildi. Polis önce kalkanlı müdahalede bulundu, kısa süre sonra biber gazları birbiri ardına geldi. Devlet politikalarıyla militaristleştirilmiş kadın ve erkekler karşı gazların ve kalkanların ardında, emeği, bedeni, aklı, bilimi, özgürlüğü için direnen; tesadüfi yaşamı kabul etmeyen, ölmek için örgütlenen kadınlar vardı.

Adalet(sizlik) sistemi: Şiddet doğurganlığı

Müdahaleyi tek günlük bir olay gibi ele almak yanlış olacaktır. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar kapsamında son bir yılda ortalama 8 bine yakın suç duyurusu bulunmakta. Ek olarak da son 1,5 yılda da yaklaşık 22 bin çocuğun hamile kaldığı ortaya çıktı. İç İşleri Bakanlığı’nın açıkladığı verilere göre 2017 yılında 100 binin üzerinde kadın, 2018’in de ilk 7 ayında 100 bine yakın kadın şiddete maruz kaldı. Bu kadınların 400’ü de hayatını kaybetti.

Bu rakamlar insan hakları çerçevesinde

Katillerin iyi hallerine, ağır tahrik edildiğine gözü kapalı kanaat getiren mahkemeler; aynı salonlarda tesadüfi yaşama boyun eğmeyen gazeteci, aktivist, öğrenci, milletvekili, işçi, öğretim görevlisi yani kısaca hak ve özgürlük mücadelesi veren herkesi yargılamaktan geri durmuyor. Toplum, algı yönetimi ve suç yönelimi iktidar-hukuk-adalet(sizlik) çerçevesinde güncelleniyor.

yaşamlarına izin verilmeyen, yaşam hakkı tanınmayan kadınlara ait.

Adalet ancak cinsiyete, statüye, iktidara hizmet etmez ise caydırıcı bir sebep olma özelliği taşır. Şiddetle mücadele gününde hakkına sahip çıkanlara şiddet gösteren erkek devlet, erkekleri hukuki koruma altına alırken, kadınlar hukuki yönden yok sayılmaktadırlar. Erkekler verilen iyi hal indirimleri caydırıcı olmaktan çok teşvik niteliğinde olmayı sürdürüyor.

Katillerin iyi hallerine, ağır tahrik edildiğine gözü kapalı kanaat getiren mahkemeler; aynı salonlarda tesadüfi yaşama boyun

eğmeyen gazeteci, aktivist, öğrenci, milletvekili, işçi, öğretim görevlisi yani kısaca hak ve özgürlük mücadelesi veren herkesi yargılamaktan geri durmuyor. Toplum, algı yönetimi ve suç yönelimi iktidar-hukuk-adalet(sizlik) çerçevesinde güncelleniyor.

Geçmiş, bugün, yarın KADIN

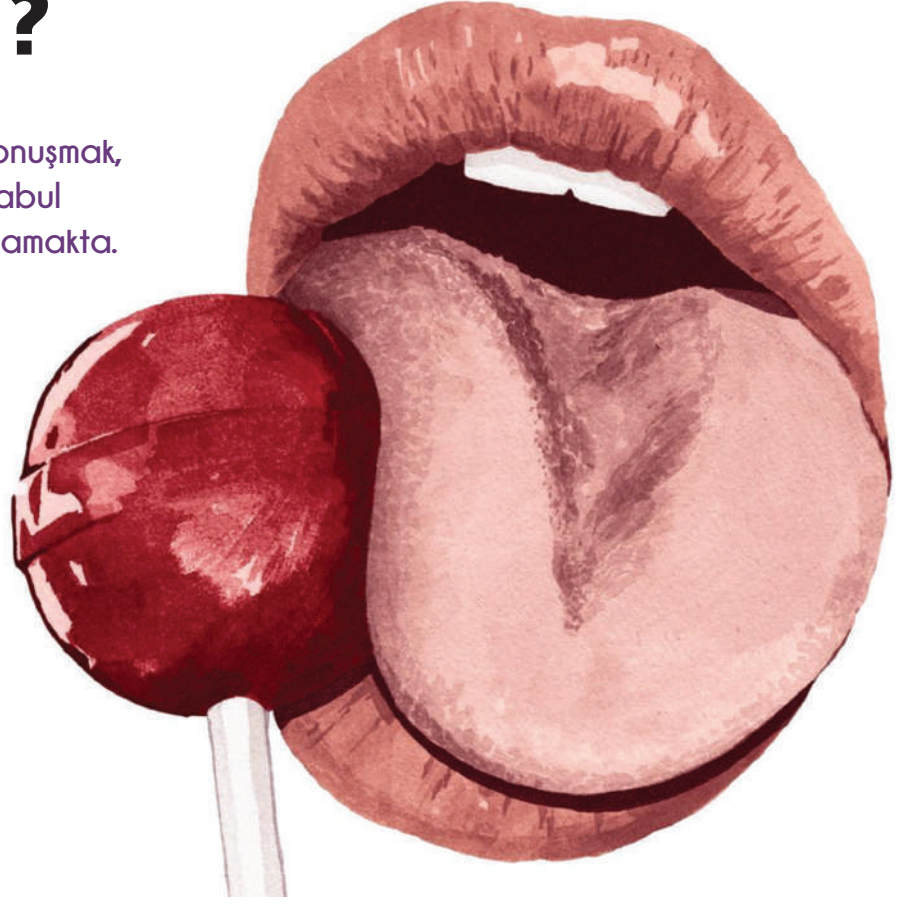
1830’larda Lowell kadınlarının mücadelelerinden doğan Lowell Kadın İş Reform Örgütü’nden New Yorklu dokuma işçisi kadınların patron-devlet şiddetiyle yanarak can verdiği 1857’lere; II. Enternasyonal’in “kadın kurtuluşu için” şiarından 1907’de düzenlenen I. Uluslararası Sosyalist Kadın Konferansı ve bu konferansta yapılan çağrı ile 1 milyondan fazla kadının katılımıyla kitlesel anılan ilk 8 Mart’a ..

Türkiye’de de kadın işçi ve sosyalist feminist mücadele serüveni uzun, çetrefilli, tehlikeli ama inatla sürdürülen bir yol. Bu yüzden hayatın her alanında olan, olmaya devam edecek olan kadınlar, öyle iki gaz ve plastik mermi ile mücadelelerinden vazgeçecek değil. “Ohhhhhh gazımı da koklarım, isyanımı da ederim “ diyen kadınlara zulüm işlememiş. Biriken öfke belli ki gazdan daha güçlü imiş. Kadınlar mücadelelerinden, haklarından, özgürlüklerinden ve en önemlisi de birbirlerinden vazgeçmeyecek. Bir kadın daha sömürülmeyene, acı çekmeyene, eksilmeyene dek... Vardık , varız, var olacağız.

Başka Bir Pornografi Mümkün Mü?

Kadın cinselliğinin üzerine özgürce konuşmak, ne yazık ki günümüzde dahi çok da kabul gören bir eylem olarak karşımıza çıkmamakta. Globalleşirken bir yandan da kendi içindeki toplumsal cinsiyet sınırlarını belirginleştiren günümüz dijital dünyasında kadın cinselliğiyle bağlantılı olarak pornografi terimi de kelime anlamını gün geçtikçe arttırmakta. Peki nedir bu adına pornografi dediğimiz terim? Neye ve kime hizmet eder, hiç düşündünüz mü?

Tuğba Kara

Çok genel bir ifadeyle, ülkemizde de dünyada olduğu gibi ataerkil düşünce yapısının baskın olmasından ötürü kadın cinselliği yok sayılmış, kadın bedeni yalnızca bir meta olarak sahip olunabilecek, alınıp satılabilecek, erkeğin arzu ve zevki için sunulan bir nesne olarak algılanmıştır. Ancak 1960'lardan sonra ikinci dalga feminist hareketin "özel olan politiktir" düşüncesinden türeyerek "bedenimiz bizimdir" sloganıyla gündeme gelmiş beden politikası ile feminizm kadının bu edilgin konumunu gündeme getirmiş, kadın bedeni üzerindeki baskıyı görünür kılmıştır. Erkek egemenliğinin ve bunun yansıması olan siyasi iktidarın kürtaj yasağı, üreme politikalarının kadını yalnızca anne olarak değerli kıldığını gören feministler aileyi, ev yaşantısını, bekaret kavramını sorgulamış kadının kendi bedeni üzerinde yalnızca kendinin söz söyleme hakkı olduğunu ifade ederken kadın cinselliğini de gündeme taşımışlardır. Bu tartışmalar ülkemize ancak 1980'lerde ulaşmış, cinsellik ise görece rahat şekilde 1990'larda tartışılmaya başlanmıştır.

Kadın cinselliğinin üzerine özgürce konuşmak, ne yazık ki günümüzde dahi çok da kabul gören bir eylem olarak karşımıza çıkmamakta. Globalleşirken bir yandan da kendi içindeki toplumsal cinsiyet sınırlarını belirginleştiren günümüz dijital dünyasında kadın cinselliğiyle bağlantılı olarak

pornografi terimi de kelime anlamını gün geçtikçe arttırmakta. Peki nedir bu adına pornografi dediğimiz terim? Neye ve kime hizmet eder, hiç düşündünüz mü?

Pornografi üzerine düşünmek

Öncelikle, pornografi her şeyden önce bir endüstri ve tıpkı kapitalist sistemin diğer endüstrileri gibi kâr maksimizasyonuna dayanıyor. Bu doğrultuda, son 30 yılda pornografi endüstrisinin 57 milyar dolarlık bir ciroya ulaştığı tahmin ediliyor. 12 milyar dolar ile bu endüstride aslan payına sahip olan ABD'de, pornografi sektöründen elde edilen gelirin, ülkenin önde gelen medya kuruluşları olan ABC, CBS, ve NBC'nin toplam gelirinden daha fazla olduğu söyleniyor. (i) Hal böyle olunca, pornografiyi terim anlamından çıkarıp "sektörleştirmek" ona özel bir anlam katıyor. Bu özel anlamın kapitalizmin sevgilisi "para" olduğunu söylememize gerek yoktur sanıyorum. Ancak bugün pornografi, birçok toplumda özellikle müstehcenlik üzerinden tanımlanıyor. Eski Yunanca'da "porne" ("fahişe") ile "graphos" ("yazmak/çizmek") sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan bu terim, dijital dünyanın bedenlerimiz üzerinde egemenlik kurduğu şu günlerde, uzunca düşünülmesi gereken konulardan sadece birisi.

Şimdi aynayı kendimize tutalım, yani eğri oturalım doğru konuşalım. Porno ve/ya erotik filmler, gerek cinsel tatmini artırma konusunda gerekse de cinselliğin tabu olarak görülüp üzerine konuşmanın adeta yasaklandığı toplumlarda bir tür cinsel eğitim aracı olarak işlevselliğini sürdürmektedir. Pornografinin bireyin cinsel tatmini esnasında ne tür bir "faide"ye hizmet ettiği sorunsalı özellikle ikinci dalga feministleri başta olmak üzere birçok feminist tarafından tartışılmıştır.

Olmalı mı, olmamalı mı?

Hal böyle olunca, pornografi üzerine düşünen feminist kadınlar arasında da net bir fikir birliği söz konusu değildir. Örneğin; pornografi karşıtı feministler pornografiyi muhafazakârların müstehcenlik iddialarındaki gibi açık seçik, cinsel uyarılma yaratan materyaller oldukları için değil; kadına yönelik şiddeti körükleyen ve ona zemin oluşturan, kadını toplumda aşağı ve onursuz temsil eden materyaller oldukları ve kadının sivil haklarını kullanmada etkisizleştirdiği için pornonun üretiminin, dağıtımının ve izlenmesinin yasaklanmasını savunurlar. Porno karşıtı feministlerin başındaki isimlerden MacKinnon'a göre kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği cinsel olarak çekici hale getiren pornografi, aynı zamanda ırk, sınıf, yaş, din, cinsel kimlik ve engellilik gibi durumları da çekici hale

getirerek bu tür eşitsizlikleri kullanır, bu durumları güçlendirir. Ona göre, pornografi erkek ideolojisinin bir propaganda aracı ve nefret literatürü barındıran cinsiyete dayalı bir tür faşizm olarak resmedilir. (ii)

Porno karşıtı feministlerin üzerinde durduğu bir diğer argüman ise, kadınların ve kadın cinselliğinin pornografide yanlış sunulması üzerinedir. Örneğin birçok pornografik materyalde “kadınlar tecavüze uğramak isterler” türünde mesajlar mevcuttur. Pornografi karşısında duran kadınlar, bunu bir tür “iftira” ifadesi olarak değerlendirip, hem bireysel hem grup olarak kadınların bu yanlış temsil ve ifade edilmişlerine karşı yasal olarak korunmaları gerektiğini savunurlar.

Bu tutumun yanı sıra, bazı feministler ise, pornografiye uygulanacak sistematik bir sansürün, kadın ve erkek cinselliğini baltalayacağını öne sürerken, bir yandan da, pornonun kadına zarar verdiği konusunda porno karşıtı feministlere katılsalar bile hukukun kadını birçok zaman görmezden gelip ona zarar verdiğini bu yüzden bu tür düzenlemelerde hukuka güvenilemeyeceğini, olası bir sansürün kadınların pornografide görünürlüğünü yok etmesi sebebiyle, kadına mevcut düzenden çok daha fazla zarar vereceğini belirtmektedirler. Bu düşüncedeki feministlere göre, kadınların porno üretimde yer almasına karşı çıkan bir politika, kadının cinsel özgürlüğüne bir tür müdahale olarak değerlendirilmektedir.

Kurgunun dışına çıkmak

Pornografi konusunda feministlerin fikir yürüttüğü üçüncü düşünce ise, pro-seks feministler tarafından geliştirilmiştir. Bu düşüncede birleşen feministlere göre, pornografi zararlı olarak değerlendirilmez, aksine pornografi gelenekler ve muhafazakârlıkla baskı altına alınmış kadını ve kadın cinselliğini özgürleştirir. Bu üçüncü düşünce sistemine göre geleneksel görüşlere karşı olarak, cinselliğinin öznesi olan hem heteroseksüel hem homoseksüel kadının cinsel kimliğinin oluşmasında porno filmleri kadınlara büyük bir alan açar. Pro-seks feministlere göre pornografi yalnızca fante-

ziden ibarettir ve gerçek hayatla bağlantılı değildir. Bu düşüncedeki feministlere göre, pornonun kadınlara politik faydaları ise şöyledir: “Pornografi, cinsel özgürlük konusunda bir taleptir. Hem kadınların hem erkeklerin kabul edilmiş sınırlar dışında düşünülebilmesine olanak sağlar. Kadınların cinselliği yüzyıllardır bastırılıyorken, günümüzde porno filmlerin artması kadınların ifade özgürlüğünün bir adımıdır.” (iii)

“Üstünde sadece lise formasına benzeyen kısa ekose bir etek olan at kuyruklu genç kadınla “orospu” nidaları eşliğinde aynı anda birleşen üç erkek; yüzünde acı dolu bir ifadeyle, önünde diz çöktüğü erkeğin boğazına ittiği penise rağmen nefes almaya çalışan Asyalı genç kadın; elleri arkasından bağlanmış ve anal yoldan tecavüze uğrayan bir kadın; bir ceza yöntemi olarak aile bireyleri tarafından tecavüzle ders verilen genç bir kadın; tutkulu gözlerle birleşen heteroseksüel ve homoseksüel çiftler...”

Sizce bunların hangisi bugün piyasada yaygın olarak dolaşan pornografinin baş teması? Birçoğu öyle değil mi? Peki ya sonucusu? Pornografinin erkek egemenlik ve kapitalizmle bağları göz önünde tutulduğunda tutkunun hakim olduğu, kimsenin kimseye bir “üstünlük” kurmaya çalışmadığı porno filmlerinin sayısının yüzdelik pasta diliminde nokta kadar yer kaplaması hiç de şaşırtıcı olmasa gerek. Peki farklı bir pornografi mümkün mü? Altta ya da

üstte olmanın hakimiyet sağlamadığı, hazzın zevkle özdeşleştiği bir porno endüstrisi oluşturmak çok mu zor?

“Feminizm illa pornografi karşıtı mı olmalıdır? Pornografi her zaman kadının ezildiği, patriarkal bir temsil alanı mıdır? Robin Morgan’ın neredeyse anonimleşen ‘Pornografi teoridir, tecavüz pratiktir’ sözünü gerçekten savunabilir miyiz? Pekala, bu filmlerde oynayan kadınlar erkek egemen ideolojinin kurbanları mıdır? Hem feminist hem de porno yıldızı olmak mümkün olabilir mi? Queer cinsel pratikler; eril, patriarkal ve heteronormatif bulunan ana akım pornografiyi ters düz ederek kadınlar ve transların bedenselliklerine ve cinselliklerine dair başka türlü hazların mümkün olduğunu gösteren, alternatif fanteziler ve temsiller üretmez mi?” (iv) Pornografi ve feminizmi ortak paydada buluşturan bu tarz soruların özellikle kadın meselesi üzerine çalışan araştırmacıların üzerinde durması gereken sorulardan sadece bazıları. Başka bir dünyanın mümkün olduğunu düşünenler için ise, başka bir pornografinin mümkün olması için tartışmaya açık sorular bütünü...

(i) http://www.familysafemedia.com/pornography_statistics.html son erişim tarihi: 20.01.2019.

(ii) West, Caroline (2004) “Pornography and Censorship”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy* <http://plato.stanford.edu/entries/pornography-censorship/>

(iii) Brulotte, Gaetan – Phillips, John (2006) “Encyclopedia of Erotic Literature”, Routledge Press.

(iv) Amargi Kadın Akademisi’nin düzenlediği “Amargi Feminizm Tartışmaları” adlı dizide yer alan “Pornografi ve Feminizm: Feminist Bir Pornografi Mümkün mü?” başlıklı panelin tartışma sorularından bazıları. (Temmuz 2013)

Pornografinin erkek egemenlik ve kapitalizmle bağları göz önünde tutulduğunda tutkunun hakim olduğu, kimsenin kimseye bir “üstünlük” kurmaya çalışmadığı porno filmlerinin sayısının yüzdelik pasta diliminde nokta kadar yer kaplaması hiç de şaşırtıcı olmasa gerek. Peki farklı bir pornografi mümkün mü? Altta ya da üstte olmanın hakimiyet sağlamadığı, hazzın zevkle özdeşleştiği bir porno endüstrisi

Sahne Peruz Hanım'ın

Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Tasarımı mezunu olan ve pek çok tasvir yapan, kukla ve Karagöz oyunlarını yeniden derleyip, günümüze uyarlayarak oyunlar yazan Türkiye'nin ilk kadın Karagöz Oynatıcısı (Hayali) Sibel Tomaç ile söyleştik.

Feminerva: Osmanlı'nın son yüzyılına damga vurmuş, kendi oyunlarını yazan, sahneleyen, kendi bestelerini yazıp söyleyen kantocu Peruz Hanım oyununu seyirciyle buluşturmaya hazırlanıyoruz. Bize biraz Peruz Hanım'ı ve oyunun yazarı olarak onun hikâyesini sahneyle buluşturma fikrinin nasıl ortaya çıktığını anlatabilir misiniz?

Sibel Tomaç: Peruz Anadolu'da doğmuş Sivaslı bir kadın. Azınlıklardan, Ermeni vatandaşlarımızdan birisi. Sonrasında İstanbul'a geliyor ve kanto söylemeye başlıyor. Kendi bestelerini yapıyor. Güfteleri kendisine ait. Bu yönden ilk ve tek. Biliyorsunuz Osmanlı'da kadının durumunu, sokağa çıkması bile meseleyken o sahneye çıkıyor. Ermeni bir kadın olması tabii ki burada işine yarıyor. O dönemde Müslüman kadınların sahneye çıkması sakıncalı ve imkânsız. Peruz, hem kantoları söylüyor sonrasında da dram ve melodram kısımlarında baş oyuncuya eşlik ediyor. Kırk iki yıl sahnede kalıyor. Birçok kumpanyada çalıştıktan sonra kendi kumpanyasını kuruyor. Sahne-i Âlem diye bir tiyatrosu var ve o, kadının yok sayıldığı dönemde bir kadın olarak kendi tiyatrosunu idare ediyor.

Şimdi ben Karagöz kukla yapıyorum ve oynatıyorum. Oradan gelen geleneksel

tiyatroya yatkınlığım ve sevgim var. Daha önce yazdığım oyunlar da zaten orta oyunu tarzında. Ramazan ayında farklı işlerde çalışıyoruz. Bunlardan biri de benim kantocu olarak sahneye çıkmamı. Bir ramazan eğlencesinde sahneye çıkıp playback kanto yaptım. Böyle bir iş geldi önüme ve ben de bu iş için araştırma yaptım. Nurhan Damcıoğlu'nu zaten izler ve severdim. Onun birkaç kantosuna baktım sonra kendime sahne ismi araştırırken Peruz'u buldum. Peruz bir de baktım ki şahane bir kadın. Biraz da şöyle etli butlu, tombul, bana da uygun. Dedim benim adım Peruz olsun.

Ben, inatçı bir kişiliğim olduğu için ısrar ettim ve uğraşmaya devam ettim. Şimdi en azından İstanbul piyasasında veya beni izlemiş diğer illerdeki Karagözcüler namında oynatabildiğim kanıtlanmış durumda. Erkek Karagözcüleri de buna ikna ettim.

İşte o sezon kendime playback bir kanto yaptığım dönemdeki araştırmalarımın Peruz aklımda kaldı.

Peruz Hanım'ı sahnede canlandırmak sizin için ne ifade ediyor? 19. yüzyılda bir kadının kendi bestelerini seslendirip sahnede sergilemesini ve insanların onu izlemek için salonları doldurmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Peruz Terzakyan zamanının sivri kadınlarından biri. Hiç sanmıyorum ki ailesi gayrimüslim bile olsa onun sahneye çıkmasına "evet" demiş olsun. Ya da teşvik etmiş olsun. Sonuçta Anadolu'da yetişmiş bir kadındır. Bu yüzden o da güçlüklerle karşılaştı. Peruz Hanım unutulmuş sanatların temsilcilerinden biri ve aynı zamanda unutulmuş kadınlarımızdan da biri. Sonrasında klasik kadın hikâyesi. Hayranları ve çevresindekiler çekilmeye başlayınca da yokluk içinde ve yalnız başına ölmüş diye biliyoruz.

Şu anda bile sahneye çıkmamız bir sorunken 1900'lerde bu kadın sahneye çıkıyor. Evet, içinde cinsellik barındıran öğeler var yaptığı gösterinin. Gösterinin tamamı bugünkü anlamda sanatsal diyeceğimiz bir gösteri değil, daha çok kadını görme hedefiyle gelen kitleye hitap etmiş. Fakat bunun altında Peruz iyi bir müzisyen kadrosuna sahip ve buna çok önem veriyor. Şarkılarını, bestelerini kendi yapabileceği müzik bilgisine de sahip. Bu anlamda seyirci farkında olmasa bile eserlerinin sanatsal değer taşıdığını biliyoruz.

Ayrıca kendi kurduğunuz Tiyatro Teğet grubuyla oyunlar çıkarıyorsunuz ve Peruz Hanım oyunu da bunlardan biri. Günümüz tiyatro oyunlarına baktığımızda, hem ödenekli hem de alternatif tiyatrolarda

erkek egemen bir kadronun varlığından bahsedebiliriz. Kendi tiyatronuzu kurma serüveninizden ve sizi teşvik eden nedenlerden bahsedebilir misiniz?

Aslında bu söylediğin sebepler benim de tiyatro kurmamda etkili. Çünkü kadınlara biçilmiş roller belli. Kişinin fizyolojik görüntüsü, genel görüntüsüne, kastına bakılarak verilen kararlar ortada. Yani bunlar insanların önyargıları ve insanlar önyargılarına göre hareket ettikleri için her zaman kadınlar tabii ki istediği rollerde oynayamayabiliyor. İsteddiği yerlere geleme-yebiliyor. Kişilerin fark edilmesi gerekiyor. Önyargılarımızdan kurtulup onları başka kılıklarda ve başka tiplerde de görmeyi denememiz gerekiyor. Bu nedenle ben kendi tiyatromu kurdum ve istediğim tarzda oyunlar üretmeye başladım.

Bütün oyunlarımda özellikle tabii ki kadınları tercih ediyorum. Eğer ki yazar-ken olasılığı daha iyiyse kadın karakteri daha fazla yazıyorum. Mesela, şu anki Peruz Hanım oyunumuzda da iki kadın karakter ve bir erkek karakter var. Yazarken kadınların önde olacağı konular seçmeye çalışıyorum.

Türkiye'nin ilk kadın Karagöz sanatçılarından biri olduğunuzu biliyoruz. Geleneksel tiyatro yapılarında kadınları sahnede çok fazla göremiyoruz. Karagöz, genelde erkekler tarafından icra edilen bir sanat olmasına rağmen bir kadın olarak bu sanatı icra ederken ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Karagöz'de kadın sanatçımız çok az. Osmanlı'da daha fazla kadın Karagözcü vardı diye tahmin ediyoruz. Fakat cumhuriyetten sonra böyle bir ihtiyaç kalmadığı düşünülerek kadın Karagözcülerin azaldığını; hemen hemen yok olduğunu görüyoruz. Kadınlar bir noktadan sonra da ihtiyaç yok diye ikinci plana itiliyor ve kadın orada Hayali oynatıcı olan eşinin arkasında kalıyor. Kocasıyla birlikte Karagöz oynatan çok kadın var fakat bu kadınların adları bile geçmiyor. Ben her zaman önde olmayı sevdiğim için burada da önde olmak istedim.

İlk başta hocalarımın da tepkisi vardı kadın Karagözcü olmaz diye. Hocam, son bir iki yıldır kadın Karagözcü fikrine biraz daha iyi bakıyor. Birkaç senedir yapılan işleri gördükçe, açık açık söylemiyor ama alt metninden anlıyoruz ki oluyor diye düşünüyor. Ama üç sene önce sorsaydın olmuyor derdi. Kadınlar bunu beceremiyor derdi. Yavaş yavaş hem o hem de önyargılı kişiler de bu fikrinden uzaklaşıyor.

Ben, inatçı bir kişiliğim olduğu için ısrar ettim ve uğraşmaya devam ettim. Şimdi en azından İstanbul piyasasında veya beni izlemiş diğer illerdeki Karagözcüler nezdin-

de oynatabildiğim kanıtlanmış durumda. Erkek karagözcüleri de buna ikna ettim.

Kültür bakanlığının bir kataloglama sistemi var. Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı diye... Bu kurula ben de girdim. Tabii bir kadın Karagözcü olarak kurula girdiğimde kuruldakilerin de önyargılarıyla mücadele ettim. Çünkü bir kadın Karagözcü olmaz önyargısına onlar da sahipti. Hâlâ da olacağını düşünmeyip kurula giren kadınlara kukla yapımcısı veya Karagöz yapımcısı olarak belge vermeyi seçiyorlar. Şimdiye kadar hâlâ Karagöz oynatıcısı diye kayda giren kadın yok. Ben de kukla yapımcısı olarak kayıtlara girdim. Çünkü erkek yoğunluklu bir kurulla iş görüyorlar ve kuruldakiler de bu konuda önyargılı. O yüzden, kadın her zaman uğraşmak zorunda. Bir erkek Karagözcününün yeteneği sorgulanmıyor, işini iyi yaptığı sorgulanmıyor ama ben işimi iyi yaptığımı ispat edebilecek durumdayken yine de dikkate alınmıyorum.

Şu anda bile sahneye çıkmamız bir sorunken 1900'lerde bu kadın sahneye çıkıyor. Gösterinin tamamı bugünkü anlamda sanatsal diyeceğimiz bir gösteri değil, daha çok kadını görme hedefiyle gelen kitleye hitap etmiş. Fakat bunun altında Peruz iyi bir müzisyen kadrosuna sahip ve buna çok önem veriyor. Bu anlamda seyirci farkında olmasa bile eserlerinin sanatsal değer taşıdığını biliyoruz.

Üç yıldır Unima İstanbul Derneği'nin yönetim kurulu başkanayım. Beni kabul etmek istemeyen birçok sanatçının olduğu o dernekte şu an ben yönetim kurulu başkanayım.

Son olarak, Peruz Hanım'ın hayatından ve kendi deneyimlerinizden yola çıkarak sahnede olmak, üretmek, kendi oyunlarınızı yazmak isteyen kadınlara ne söylersiniz?

İnsanlar "hayır olmaz" dedikçe, "hayır olacak" diye devam ediyorum. Böyle olmalıyız çünkü bazı şeyleri elde etmek çok kolay değil. Bir erkekten daha çok uğraşmamız gerekiyor. Benden daha acemice yapılmış işlere, erkek yaptığı zaman daha çabuk onay çıkabiliyor. Kadına daha zor onay çıkıyor, en azından benim karşılaştığım durumlarda böyleydi. Bu yüzden çalışmaya devam ediyoruz.

Peruz'un aksine ben İstanbul'da yetiştim fakat orta seviyeli bir ailede yetiştim. Bizim ailemizde de sahneye çıkış çok tasvip edilen bir hareket değildi. O yüzden aynı zorlukları ben de yaşamış durumdayım. "Tiyatroyla ne işin var" "bir işe gir para kazan" ... Bir işim de vardı benim tiyatrodan önce. Çalışan, işleyen bir işi bırakmak çok da hoş görülüyor.

Tiyatro tabii ki başka bir aşk. Sahnede olmak ayrı bir şey, ayrı bir dünya ve o dünyayı yaşamak istiyorsun. Bunun için de elinden ne geliyorsa yapıyorsun. Peruz gibi ben de inatla kendi tiyatromu kurdum. Peruz kantolarını söylerken ben de Karagözümle kuklamları orta oyunumla sahnede var olmaya devam ediyorum. Peruz kantolarıyla para kazanırken ben de Karagözle kuklalarımı maddi açığımyı kapatmaya çalışıyorum.

Bu işi yapmak isteyen kadınların kendilerini geliştirmeleri gerekiyor. İnatçı olmaları, pes etmemeleri gerekiyor. Kendini geliştirmeyi bırakmamaları gerekiyor.

Roma: Gerçek Bir Kadın Filmi

İpek Yüksek

Egemen sinemada, “gösteren” konumundaki kadın, yalnızca erkeği, onun ideolojik varlığını ve önemini gösterir. Kadın erkekle ilişki içinde kaldığı müddetçe bir şeyi ifade eder aksi taktirde kendi başına bir hiçtir.

Klasik yada egemen sinemada genellikle, “gerçek” kadın değil, belirli kalıplar ve yargılar içerisindeki kadın imgeleri sunulur. Oysa feminist film pratiği gerçek ve sıradan kadınların, gerçek yaşamlarını ve günlük sorunlarını işler.

Egemen sinemada, “gösteren” konumundaki kadın, yalnızca erkeği, onun ideolojik varlığını ve önemini gösterir. Kadın erkekle ilişki içinde kaldığı müddetçe bir şeyi ifade eder aksi taktirde kendi başına bir hiçtir.

Fakat Roma filminde kurgulanan asıl hikaye; kadınların hikayesi. Klasik deyimle, erkek kahramanlar bu hikayeye girip çıkan yan karakterler olabiliyor ancak.

Kadın dayanışmasının filmi

Roma deyince aklımıza İtalya geliyor. Ancak o Roma bu Roma değil. Filmde daha düşük gelirli sınıflar tarafından ayrıcalıklı, geliri yüksek insanların yaşadığı mahalleye takılmış gayri resmî bir isim Roma...

Ana karakter Cleo bir bakıcı ve çocuk bakımının yanı sıra kimsenin fakına varmadığı, takdir etmediği bitmeyen ev işlerini de yapıyor. Kökeni Mixteclere dayanıyor. Mixtecler, Güney Meksika topraklarında yaşayan, kökenleri Azteklerden önceye dayanan, beş yüzyıldır katliama uğramış yerli bir halktır.

Sofia, evin sahibi ise beyaz orta sınıfa mensup eğitilmiş bir kadın, dört çocuğu var.

Baba, yani Sofia'nın eşi: Antonio, ailede ismi sık sık telaffuz edilse de varlığı fazlasıyla kısıtlı, arada bir görünüp kaybolan karakter. Bir de Cleo'nun sevgilisi var, Fermin.

Film tıpkı kahramanlar gibi oldukça sade, dış renkler yok edilerek dikkati insana, duyguya, mekana ve seslere odaklamış.

Sesler 70'lerin tadını veriyor ama bunun için müzik kullanılmamış. Filmde müzik kullanmak: akışı rahatlatan ve duyguyu daha kolay bir şekilde seyirciye geçirmede yardımcı olan unsurdur. Ancak filmde, buna gerek olmadan sürekli bir akış, olağan bir devinim hali var ve duyguyu tüm çıplaklığıyla, yardımcı efektlere gerek kalmaksızın, hissedebiliyoruz.

Müziğin yerini dolduran ses motifi; belirli belirsiz radyo sesleri, sık tekrarlanan bir imge; uçak sesi, sokaktan gelen seyyar satıcı sesleri, bahçedeki köpek sesi, çamaşırlardan yere düşen su damlacıklarının sesi olarak beliriyor. Olayların geçtiği her mekan, eşyalar, zamanın kendisi, oldukça sahici; sanki nefes alıp veren, başlı başına anlatacak çok şeyi olan oyuncular gibi filme dahil ediliyor.

Roma'nın naif dokunuşları

Roma, özellikle biz kadınların kişisel anılamıza, her birimizin hatırlayışlarına naifçe dokunup izler bıraktıracak nitelikte...

Gelin biraz daha yakınlaşalım hikayeye,

ancak dikkat! bundan sonrası film hakkında spoiler içerir.

Cleo aileden biri gibi; en özel anlarda, en mahrem konular konuşulduğu sırada orada olabilen, çocukların çok sevdiği, emektar, sevgi dolu bir bakıcı. Aile ile aralarında sınıfsal, etnik konumları aşan bir sevgi ve dayanışma bağı var. Birbirlerine sürekli dokunuyor ve sarılıyorlar ancak yine de sınıfsal farklılığın izlerini hissedebiliyoruz...

Bu hissiyatı çarpıcı bir iki sahneyle somutlarsak: Cleo diğer aile bireyleriyle birlikte dizi izlerken, diziyi ortak oluyor; ancak Sofia'nın (ev sahibesinin) “Kalk bir çay koy” demesiyle TV izlemeyi bırakıp mutfağa gidiyor. Sofia ona deyim yerindeyse arada bir yerini hatırlatıyor.

Cleo da kendi kendine hatırlatıyor yerini. Ev işlerini yaptığı sırada telefonlara baktıktan sonra ev sahibine verirken, telefon ahizesini sanki kendisi kirliymiş gibi önlüğüyle siliyor.

Yılbaşı partisinde yangın çıkıyor, ancak yangını söndürmek için ormana koşanlar yalnızca oradaki hizmetçiler oluyor, diğerleri alevlerin hemen yanı başındaki villalarında şarap yudumlamaya devam ediyor.

Sosyal ve ekonomik eşitsizliğe dair sessizce, bu gibi eleştirel göndermeler yapan yönetmen, bir yandan aynı sınıf içi ayrımcılığa da dikkat çekiyor. Örneğin yine aynı partide kendi aralarında eğlenen hizmetçilerden biri Cleo için, “şehir hizmetçilerini

Bu küçük araba baba olmadan her yere sığan, duygulara sığan, sevince sığan, dayanışmaya sığan bir araba gibi görünüyor ve bu arabanın içinde sadece çocuklar ve kadınlar yaşıyor.

aramızda istemiyoruz, patronlarından daha kibirli oluyorlar” diyor.

Yok sayılan kadınlar için

Roma, erkek egemen bir dünyada yok sayılan, nesneleştirilen, sessiz harflerle konuşan kadınların filmi aynı zamanda.

Cleo yakın arkadaşının kuzeni Fermin'den hoşlanıyor, sevgili oluyorlar, sevişiyorlar. Fermin Cleo'yla sevişmeden önce çıplak halde banyo demiriyle şiddet/ erkeklik gösterisi yapıyor tıpkı daha sonra Cleo'u ölümlle tehdit ettiğinde yaptığı gösteri gibi... Bu sırada eril şiddet, Cleo'nun sevgilisinden başlayarak devlet aygıtına değin genişliyor. Örneğin, Cleo'nun, uzun zamandır ziyaret edemediği köyündeki topraklara devletin el koyması gibi...

Cleo hamile kaldığını öğreniyor ve bunu Fermin'e söyleme kararı alıyor, buluşuyorlar.

Fermin sinemada film izlerken sevgilisinin hamile kaldığını öğrenince tuvalete gitmek bahanesiyle sırta kadem basıp izini kaybettiriyor...

Cleo'nun karnı şişiyor tabii, bunu evdekilere söyleme zamanı daralıyor ama Cleo bu durumu Sofia'a söylemekten çekiniyor. Başta kovulacağını düşünüyor, ama daha sonra beklediğinin aksine Sofia ona destek oluyor. Bu sahne içimizi ısıtıyor tabii. Ortaya çıkan bu kadın dayanışmasından anlaşılın o ki, yukarıda bahsettiğimiz sınıfsal çelişkileri ortadan kaldırmaya da inceltebilir.

Baba Antonio'nun lüks Amerikan marka arabasını ağır ağır garaja yerleştirirken ki titizliğiyle yada “Bu köpek de her tarafı pisletiyor” türünden sözlerle otoritesini ara ara görebiliyorduk filmde...

Taa ki Sofia'nın da aldatıldığını öğrendiği zamana kadar...

Bu noktadan sonra Sofia'nın, aynı arabayı çarpa sürte garaja sokmaya çabalaması her şeyi eskisi gibi devam ettirebilmek adına giriştiği son çaba olarak okunabilir.

Her iki kadında terk ediliyor.

Arabadan indiğinde Cleo ya “Biz kadınlar yalnızız” demesi ve ardından eşini terk etmesi de önemli bir vurgudur.

Sofia, eşini hayatından çıkarmayı kabul lenmesiyle birlikte hiçbir yere sığdırılmayan bu arabadan kurtulup daha küçük bir araba olarak verdiği kararın altını kalın çizgilerle çiziyor.

Bu küçük araba baba olmadan her yere sığan, duygulara sığan, sevince sığan, dayanışmaya sığan bir araba gibi görünüyor ve bu arabanın içinde sadece çocuklar ve kadınlar yaşıyor.

Bir ölüm, bir doğum

Film kişisel olduğu kadar toplumsal ve politik bir tarihin izini de sürüyor, bu izlerin mesajları filmin akışı içine serpiştirilerek başarıyla veriliyor.

Cleo'nun yaşamındaki en büyük travma, Meksika yakın tarihinin en büyük travmasıyla iç içe geçiyor. Cleo'nun, kendisi gibi yerli kökenli sevgilisi Fermin, devlet destekli paramiliter bir grupta Koreli ve Amerikalı öğretmenlerden dövüş sanatı dersleri alıyor. Ardından bu grup silahlendiriliyor ve 1971 öğrenci isyanını kanla bastırıyor (Corpus Christi Katliamı). Bu bastırma sırasında Cleo doğacak çocuğu için beşik bakıyor ve bir beşik alışverişinin masumluğuyla, siyasi cinayetlerin şiddeti iç içe geçiyor, Cleo'nun beşik baktığı kapalı mekânda eli silahlı sevgilisiyle burun buruna gelişini de görüyoruz.

Cleo çocuklu kutsal kadın olabilecek en uygun profilkten, toplumda neredeyse “doğuştan anne” diye tabir edilebilecek bir mesleğe de sahipken, çocuk doğurmak istememesi akıllara bir soru işareti bırakıyor...

Bu karşılaşma Fermin'in kaçışından sonraki tesadüfi ilk karşılaşmaları, her ikisi de şok oluyor. Fermin olay yerinden kaçarak uzaklaşıyor.

Bu karşılaşma anının hemen ardından Cleo düşük yapıyor. Bu Cleo'nun hayatının en büyük travması. Her iki kadın da zor bir süreçten geçiyor, ancak birbirlerinden güç almayı da öğreniyorlar.

Bütün bu olayların ardından tatile gitmeye karar veriyorlar. Çocuklar bakıcı ve anne... Çocuklar yüzdükleri sırada boğulma tehlikesi yaşıyor ama Cleo onları kurtarıyor. Bu kurtuluş yaşamı simgelerken bir yandan da ölüm imgesini gösteriyor: Cleo düşük yaptığı çocuğu zaten hiç istememişti...

Aslında (toplumsal kodlara göre) bir babanın yapması gerekeni yapmış oluyor Cleo. Hayatını hiçe sayarak çocuklarını kurtarmaya çalışıyor. Dram ise bunu kendi çocuğuna yapmak istememiş olmasında vücut buluyor. Bir noktada yükü daha fazla taşıyamıyor ve bebeğinin doğmasını istemediğini itiraf ediyor. Hakikaten insanın boğazını düğümleyen bir sahneye tanık oluyoruz.

Cleo çocuklu kutsal kadın olabilecek en uygun profilkten, toplumda neredeyse “doğuştan anne” diye tabir edilebilecek bir mesleğe de sahipken, çocuk doğurmak istememesi akıllara bir soru işareti bırakıyor...

Ve Cleo'nun aileyle birlikte gittiği tatilin dönüşünde yol yorgunluğuyla merdivenleri çıkıp çamaşırları asmaya başlamasıyla ise film son buluyor. Ne de olsa çamaşırlar beklemeye gelmez, kokar...

Erkeğe, kadının bedeni ve emeği üzerinde tahakküm hakkı veren patriyarkal kapitalizm insanlığa da doğa üzerinde tahakküm ve özel mülkiyet hakkı veriyor. Evreni, sadece insanların ihtiyaçlarına indirgeyip insan ve doğa arasındaki bağı tüketim faaliyetlerine sıkıştırıyor.

İpek Karanfil

Sürdürülebilir Bir Yaşamın Var Edicileri: Kadınlar

Neredeyse bütün dünyanın konuştuğu, konuşmak zorunda kaldığı ekolojik kriz yıkıcı bir boyut kazanmış durumda. İklim değişikliği, küresel ısınma, kuraklık ve insan eliyle yapılan HES, RES, JES'ler durumu içinden çıkılmaz bir hale getiriyor. Bu durum karşısında az da olsa bir karşı duruş mevcut ama yeterli değil. Söz konusu duruşun öznesi ise çoğunlukla kadınlar. Bu yazıda, bütün aç gözlülüğü ile Aydın'da bir köye gözünü diken sermayenin, doğaya sahip çıkan kadınlarla olan imtihanını konuşacağız.

Bu mücadele kadınların öne çıkmasının birçok sebebi olmakla birlikte temel sebeplerinden biri de erkeğin kadın ve doğa üzerindeki tahakkümünün benzerliği. Peki bu tahakküm nasıl gerçekleşiyor, nereye dayanıyor?

Erkeklik: Sahiplik ve sömürü

Kapitalizm kendini inşa sürecinde aradığı ortaklığı patriyarkada buldu. Böylece erkek egemenliğinin verdiği referansla toplumsal hiyerarşisini şekillendiriyor. Doğa da bu hiyerarşiden nasibini alanlardan. Erkeğe, kadının bedeni ve emeği üzerinde tahakküm hakkı veren patriyarkal kapitalizm insanlığa da doğa üzerinde tahakküm ve özel mülkiyet hakkı veriyor. Evreni, sadece insanların ihtiyaçlarına indirgeyip insan ve doğa arasındaki bağı tüketim faaliyetleri-

ne sıkıştırıyor. Doğadan sürekli alan ama yerine sömürü ve talandan başka bir şey bırakmayan bir faaliyet...

Elbette en büyük vurgunu kendisi için yapıyor. Havasından suyuna, ormanından denizine doğayı, kendi ekonomik çıkarları uğruna sömürerek yaşam alanlarımızı daraltıyor. Yenilenemeycek kaynakları fabrikalarında ham madde olarak kullanıp tüketiyor. Doğaya; insana ve erkek-devlete hizmetçi ve sınırsız kaynakmış muamelesi yapılıyor. Bunun bir örneği de geçtiğimiz haftalarda Aydın'ın Efeler ilçesinde gerçekleşti. Kızılcaköy'de 31 dönümlük araziye JES (Jeotermal Enerji Santrali) yapmak isteyen şirket araziye tel örgü çekmek için köye geldi.

Kızılcaköylü kadınlarının yaşam nöbeti

Arazinin JES şirketine satıldığını ve tel örgüler çekildiğini gören köy halkı 5 ay arazide nöbet tuttu. 5. ayın sonunda jandarma, sermayedarlara karşı köy halkına saldırdı. Köylü kadınların kendilerini kolluk kuvvetlerine siper etmesi bizleri çok şaşırtmasa da JES rantı sağlamak peşinde olanları epey şaşırttı. Kızılcaköylü kadınlar ne yaptıklarını sanıyorlar, ne istiyorlardı?

Aydın'ın farklı bölgelerinde birçok JES mevcut. Aydın'a yaklaştığımız anda boğucu ve kötü havanın kokusunu alabilirsiniz. Bu

havanın sebebi de JES'ler.

Leyla Teyze'den Hatice Nine'ye aslında onlar ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar. Kendilerinin ve birçok köylünün geçim kaynağı olan incir ağaçları JES'lerin etkisiyle kurumaya başlamışken, topraklar verimsizleşmiş ve kanser vakalarındaki artış göz önündeyken yaptıkları gayet açıktı aslında. Yaşama sahip çıkmak.

Yaşam nöbetine meşru ve hayati bir sebeple başladılar. "İçme sularımız kirletilmesin; çocuklarımıza yaşanabilir, temiz bir doğa bırakmak istiyoruz!" diyen Kızılcaköylü kadınlar işte bu yüzden JES yapılmak istenen bölgede 5 ay nöbet tuttular.

"Dozerlerin önüne yatarız ama kuyuları kazdırmayız, kuyular kazılırsa o zaman öleceğiz." diyen kadınlar gerçekten de dozerlerin önüne yatıp, kazılan kuyuların içine girerek işleyişi durdurmayı başardılar.

Şirketin polisi misiniz?

JES yapımını engellemeye çalışan kadınlar bunun karşılığında Aydın Valisi'nin komutuyla jandarma tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldı ve kadınlara biber gazı ile müdahale edildi. Kadınlar jandarmaya "Siz şirketin polisi misiniz?" sorularıyla tepkilerini gösterdiler. Aslında sorulan bu soru heybeden, anlık bir öfke ile sorulmuş bir sorudan öte, yaşananları gözler önüne

seren bir sorudur.

Devletin tanımlı görevlerine bakalım. İnsanları, doğayı ve yaşam alanlarını korumak değil mi? Peki ama nasıl olur da şirketlerin HES, JES aracılığıyla, insan sağlığıyla oynayıp diğer canlıların yaşam alanlarını talan etmesine müdahale etmez. Bunun da ötesinde bu yaşam alanlarına sahip çıkan insanlara kolluk kuvvetleri aracıyla şiddet uygular?

Sorumuzun cevabı gayet açık: Devletin sermaye şirketleri ile olan ortak iktidarı. Bu durumu parti siyasetinin üzerinde tartışmak gerekir. Ekolojik tahribatın boyutu, bu durumun derin bir sistem sorunu olduğunu gösteriyor. Bu da bize devletlerin ekoloji meselesindeki samimiyetsizliğini göstermiyor mu?

Ekoloji hareketi bir kadın hareketi midir?

Kızılcaköy'de yaşananların ötesinde Yırca direnişinden Gezi direnişine ekolojik tahribat karşısında verilen mücadelenin en ön saflarında kadınların olduğunu artık tüm dünya biliyor. Toprağa, ağaca, zeytine sarılıyor kadınlar.

Kadınları evlerinden çıkarıp tarlalara, yollara döken ne peki?

Ne kadınların doğurgan ve üretken oluşunun doğanın da üretken olmasıyla bağdaştırılması sonucu ortaya çıkan özcü anlayış ne de kadınların "duygusallığından" kaynaklanan çiçek, böcek sevgisi açıklıyor bu durumu. Sebeplerini anlayabilmek için erkek egemenliğinin kadınları tahakküm altına alışının tarihine, kaynaklarına dönüp bakmak gerekiyor. Tarihimize.

Kadınların tarihin her döneminde doğayla yakından bir ilişkisi oldu. Avcı-toplayıcılıktan, tarıma kadar insanlığın gelişim aşamalarının hepsinde kadınlar vardı ve hepsinde doğrudan rol oynadılar. Toplayıcılıktan gelen bilgi ile doğanın dilini kavradılar. Tarım ile beraber bu bağ iyice kuvvetlendi. Doğadan öğrendiklerini, birbirlerine, insanlığa aktardılar.

Ataerkinin hükmünü ilan edişi ve sonra kapitalizmle ortaklığı ile birlikte hem kadın doğadan koşturdu hem de doğa, kapitalizmin metası haline geldi.

Hal böyle olunca kadın, kendi yaşamını savunmakla bir ağacı savunmak arasında doğrudan bir ilişki olduğunu görüyor. Baskı, sömürü, talan; aynı yerden geliyor üstümüze.

Günümüzde sağlıklı, ekolojik, organik gıdaya ulaşmak gibi bir derdimiz var. Bu

derdi en çok kadınlar, özellikle çocuklu kadınlar taşıyorlar. Doğa tahribatı, betonlaşma arttıkça; doğal olandan uzaklaşıyor ve sağlığımızı yitiriyor. Haliyle kadınlar için konserve, kurutmalık sebze, organik bahçe, köy ürünleri telaşı başlıyor. Bu yükü de taşıyan kadınlar, tıpkı ev emeğinden almadıkları gibi, karşılık da alamıyorlar.

Yaşanabilir bir doğanın gerekliliği, kendimizi bir andan ön safta bulmamıza neden oluyor. Ya koruyacağız ya yok olacağız!

Erkek egemenliğinin kadının, doğanın ve hayvanların tahakkümü üzerine inşa edildiği açık. Ama bu, ekolojik tahribatın sadece kadınların farkındalığı ile çözülebileceğini mi gösterir? "Bu sizin probleminiz alın siz çözün" ya da "bu mesele bir kadın meselesidir" Tarzı yaklaşımlar bir kaçış değil midir?

Evet, bugün kadınlar ekolojik mücadelenin ön saflarındalar ve betonları çatlatarak ilerliyorlar. Ama dünya tüm insanlığın

Kadın, kendi yaşamını savunmakla bir ağacı savunmak arasında doğrudan bir ilişki olduğunu görüyor. Baskı, sömürü, talan; aynı yerden geliyor üstümüze.

"Dozerlerin önüne yatarız ama kuyuları kazdırmayız, kuyular kazılırsa o zaman öleceğiz." diyen kadınlar gerçekten de dozerlerin önüne yatıp, kazılan kuyuların içine girerek işleyişi durdurmayı başardılar.

yaşam alanı. Var kalmaya devam etmek istiyorsak topyekün bir mücadeleye girişmemiz gerekiyor.

Erkekliği yıkıp yerine brokoli dikeceğiz!

Kadınların birer yaşam savunucusu olarak doğaya sahip çıkma konusunda bir adım önde olmaları, aynı ezilme ve sömürü biçimlerine maruz kalmalarından geliyor. Kâr elde etme ve sürekli büyüme hırsıyla doğayı talan eden kapitalizmi kadınlar çok yakından tanıyor.

Kızılcaköylü köylü kadınlar, erkek egemenliğinin dozerlerini nasıl alaşağı ettilerse; tüm tahakküm biçimlerini de öyle yok edeceğiz. Kadınların, doğanın ve bütün canlıların eşit ve özgür olduğu bir yaşamı var edeceğiz!

Gezi'de canlandırdık bu rüyayı, Yırca'da, Hopa'da... Hatırlıyoruz değil mi?

“Kadınlar Grevi Müthiş Bir Dönem Olarak Hatırlıyor”

Sosyolog *Feryal Saygılıgil*’in “Bir Kadın Grevi Serbest Bölge’de Kadın Olmak” kitabının çıkış süreci, Novamed Grevi’nin önemi, bugüne yansımaları ve çıkarılan dersler üzerine sohbet ettik.

Feminerva: 2006’da Antalya Serbest Bölgesi’nde Novamed firmasında çalışan 83 kadın işçinin bir yılı aşkın süren hak arama mücadelesini kitap haline getirdiniz. Öncelikle bizlere biraz kitabın ortaya çıkış hikayesinden bahsedebilir misiniz?

Feryal Saygılıgil: Ben o zamanlar Güliz Sağlam ile birlikte Filmmor Kadın Kooperatifindeydim, Necla Akgökçe ise Petrol-İş Kadın Dergisi’nde editördü. Novamed’de çalışan kadınlarla yapılmış bir röportaj çıkmıştı, çıkan bu röportajdan çok etkilenmiştik. Aslında ilk defa kadınlar bu kadar uzun süren bir grev deneyimi yaşıyorlardı ve serbest bölgenin ne olduğunu bilmeyen kadınlar olarak bunu gerçekleştiriyorlardı. Oraya giderek grevdeki işçilerin deneyimlerini belgelemeyi, onlarla sohbet etmeyi çok istiyordum. Daha sonrasında Güliz Sağlam ile bir yolculuğa çıkmaya karar verdik, işçilerle görüşmek için Antalya Serbest Bölgesi’ne gittik.

Grevin 141’inci günüyü ve iki gün boyunca grevdeki kadınlarla sohbet ettik, çekim yaptık. Bu çekimlerle on iki dakikalık “Novamed Direnişi” isimli bir belgesel hazırladık. Novamedli grevci kadınların deneyimini doktora tezimiz olarak belirlemem de bu sürece dayanmakta. Böylece hem yazılı hem de görsel olarak Antalya Serbest Bölge’de yaşanan bu önemli deneyimi aktarabilecektim.

Serbest bölgelerde çoğunlukla kadın

işçilerin çalıştırıldığını, yedek işgücü, ucuz işgücü olarak görüldüklerini, dünyadaki pek çok yerde Serbest Bölgelerde işgücünün kadınlaştığından haberdardım. “Acaba Türkiye’de nasıl?” diye düşündüm. Çalışma koşulları ne durumdaydı? Kadın işçilerin deneyimlerinden ne gibi sonuçlar çıkarabiliriz? İşte ilk bu sorularla çalışmaya başladım. Kitabın öyküsü böyle... Kolektif bir çalışma, her süreçte feminist arkadaşlarımızla birlikteydik. Pek çok kadının emeği var, eli değdi...

Öncelikle kadınların temel derdi, kazandıkları parayla ilgili yani firmanın ücret politikasıyla ilgili değildi. Şefleri tarafından aşağılanmaları, tuvalet yasakları, ihtiyaçlarını gidermelerinin dakikalara bağlı olması daha temel sorunlardı.

Kitabın çıkış sürecine dahil olan bir belgesel çektiniz. Güliz Sağlam ile birlikte çektiğiniz “Novamed Direnişi” belgeseli çekimleri sırasında, kadınları greve götüren sebepler ve grev içindeki tutumlarına dair gözlemlerinizi aktarabilir misiniz?

Öncelikle kadınların temel derdi, kazandıkları parayla ilgili yani firmanın ücret politikasıyla ilgili değildi. Şefleri tarafından aşağılanmaları, tuvalet yasakları, ihtiyaçlarını gidermelerinin dakikalara bağlı olması daha temel sorunlardı. Bu kadar kadının regl döneminde ne kadar zorlandığını söyleyebiliriz. Çünkü 3 dakikayı geçen molalar, maaşlarından kesiliyordu. Bir diğer sorun; hamileliğin sırayla olmasıydı ve onlara bu kadınlara saygı gösterilmediğinin bir kanıtıydı.

Aslında feministler açısından yıllardır söylediğimiz “bedenime, emeğime, kimliğime dokunma!” sloganında olduğu gibi, burada da kadınların yaşadığı çoklu bir müdahaleydi. Kimliklerine bedenlerine ve emeklerine el konuluyordu.

En çarpıcı olanı ise, şefleri tarafından isimlerinin bilinmemesi ve numaralarla sesleniliyor olmasıydı. Filmde de buna yer verdik. Örneğin kadınlar birbirlerine selam veremiyor, iletişim kuramıyordu çünkü yasaktı. Maske kullanımı yasaktı, maske altından konuşmaları istenmiyordu, e haliyle bu da soludukları hava nedeniyle astım, koah gibi sağlık problemlerini beraberinde getiriyordu.

Tüm yaşananları onları örgütlenmeye götürüyor, 2005 yılında sendikaya üye oluyorlar ve tehdit edilmeye başlıyorlar. Tüm bu korkuya ve aile baskılarına, örgütlenmeleri önündeki engellere rağmen bu grevi

başlatıyorlar.

Kitapta da ayrıntılı olarak bahsediyorsunuz aslında, benüz okuyamayan kadınlar için serbest bölgede kadın olmak, kadın olarak çalışmak nasıl, bunu biraz açar mısınız?

Biz aslında en temelde şunu da merak ettik, serbest bölge ne anlama geliyor? Serbest bölgedeki kapalılık oradaki emekçiler açısından ne demek? Aslında o kapalılık içerisinde seslerini bize duyurmuş olmaları çok başarılı. Tel örgüler, kalın duvarlarla şehirden izole edilmiş bölgelerden bahsediyoruz.

Nitekim sokak röportajlarında, serbest bölgenin yakınında bir yerleşim bölgesinde yaşayan insanlara “sizin için serbest bölge ne ifade ediyor?” dediğimizde kimsenin hiçbir fikri yoktu, bunu anladık.

Kalın duvarların ardında ev ve iş yeri arasında kontrol mekanizması arasında sıkışarak yaşamak. Kadınların serviste dahi konuşması yasak, kadınlar ya uyuyor, ya da önlerine bakarak yolculuk yapıyorlar. Çünkü şoförler de aslında birer polis. Serbest bölgenin dışında bir fabrikada çalışan olmakla serbest bölge çalışanı olmak arasındaki en büyük fark sosyalleşme izni diyebiliriz.

Grev kadınların kendilerini buldukları ve özgürleştikleri bir süreç oldu. Feministlerin bu grevde yer alması önemliydi, kadınların sözlerine değer veriliyor olması, yönlendirilmeden, onlar adına konuşmadan yalnızca dayanışıyor olmak, birlikte ne yapabileceğimizi konuşuyor olmak kadınlara kendilerini değerli hissettirdi. Her ne olursa olsun, bu grevi müthiş bir dönem olarak hatırlıyorlar.

Kadınların kamusal alanda 448 gün süren bir paylaşımı sürdürebilmesi için gerekli olan cüreti ve güveni birbirlerinden aldıklarını söyleyebilir miyiz? Buna dair örnek-

leriniz var mı? Grev kendi özel bayatlarını, evlerini, ailelerini nasıl etkiledi?

İlk olarak bu süreçte boşanan kadın oldu mu diye düşünüyorum ama olmadı. Fakat, eşlerine “eğer bu süreçte bana destek vermezsen sen bilirsın” diyerek rest çekenler oldu. Baba ve anneleriyle grev çadırına gelen kadınlar vardı ama esas olan arkadaşlıktı. Birbirlerine yol veren, “bak sen yoruldu, üşüdün, sıra bende, ben sabahlarım” diyen bir dayanışma vardı. Orada birbirleriyle her şeyi konuşup, sohbet etmeye başladılar. Kadın arkadaşlığının ne kadar değerli olduğunu anladıkları bir dönemdi. İş yerinden ayrılmış olsalar bile grev dönemindeki arkadaşlıklarını sürdürüyorlar.

Peki, grevin sonucunda yapılan sözleşmede kadınların taleplerinin yer almamasının sebepleri neler? Bunu neyin eksikliği olarak görebiliriz?

Toplu iş sözleşmesi imzalandı, ne kadar kadınların talepleri yer almadı desek bile hamilelik sırası kalktı mesela, bu çok önemli. Tuvalet meselesi biraz daha rahatlamış durumda, yemekler kadınlar greve çıkar çıkmaz hemen düzeldi. Yani zaten dertleri midelerine sıcak yemek girmesiydi. Ama kadınların talepleri tam olarak her anlamda karşılanmadı. Toplumsal cinsiyet meselesi, vardiya usulü çalışmak gibi...

Bunun sebebi kadınların masada olmamasıydı, Kadın Dergisinin masada olmamasıydı. Necla Akgökçe grevin başından sonuna sendikanın kadın bürosu gibi çalıştı, feministlerin örgütlenmesi açısından da Necla'nın oradaki pozisyonu çok önemliydi. Feministlerin masanın dışında kalması feminist bir müdahaleyi ortadan kaldırdı elbette. Dolayısıyla çok sıradan bir toplu iş sözleşmesi imzalanmış oldu. Şimdi ise 3 yılın ardından geçerliliğini yitiren sözleşme ve kadınların sendikaya üye olup olmadıklarını bile bilmediği bir süreç yaşanıyor...

Feministlerin bu grevde yer alması önemliydi, kadınların sözlerine değer veriliyor olması, yönlendirilmeden, onlar adına konuşmadan yalnızca dayanışıyor olmak, birlikte ne yapabileceğimizi konuşuyor olmak kadınlara kendilerini değerli hissettirdi. Her ne olursa olsun, bu grevi müthiş bir dönem olarak hatırlıyorlar.

Son olarak Flormar işçisi kadınlar da 224 gündür direnişeler. Farklı farklı illerden, platformlardan, atölyelerden kadınlar direnişi desteklemek ve kadınlarla dayanışmak için direnişçi kadınlarla yan yana geliyor. Siz Flormar işçisi kadınların grevini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Flormar direnişi için bir şeyler söylemem gerekirse; uluslararası dayanışma ve kampanyaları sürdürmek çok önemli. Feministlerin küresel dayanışmayı örgütlemesi sayesinde kamuoyu ve dayanışma gerçekleşebilir.

Direniş çok önemli ve umut verici gözüküyor. Şimdi yeniden alevlenen bir durum söz konusu. Kadınlar artık greve başlama sebeplerini gün yüzüne çıkarmış durumdadalar, farklı bir dil geliştirmeye başladılar. Bir arada olmak ve kaydetmek gerekiyor, kadınlar bir tarih yazıyor.

Son olarak umarım bu dergi Novamedli kadınlara ulaşır, tekrar bir arada durabilirler, birbirlerinin hayatlarına dokunabilirler. Umarım yan yana gelip Flormar direnişinde olan kadınları düşünebilir ve dayanışabilirler. Buradan hepsine çok selam!

Flormar direnişinde şimdi yeniden alevlenen bir durum söz konusu. Kadınlar artık greve başlama sebeplerini gün yüzüne çıkarmış durumdadalar, farklı bir dil geliştirmeye başladılar. Bir arada olmak ve kaydetmek gerekiyor, kadınlar bir tarih yazıyor.

Önden Buyurun Lütfen

Emek piyasalarında ucuz ve güvencesiz işlerde kayıt dışı çalıştırılan ve sendikalarının örgütlemek için kollarını kıpırdatmadığı işçi kadınlar ise her durumda krizin en fazla vurduğu kesim arasında yer alıyor.

Necla Akgökçe

Ağustos ayında patlak veren döviz krizinden sonra krizi makro ekonomik alanda analiz etmeye başlayan erkek iktisatçılar, ekonomik krizin etkilerini asıl 2019 yılında hissedeceğimizi, ekonomik daralma ve durgunluk nedeniyle bu yılın zor geçeceğini vurguladılar. Ekonomik krizler hakkındaki en genel bilgimiz ki kapitalizmin önceki krizlerinden çıkardık bunları. Durgunluk, daralma denilen aşamanın biz emeği ile geçinenler açısından, işsizlik, yoksulluk, daha az gelir, daha çok yük anlamına geldiğini artık biliyoruz.

Emek piyasalarında ucuz ve güvencesiz işlerde kayıt dışı çalıştırılan ve sendikalarının örgütlemek için kollarını kıpırdatmadığı işçi kadınlar ise her durumda krizin en fazla vurduğu kesim arasında yer alıyor.

Kadınlar ve ekonomik kriz

Biliyorsunuz, 2019 zamlar ve vergi artışlarıyla geldi. Gazete haberlerine göre kuru soğan fiyatı yüzde 16.40 oranında artmış, domates, salça, pırasa, meyve, yakıt da öyle, hijyenik ped 13.21 oranında, sağlık ise yüzde 16.70 oranında pahalılaşmış. Eğitim giderlerindeki artış 10.19 civarında seyrederken, lokantaya girdiğimizde eskisine göre yüzde 19.81 oranında daha fazla hesap ödeyeceğiz artık. Bu, kadınların bir kısmı için yemek yapamadım, hadi lokantaya gidelim, faslımı kapatıyor.

Yukarıda verdiğimiz yüzdeleri hayatımıza çevirdiğimizde krizin hangi alanlarda

nasıl bizi sıkıştırdığını anlayabiliriz. Ucuza gelsin diye ücretsiz emeğimizi harcayarak yemek yaptığımızda, artık daha fazla paraya ihtiyacımız var, dolayısıyla asgari ücretimize yapılan zammın bir kısmı vergiye giderken, kalan kısmı da eriyecek iyice. Regl dönemimizde kullanacağımız ped sayısını da iyi hesaplamamız, hijyenik olmadığını, sağlıksız olduğunu bile bile daha az ped kullanmamız gerekiyor.

Çocuğumuz servisle okula gidiyorsa onu artık servisle göndermeyeceğiz, okul yolunun tehlikeli olması halinde kendimiz getirip götüreceğiz- nasılsa bizim emeğimiz gibi zamanımız besbedava- sağlık da

pahalılaşığından ve çalıştığımız işyerlerinde sağlık yardımları kesildiğinden, zaten az yararlandığımız sağlık hizmetlerinden bütübütün vazgeçeceğiz...

Erkeğe psikolojik destek de bizden

Hayatımızdan verdiğimiz bu örnek, bir yandan da ekonomik krizin kadın emeği üzerine etkilerini anlamak için bakmamız gereken alanlara da işaret ediyor. Bunlardan ilki ücretli emek alanı diğeri ise çoğu zaman eşimizi ve çocuklarımızı sevdiğimiz için evde onları doyurmak, temizleyip paklamak için yaptığımız işler, yani ücretsiz emek alanı. Evimize az para girdiği için ev işleri yükümüz artacak, işten çıkarıldığımız için zamanımızın büyük bölümü ev işlerine gidecek. Ve büyük ihtimalle eşimiz işten çıkarılsa bile bütçeye katkı olsun, diye evde turşu kurup, domates salçası yapmayacağından erkeğin işsizlik kaynaklı psikolo-

Evet, kriz kapitalizmin krizi fakat ekonomik aklı ölümlüler katına indirdiğimizde onun bir de cinsiyeti olduğunu görüyoruz. Krizi kadınlar ve erkekler farklı biçimde yaşıyorlar ve sonuçlarından farklı biçimde etkileniyorlar.

jik(!) sorunlarıyla da biz ilgileneceğiz.

Evet, kriz kapitalizmin krizi fakat ekonomik aklı ölümlüler katına indirdiğimizde onun bir de cinsiyeti olduğunu görüyoruz. Krizi kadınlar ve erkekler farklı biçimde yaşıyorlar ve sonuçlarından farklı biçimde etkileniyorlar.

Krizde gerek aile içinde gerekse dışarıda patriyarkal devletlerin de desteği ile kadın ve erkekler arasındaki güç ilişkileri de genellikle erkekler lehine değişiyor. Evde ve işyerlerinde şiddet artarken kadınlara bu konuda yardım edecek, kurumlar devletin kemer sıkma politikaları sonucunda ya kapatılıyor, ya da kapasiteleri düşürülüyor.

Erkek+erkek devlet ortaklığı kriz dönemlerinde kadınların eşitlik mücadelesinde kazanmış oldukları hakların geri alınması konusunda birlikte hareket ediyorlar. Yoksa son dönemlerde önümüze konulan boşanmış kadının nafaka hakkı meselesini tartışır mıydık?

Feminist iktisatçılar bir süredir ekonomik krizlerin toplumsal cinsiyet açısından analizini yapıyorlar, bu konuda artık eskisi kadar donanımsız değiliz. Farklı tarihsel kesitlerde, farklı ülkelerde kapitalist sistemin aldığı biçim, emperyalizme bağımlılık derecesi ve erkek iktidarının yapısı krizin kadın emeği (ücretli +ücretsiz emek) üzerindeki etkilerini de farklılaştırıyor. O nedenle her krizi kendi özelinde incelemek lazım ama kadın emeği söz konusu olduğunda bazı ülke kadın deneyimleri arasında ciddi benzerlikler de var.

Kadın istihdamının 1990'lı yıllardan itibaren ciddi bir biçimde arttığı merkez

kapitalist ülkelerle, Türkiye gibi istihdamın düşük, patriyarkanın güçlü olduğu geç kapitalistleşen ya da yarı bağımlı ülkelerin kadın deneyimleri krizde farklılaşırken, geç kapitalistleşen ve patriyarkanın güçlü olduğu ülkelerin deneyimleri, farklılıklardan çok benzerlikler taşıyor. İşte bu farklılık ve benzerlikler bizim yaşadığımız ekonomik kriz özelinde kadınlar olarak yürüteceğimiz politikalar için temel bir çerçeveye oluşturuyor.

Mesele sayı mı?

Döviz krizini takiben geçtiğimiz eylül, ekim, kasım aylarında özellikle ithâl girdi-lerle üretim yapan tekstil, hazır fabrikalarında toplu işten çıkarmalar yaşandı. DİSK Tekstil'in açıklamalarına göre Gaziantep'te tekstil ve halı fabrikalarında 1000 kişi işinden oldu, Denizli ve Merter'deki orta ölçekli tekstil fabrikalarının bir kısmı işçileri kapı önüne koydular. Daha sonra Kayseri'de Makro Market konkordato ilan ederek 400 işçiyi işten attı. Yine Marmara Bölgesi'nde tavuk fabrikaları kapandı.

Sayıdığımız bu işkollarının hepsinde ağırlıklı olarak kadınlar çalışıyordu ve kriz nedeniyle veya kriz bahane edilerek ilk işten atılanların kadınlar oldu. Ama erkeklerin ağırlıklı olduğu inşaat, maden, metal gibi sektörlerde daralmalar gözüktüğünde ve ücretsiz izinler, iş kaydırmaları ve işten atılmalar başladığında iktisatçılar da biz de işsizlikten konuşmaya başladık- krizin bu sektörlerde tahribat yaptığı bir gerçek-fakat, kadın istihdamının düşük olduğu şartlarda kadın işsizliğini erkek işsizliği kadar dert edinmediğimiz de bir başka gerçek. Mesele sadece sayı mı?

Kriz nedeniyle önce kadınlar işten atıldı. Bu gerçekten de bir klişe değil, alandan kadın emeğine baktığınızda, patronların ve sendikaların evi geçindirenin erkek olduğu anlayışını, benimsedikleri için kriz dönemlerinde ilk önce kadınları işten çıkardıklarını görüyoruz. Bu tespit erkek egemen ideolojinin, ekonomik kriz dönemlerinde tüm araçlarıyla- bizde mesela aile politikalarının güçlendirilmesi- birlikte bir yapı gibi hareket ederek kadınların istihdam dışına atılmasında önemli rol oynadığını gösteriyor.

Ayrıca neoliberal kapitalizmin krizi atlatmasında dışarıda yapıldığında hem kapitalistler hem de devlet için ciddi bir harcama kalemi olan ev ve özellikle de bakım işlerini ücretsiz olarak yapan "ev kadınlarına" ihtiyacı da var.

DİSK'in her ay TÜİK ve İşkur'un verilerinden de yararlanarak yayımladığı İşsizlik Raporlarına şöyle bir göz atmak bile bu krizde de ilk işten atılanların kadınlar olduğu tespitini doğruluyor. Geçtiğimiz Kasım'da yayımlanan ve Ekim verilerinin yer aldığı raporda, tarım dışı kadın işsizliği yüzde 32.9'a yükselirken, aralık ayı raporunda aynı kategorideki kadın işsizliğinin yüzde 36.9'a kadar tırmandığı görülüyor. Tüm kategorilerde kadın işsizliği artarken genç kadın işsizliğinin de genç erkeklere göre çok daha yüksek düzeyde olduğu saptanıyor.

Kuzey'de erkekler Güney'de kadınlar

Toplumsal cinsiyet açısından ilk tahlili yapılan krizlerden olan 1997-1998 Güney Asya Krizi'nde Güney Kore'de

Ekonomik krizler aile içindeki güç ilişkilerini, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de değiştiriyor... Fakat bir aile modeli yerine başka modelin geçmesi veya eski tip akılla tanımlı, risk alan güçlü erkek kimliğinin yerini başka türden erkekliğin alması elbette erkek egemenliğinin ortadan kalkması sonucunu doğurmuyor.

işten atılan kadınların sayısı erkeklerden 7 kat daha fazlaymış. İlk işten atılanlar evli kadınlar-nasıl onlara bakacak bir erkek var- daha sonra işten atılanların ise bekar kadınlar, en son işten atılanların ise erkekler olması patriyarkanın güçlü olduğu ülkelerde durumun vehametini göstermesi açısından önemli.

2008 krizinin küresel niteliği nedeniyle farklı olgular da ortaya çıktı. Amerika ve Batı'nın ileri kapitalist ülkelerinde finans sektörünü takiben yoğunluklu olarak erkek sektörlerinde- maden, metal, inşaat- işten atılmalar gözlemlenirken, Güney Asya'nın ihracata yönelik üretim yapan ve ucuz kadın emeğinin kullanıldığı tedarikçi firma zincirlerinde kadınlar öncelikli olarak işten atıldılar. Amerika'da erkeklerin yüzde 80'i işlerinden olurken, Kamboçya'da kriz nedeniyle işten çıkarılanların yüzde 90'nını kadınlar oluşturmuş.

2008 krizini Batı ülkelerinde izleyen feminist araştırmacılar, oradaki kadın emeği ve istihdamı açısından çelişkili sonuçların ortaya çıktığını gösterdiler.

Örneğin emek piyasalarındaki cinsiyetçi katmanlaşmalar dolayısıyla, düşük ücretli ve kadınların ağırlıklı olarak çalıştığı hizmet sektöründe kriz sırasında kadınlar, kendi pozisyonlarını koruyabildiler.

Metal, maden gibi bazı sektörlerde kadınlar işin merkezinde olmadıkları ve marjinal işlerde çalıştıkları için çok hızlı bir biçimde işten çıkarılmışlar. Demek ki krizin erkek sektörlerini vurması halinde bile üretimdeki yerine göre kadınlar ilk işten atılanlar olabiliyor.

Buna karşılık, esnek, düşük ücretli, kısmi zamanlı işlerde çalışan kadınlar, bu alanda erkeklerin yerini almışlar. Öyle ki Almanya ve Avusturya'da 2008 krizi sonrasında kadınlar arasında taşeronla bağlı, kısmi zamanlı güvencesiz işler pik yapmış.

Erkeklik modeli değişince

Feminist iktisatçıların bazıları (örneğin Christina Wichterich) (*) 2008 küresel krizin politik ekonominin mevcut dinamiklerini hızlandırarak güçlendirdiğine erkek geçindirenli aile modelinin erozyona uğradığına vurgu yaptıktan sonra istihdamın esnekleştirilip, güvencesizleştirilerek yeniden yapılandırıldığını, bunun toplumsal cinsiyet rollerini de neoliberal roller çerçevesinde yeniden tanımladığını anlatıyor. Yeni model ise, kadın ve erkek yetişkinlerin birlikte çalıştığı iki geçindirenli aile modeli.

Ekonomik krizler aile içindeki güç ilişkilerini, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de

değiştiriyor... Fakat bir aile modeli yerine başka modelin geçmesi veya eski tip akılla tanımlı, risk alan güçlü erkek kimliğinin yerini başka türden erkekliğin alması elbette erkek egemenliğinin ortadan kalkması sonucunu doğurmuyor. Aile modelinin ve erkek kimliklerinin değişimi patriyarkanın, dönüşüme uğradığı ya da iyice zayıfladığı anlamına gelmiyor ne yazık ki. Kendini değişen koşullarda yeniden üretmesi anlamına geliyor. Kimi durumlarda kriz sonrasında erkek egemenliği pekişip güçlenebiliyor.

Nitekim Birgit Sauer, 2008 krizinden sonra Batı'da kendini, rekabet gücü, etkinlik, verimlilik, bireysellik ve dayanışma nok-

Evimize az para girdiği için ev işleri yükümüz artacak, işten çıkarıldığımız için zamanımızın büyük bölümü ev işlerine gidecek. Ve büyük ihtimalle eşimiz işten çıkarılsa bile bütçeye katkı olsun, diye evde turşu kurup, domates salçası yapmayacağından erkeğin işsizlik kaynaklı psikolojik(!) sorunlarıyla da biz ilgileneceğiz.

sanlığı ile tanımlayan bir neoliberal erkeklik modelinin ortaya çıktığını ve varlığını ilk olarak ekonomik alanda hissettiren bu modelin ,siyasetten sendikalara, bilimden aileye kadar her yere sirayet ettiğini söylüyor. Toplumun, siyasetin ve devletin erkekleşmesine yol açan bu modelin erkekliğin en yıkıcı biçimi olduğunu da vurguluyor. En büyük tehlike ise erkekliğin bu halinin kadın alanlarına da sıçraması. (**)

Türkiye gibi şu anda dinci patriyarkanın güçlü, kadın istihdamının düşük olduğu bir yerde krizin kadının ücretli emeği üzerine etkisinin daha fazla işsizlik ve enformelleşme olacağını düşünüyorum. Çünkü 2013 yılından itibaren AKP ücretli emek alanında kadınlara, kısmi zamanlı, güvencesiz, çağrıya bağlı çalışma biçimlerini- zamanın geri kalanında ev ve bakım işleri yapacaklar- dayatan bir model oluşturdu ve bunun için Aile ve Dinamik Nüfusun Korunması Yasası'ndan, Özel İstihdam Büroları Yasası'na kadar tüm yasal zemini de hazırladı.

İşimiz zor tek dayanağımız ise kadınlarla kadınlar için bir şeyler yapmak. Bu dönemi belki de kadın sendikaları, kooperatifler, küçük üretim, kadın bankaları gibi bizi krize karşı güçlü kılacak kadın örgütlenmeleri ve dayanışma yapıları ile aşabiliriz.

*Christa Wichterich, Krise der Ernährermännlichkeit und neoliberale Gleichstellung durch die Krise, 2010...

** Das Geschlecht der Finanz- und Wirtschaftskrise- Eine Intervention in aktuelle Krisendeutungen, 2010

dosya

Duvarlar Sınırlar Tutsaklıklar

Biz O Duvarları Çarpa Çarpa Yıkacağız

Hatice Göz

“BİR ŞEYİ ANLADIĞINIZ ÖLÇÜDE,
ONA YENİLMEZSİNİZ”.

BİLGE KARASU

Büyüsü hızlıca dağılan 24 haziran seçimlerinden sonra şimdi tekrar seçime gidiyoruz. Son seçimle beraber, var olan konumunu yasal bir zemine de oturtan iktidar; bütün “kuklaların” iplerini eline almaya çalışarak faşizm ortamını hazırlamaya devam ediyor.

İçerisinde, daima savaşı (artık bir amaç olarak), milliyetçiliği, emek ve kadın düşmanlığını taşıyan bu ideoloji; ülkemizde erkek egemen iktidar-ittifak tarafından kurumsallaştırılmaya çalışılıyor.

Girdiği krizi bir türlü aşamayan, içerisinde debelendikçe ülkeyi de bir kosa sürükleyen iktidar; mecburi olarak (karakteri de bu olduğu için) daha da zorbalığa başvuruyor. Sendikalar, partiler, medya kuruluşları eritiliyor ve toplum siyasetten uzaklaştırılıyor. Toplum, korkuyla terbiye ediliyor.

Ama krizin üzerindeki örtü iyice inceldi. Hayatlarımızın ortasında dönüp duran bir alev topu gibi kriz. Buna yönelik en ufak tepki, en gaddar şekilde bastırılıyor. Erkek iktidarın demir yumruğu sürekli üzerimizde geziniyor.

Erkeklik krizi

Hem böylesi bir kriz (özellikle ekonomik) hem de baskıcı süreçlerden bahsettiğimizde, hemen yanında bitiveren erkeklik krizini de görürüz. Birbirine geçen birbirini besleyen iki kriz.

Zira kapitalizm egemenliğini kurarken, zeminine, ondan çok önceleri hüküm sürmeye başlayan ataerkiyi döşemiştir. Şimdi krizi de birlikte aşmaya çalışıyorlar.

Krizden çıkış yolu ararken iyice sertleşen politik atmosferde, elbette, erkeklik biçimleri de döneme uygun bir form alıyorlar. Tehditler savuran, masaya yumruğunu vurup istediğini yaptıran bir erkek egemen rol model; en tepeden en alta, tüm erkeklere nüfuz ediyor. Küçük iktidarcıklar dolaşiyor sokaklarda.

Yeni bir biçime kavuşturulmaya çalışılan rejim, adımlarını atarken en fazla kadınlara baskı uyguluyor. Çünkü yeni Türkiye’de kadınlara yer yok.

Ülkenin tümü duvarlarla çevrilirken, daha başka duvarlar da kadınların etrafında yükseliyor. Ezilenin ezileni kadınlar, bütün krizlerin en çok zarar göreni oluyor.

Evde duvarlar üstüne üstüne gelmeyen kadın var mı? Kendini tutsak hissetmeyen. Bir kadının, kocasının bir adım gerisinde yürümesine sebep olan, ataerki sınırlar değil de nedir? Ya sokakta yürürken bedenimizi saran bakışlar? Tek başımıza bir adım atmak istediğimizde karşımıza dikilen engeller peki.

100 metreyi aynı şekilde mi koşacağız?

Şimdilerde iktidar ne zaman ağzını kadınlardan yana açsa aleyhimize bir süreç başlıyor. İktidara bağlı gazeteler her gün, kazanımlarımıza dil uzatıyor. Yeni Türkiye’de, zaten kısa kaç altında olan kadın, muhafazakar ataerki sınırlarla çizilen dar alanlar içerisine hapsediyor.

Kriz döneminde, devletin en temel kolu olan ataerki aile göklere çıkarılıyor. Annelik üzerinden milliyetçilik devşirilirken kadın yalnızca “annelik görevini” yerine getirmeye ve koşulsuz itaate itiliyor.

İktidar ve onun erkek temsilcileri hangi düğüne katılsalar mutlu ailenin formülünü veriyorlar: “itaat”!

Nafaka yasanının tartışılmaya açılması, “100 metre” söylemleri, kadınları koruyan 6284 no’lu yasanın “yuva yıkıcı” ilan edilmesi; şiddetin cezasız bırakılması hatta teşvik edilmesi, karşı çıkan kadınların marjinal kılınması... hepsi, kadınların, erkek iktidarın gösterdiği köşeye oturtulması amacıyla hizmet ediyor.

Kişisel beklentilerimiz ile egemenlerin beklentilerini karıştırmayalım. Yeni toplumda kadınlardan bekle-

nen şu: Karşılıksız hizmet, mümkün olduğunca çok çocuk ve hayalet bir yaşam.

Bunlara yakından baktığımızda ürkütücü gelebilir. Ama yine de bakalım. Bakıp anlarsak etrafımızdaki duvarlar sislerinden arınır .

Çemberin en içi

Özellikle kriz dönemlerinde, kadınlar ve aile kilit noktada durur. Kadınların konumunun bir milim oynaması demek; binlerce yıldır kadın bedenini, emeğini sömüren ataerkil kapitalizm için felaket demek. Şimdilerde kurulmak istenen yeni rejimin inşaatında aile harç işlevi görüyor.

Bir yandan cezaevleri dolup taşarken ağzını her açan kendisini içerde buladursun; her şekilde, asıl duvarlar kadınların etrafında hızla yükseliyor. Kazanımlar bir bir gasp ediliyor. Çember daraldıkça yaşam kadınlar için daha çekilmez hale geliyor.

Sınırlar, hapishaneler, tehditler, baskı, birer korku unsuru olarak hayatlarımızda gezinirken; bizi saran, boğan, her adımımızın hesabını soran erkeklik duvarları da gündün güne yükseliyor. “Dışarıda” şiddet, baskı arttıkça kadınlar içeri itiliyor.

Derinleşen, şiddeti artan, ağzından köpükler saçarak dolaşan erkeklik krizi; etrafımızda karanlık, çelik duvarlar örüyor. Giderek küçülüyor yaşam alanlarımız.

Evet, duvarları eril iktidar ve onun, toplumdaki temsilcisi kişiler, kurumlar örüyor. “Bak” diyor “bu sınırı aşmaya çalışırsan yerin burası”. Yerimizi işaret ediyorlar aslında. Farkındayız değil mi? Bütün tabelalar bize evin yolunu gösteriyor. Yerini bilen, sınırını-haddini aşmayan kadınlar...

Hepimiz içerdeyiz

Çok önceden, erkeklerin kalemiyle çizilmiş sınırlar içerisinde yaşamaya bırakılan biz kadınlar, iyi biliriz sınırları. Çok çarpmışızdır erkek egemenliğinin duvarlarına! Binlerce yıldır buradayız çünkü.

Kadınlar söz konusu olduğunda her yer içeri. Bizim için dışarı yok. Kim, bir başka kadının dışarıda olduğunu savunabilir ki? Hem de hepimiz hala buradayken.

Madem içerdeyiz hepimiz, demek ki ancak beraber çıkabiliriz. Hem de kimseyi içerde bırakmadan. Bu çıkışın anahtarı örgütlü feminist mücadele. Yol haritamız orada.

Bizim bu duvarlarla, onları yapanlarla bir derdimiz var. Binlerce yıldır öyle yığıldık ki sınırlarına. Hani diyor ya şarkı:” Ben o duvarlara çarpa çarpa nasır tuttum”! Madem içerdeyiz hepimiz, demek ki ancak beraber çıkabiliriz. Hem de kimseyi içerde bırakmadan. Bu çıkışın anahtarı örgütlü feminist mücadele. Yol haritamız orada.

Evde duvarlar üstüne üstüne gelmeyen kadın var mı? Kendini tutsak hissetmeyen. Bir kadının, kocasının bir adım gerisinde yürümesine sebep olan, ataerkil sınırlar değil de nedir? Ya sokakta yürürken bedenimizi saran bakışlar? Tek başımıza bir adım atmamak istediğimizde karşımıza dikilen engeller peki.

Evet. Etrafımız çevrili. Ne bunları görmezden gelmek ne fazla büyütme gerekiyor. Önemli olan şu: Bize sunulanı kabul edip çekip perdeleri oturacak mıyız içeride yoksa bir cesaret, duvarların üstüne mi yürüyeceğiz?

Ürkekliliği çoktan aştık bence. Çünkü artık referans noktamız değişti: Erkeklerle, duvarlara değil, birbirimize bakıyoruz. Duvarların arasından birbirimize sarılıyoruz.

Derdimiz var duvarlarla

Bizim bu duvarlarla, onları yapanlarla bir derdimiz var. Binlerce yıldır öyle yığıldık ki sınırlarına. Hani diyor ya şarkı:” Ben o duvarlara çarpa çarpa nasır tuttum”!

Bugün, erkek egemenliğinin kadınlar arasına ördüğü duvarları yıkarak yana gelen, dayanışan, özgürlük için mücadele eden her kadın bir çatlak yaratıyor duvarda. Ve çatlaklar derin gediklere dönüşüyor.

Yaşamımıza, varlığımıza saldırarak bizi kendi kalıbına sokmaya çalışan erkek iktidarın karşısında; bütün sınırları aşan bir kadın hareketi yükseliyor.

Kadının ezilmişliği etrafında örgütlenen enternasyonal kız kardeşlik; Arjantin’den İran’a, Hindistan’dan Fransa’ya duvarlara yükleniyor.

Meydan okuyan, rest çeken, gözü pek ve uyanık bir kadın özgürlük mücadelesi kararlı adımlarla ilerliyor. Bu yüzyıl kadınların yüzyılı olma potansiyelini taşıyor. Duvarları yıkan, sınırları aşan feminist mücadele, dünyadaki özgürlükçü, eşitlikçi uyanışın en önünde yürüyor

Duyuyoruz değil mi? Tarihin kuyusundan bir ses geliyor: Biz o duvarları çarpa çarpa yıkacağız!

Gündelik Olanın Eleştirisi

Senin için kabarmış. Ama bir şey diyeyim mi? 3 vakte kadar ferahlayacaksın. Hanende bir kopuş görüyorum, çünkü öyle bir an gelecek ki küçücük bir şey bile bardağı taşıracak son damla olacak. Bu yoldan diğer kadınlar da geçti, onları yanında bulacaksın.

Buket Karaçaylı

Yazıma öyle bir cümleyle başlayayım ki tüm yılınlıklarını, bıkkınlıklarını silip süpürebilesin; öyle bir söz bulayım ki kendini değersiz ve önemsiz hissettiğin için girdiğin bunalımdan çıkabileceğin istediğim. Buraya öyle kelimeler dizeyim ki maddi olarak muhtaç olduğun birinden, kopmadığın aile bağından ya da kopmadığın herhangi bir "sen"den bir anda kopabilmiş kadar özgür hissedebileceğin istediğim. Öyle şeyler yazayım ki hayatında olan insandan ayrıldığı zaman tüm dünyanın başına yıkılmadığını hatta daha da güçlü hissedebileceğini anlatabileyim istediğim sana.

Kısaca; gündelik hayatın sıradanlığında kaybolup gitmiş duygularımızın feministçe eleştirisini beraber verelim istediğim aslında. Duygusal olmanın, duygularımızı ifade etmenin ayıplandığı bir dünyada yaşadığımız için otosansür uygulayabiliyoruz bazen en kıymetli duygularımıza. Oysa her his makbuldür; gülmek kadar ağlamak da, sinirlenmek de korkmak da doğal. Utanmadan ve suçluluk hissetmeden duygularımızı açıkça ifade edebilelim, böylece ufak da olsa bir başkaldırıya girişelim istediğim.

Çünkü ancak açıkça karşımıza aldıklarımızla mücadeleyle girişebiliriz.

Gündelik hayatın "kadınlık" halleri

Gündelik hayatı "sıradanlaştırarak" yaşamak, toplumsal yaşantımızın güvenli bir şekilde sürdürebilmek açısından gerekli görülebilir belki. Ancak gündelik hayat her gün yeniden üretilen bir sistem tarafından oluşturuluyor: İçinde yaşadığımız erkek egemenliğini esas alıp emeği, doğayı, hayvanları, kadınları sömürerek kendini devam ettiren patriyarkal kapitalist sistem.

Her ne kadar bu sisteme karşı çıkan hatta bu sisteme karşı mücadele veren feminist bir kadın bile olsak kendi "gündelik hayatımızı" sorguladığımızda açığa çıkan sonuç çelişkili olabiliyor ve huzursuzluk verebiliyor kimimize. Böylece "güvenli" bulduğumuz gündelik hayatlarımızı sarsılabiliyor. Sorgulamak ama nasıl başa çıkacağını bilememek yorucu olabiliyor. Bu nedenle bıkkın, yılmış ve yenik düşebiliyoruz çoğu

zaman.

Ancak kadınlar, gündelik hayatın gizli yanının gizli yaratıcılarıdır. Gündelik hayatın nesnesi kadınlardır ve kadınlar tarih boyunca günlük olayların yükünü erkeklerden daha çok hissetmişlerdir. Çünkü

Tarih boyunca ezilmiş kadınlar tam da bu biçimleriyle sistemin "gövdesini" oluştururlar. Yani aslında, kendiliğinden akıp gidiyor gibi görünen de, sistemin örgütlediği bir yaşam.

tarih boyunca ezilmiş kadınlar tam da bu biçimleriyle sistemin "gövdesini" oluştururlar. Yani aslında, kendiliğinden akıp gidiyor gibi görünen de, sistemin örgütlediği bir yaşam.

Gündelik psikolojimizin "politikası"

Tüm dünyada sağ hareket yükselişte. Kadınlar üzerinde yeni politikalarıyla sürekli deneyler yapıp onları kobay haline getiren

iktidarlarla karşı karşıyayız. Bütün feminist ve ilerici düşünceler saf dışı bırakılmaya çalışılıyor. Yoksullar ve varsullar, yerliler ve mülteciler, kadınlar ve erkekler arasında kutuplaşmalar yaratılıyor. Karşı çıkmadığımız ölçüde yok olacağımız bir dönemden geçiyoruz.

Aynanın öbür yüzü ise bambaşka. Son dönemlerde tüm dünyada, yeni bir yaşam yaratmaya cüret eden kadınlar var. Bu kadınların "gündelik hayatın akışına" karşı eylemlerine üstünkörü bakılsa bile hatırı sayılır mücadelelerin ve kazanımların olduğu görülüyor.

Kendi ülkemizden örneklerle açıklayacak olursak; bombaların ardı arkası kesilmeden patladığı dönemlerde, sokakta yürümeye bile korktuğumuz zamanlarda meydanlara çıkıp 8 Mart alanlarını "güvenli" hale getiren kadınlar olmuştu. Olağanüstü hal ilan edilen zamanlarda özgürlüklerini talep etmekten çekinmeyen kadınlar sokakları doldurmuştu. Tüm ülkeye nefes aldırması kadınlar.

Ülkemizden çıkıp şeriatla yönetilen İran'a baktığımızda, tutuklanma risklerine karşı yüzlerce kadının başörtülerini dalgalandırdıkları görüntülere şahit olduk. Daha nice ülkeden nice direniş hikayelerine tanıklık ettik.

Kopuş gündelik bir deneyimdir. Feminizm de gündelik hayatın ta kendisi değil midir zaten? Dayatılanın reddi ve yeni bir yaşamın inşası.

Kısacası kadınlar, gündelik hayatın örgütlenmesinde bir çıkışı işaret ediyorlar. Bütün bir yaşamımızı kendi çıkarları doğrultusunda örgütleyen erkek egemenliğine karşı, yaşamını kendisi örgütleyen kadınlar var artık. Basbayağı kadınlar umudun ta kendisi.

Gündelik hayatın feminist cevap anahtarı

Özellikle son 4-5 yıldır kadın hareketi hiç olmadığı kadar yükselişte ve güç biriktirmeyi sürdürüyor. Ama yine de içimizi yiyip bitiren gudubet düşünceler, söylediklerimizle yaptıklarımız arasında koskocaman çelişkiler yaşamıyor muyuz bazen? Her ne kadar haklı ve güçlü bir mücadele içerisinde olduğumuzu bilsek de fazla kırılgan

hissetmiyor muyuz bazen kendimizi, hayatı kuyusunda yaşamayı tercih ettiğimiz olmuyor mu? Evet, tam da kırılgan olduğumuz için mücadele etmeliyiz, en temel hakkımız yaşam için bile.

Muhtemelen hepimiz farklı kopuşlar yaşıyoruzdur. Çünkü bir şeylerden kopuş gündelik bir deneyimdir. Feminizm de gündelik hayatın ta kendisi değil midir zaten? Dayatılanın reddi ve yeni bir yaşamın inşası.

Kadınlığının sürekli aşağılanmasına, cinsiyetçi şakalara, ırkçı yaklaşımlara tahammül etmekte zorlanıyorsun belki de. Hatta en basitinden "Bayan değil kadın" demeye bile varmıyor dilin artık. Sürekli bunlarla yaşıyor, sinirleniyor, içten içe sıkışıyor ola-

bilirsin. Kopmamak bazen zor iş. Varlığını zedeleyen şeylere meydan okumamak zamanla varlığını silebilir. Ama sonra öyle bir noktaya gelirsin ki artık dayanamazsın, canına tak etmiştir ve sonunda küçücük bir şey bardağı taşıyabilir. Kopuş anın gelmiştir.

Yalnız ve yalıtılmış olabilirsin. Maddi olarak başkasına muhtaç olabilirsin. O kişiden daha değersiz olduğunu düşünmene ya da hissetmene sebep olduğu için bunalımda olabilirsin. Ve hatta o kişiye bağlanmış veya değişeceğini söylediğinde ona inanmış da olabilirsin. Onun bir parçası haline gelmiş olabilirsin; hayatın onunkiyile öylesine iç içe geçmiştir ki, onu terk edersen senden geriye ne kalacağını hayal etmek imkânsız hale gelmiştir. Ama tüm bunlara rağmen, bir an gelebilir, bir kırılma noktası, önceden imkânsız gibi görünen birden zorunlu hale gelir. İşte bu anda, kadınlar karşı koymaya ve düşüncüklerini açıkça söylemeye başlarlar. Bu kadınların gidecek yeri vardır çünkü başka kadınlar da aynı şeyleri yaşamıştır der sevgili Sara Ahmed.

Binlerce yıl ezilerek, aşağılanarak ve alay edilerek genetik kodumuza işlenmiş pasiflik, tevazu ve kırılganlık yüzünden kendi kendine işkence edebilir ve ruhen can çekişebilirsiniz.

Senin için kabarmış. Ama bir şey diyeyim mi? 3 vakte kadar ferahlayacaksın. Hanende bir kopuş görüyorum, çünkü öyle bir an gelecek ki küçücük bir şey bile bardağı taşıracak son damla olacak. Bu yoldan diğer kadınlar da geçti, onları yanında bulacaksın. Ha bir de elinizde mor bayraklar var. Size yakın zamanda bir özgürlük yolu var.

Kendimize Not:

Güçlü kadın olmak şimdilerde yüceltilse de hep bir kurban psikolojisi var. Sürekli olarak bir şeylerden şikayet etme hali. Haksız da sayılmayız ancak kendimizi sevmekten de uzaklaşıyoruz durum böyle olunca. Bir kadının kendini sevmesi de ne demek? Pek istenmeyen bir şeydir işte bu. Gündelik olan, rutin olan ne varsa yıkılır bu durumda. Rahatsız eder, korkutur, toplumun temellerini sarsar, çekici olabilir, kalabalıkları ateşleyebilir. Bütün o yılların yılgınlığı, acısı, yıpratıcı olan her şeyin karşısında açılmak, dışarı çıkmak, olmanı engelledikleri şeyi olabilmek özgürlüğüne sahip çıkmak...

Kendi günlük hallerimize, alışkanlıklarımıza, bize öğretilenlere karşı çıksak mesela nasıl olurdu dünya? Çiçek böcek, renk bahçesi, dans, müzik, neşe, kahkaha olmaz mıydı gündelik hayatımızın her yanı? Nasıl da heyecanlı geliyor kulağa değil mi?

Sınırlar, Göç ve Kadın

Şöyle sorularım vardı: “neden eşleri sınırda ölmüş, öldürülmüş kadınlar bazı dönemlerde dul, bazı dönemlerde kaçakçı karısı, bazı dönemlerde şehit anası, bazı dönemlerde sınır gelini, bazı dönemlerde terörist rahmi, bazı dönemlerde gerilla/shehir olarak adlandırılıyor?”

H. Neşe Özgen

Sınırın mültecilerle değil mayınlarla tarif edildiği, kaçakçılık öykülerinin eril kahramanlıklara evirilebildiği zamanların kadınlar için ne anlama geldiğini anlayabilmek umuduyla, Suriye, İran ve Irak sınırlarında bir araştırmaya girişmişim. Sonra bu hayat öykülerini “Sınır Dulları” adıyla bir vaka analizine çevirdim. Sınırdan zedelenen kadınların neden başka başka yıllarda farklı isimlerle isimlendirildiğini ve bunun erkeklik ve devlet iktidarının karşılıklı içindeki kurucu yerini anlamaya çalışıyordum.

Şöyle sorularım vardı: “neden eşleri sınırda ölmüş, öldürülmüş kadınlar bazı dönemlerde dul, bazı dönemlerde kaçakçı karısı, bazı dönemlerde şehit anası, bazı dönemlerde sınır gelini, bazı dönemlerde terörist rahmi, bazı dönemlerde gerilla/shehir olarak adlandırılıyor? Bu adlandırmaların sosyal onay bileşenleri nelerdir ve sınır kadınları anıldığında, hangi zamanlarda, hangi iktidarlar bu adları onaylamaktadır? Neden sınır ve kadın konuşulurken kadınlar aciz bir varlığa indirgeniyor, çoğunlukla da sadece kendilerine biçilen rollerde yer almaya zorunlu tutuluyorlar?” vb.

Sonradan bu kendisine biçilen rolleri oynamakla yükümlü kadınlar arasına “mülteci kadın olmak” statüsü de eklendi: Öyle ki kadınlık özellikle mülteci kadınlık, elinden bütün olanakları alınmış ve çaresiz bir bedene, suistimal edilmesi en kolay ve

bu nedenle -eğer kadın olma hakkında da ısrar ederse- suistimal edilmeye müstahak bir bedene indirgeni.

Bir kadın bedeni olarak vatan:

Aşağıda okuyacağınız tanıklık “Sınır dulları” vakasının çeşitli kategorideki tanıklıklardan bir tanesi. Tanıklık kopuk anlatılardan oluşuyor. Sizden sabırla okumanızı ve anlamaya çalışmanızı diliyorum. 1940ların sonu 50lerin başı (muhtemelen) ve Irak sınırındaki bir köyde geçiyor.

“Kayıt no: 2-2.7/ 14: Kadın-mayın-Kürt (7 Ağustos 2001/ kayıt: (Köyün adı gizlenmiştir) sınır köyü. / 70 yaş civarı, kadın, Irak sınırı, Belfasor’dan (kırmızı koyun yılları) sonraki yıllar- 1940lar)

“ -...çavuş gelirdi hepimize, 16 yaşındaydım, güzeldim. Saçlarımı salardım kızken. Öyle küçüktüm, saçlarım da öyle uzundu ki, saçlarımın içine girer çömelir, kaybolur-

dum. (Çavuş banyoya sokarmış onu).

-Destur vermiyor muydu? (Veriyormuş ama kadını da alıyormuş)

-İlk çocuğu iki yaşındaymış, gebe kalmış. (Kimden bilmiyor).

-Adamı vurdurdu, “mayında” dedi. (Geçerken vuruldu demişler).

-Ne yaptın?

-Ne yapılacak? (Darmadağılmış bir aile öyküsü. Köyde kalakalmış).

-Çavuş?

-O gitti, hemen tayin aldılar. (Kocasıyla birlikte sınırda beş kişiyi aynı anda vurdurmuş-vurmuş- Bu kısmı teyit edemedim).

-Adam anladığı (Kaçaktan dönünce sabah hemen banyonun külüne bakarmış, sıcaksa bunu dövermiş).

-Çocuklar?

-Yitip gitmişler. köyden de çıkarılmış. (Sonrasını anlatmıyor, çocuklar dağılmış).

Mültecilerin mutlak yalnız ve mutlaka çaresiz ve mutlaka kendi vatanlarından ve mutlaka zorla sürülmüş olduklarını sürekli imleyen, bu nedenle mülteciyi anonim bir sınıf-dışı’lığa; oradan da giderek anonim bir kayba eşitleyerek, bir sayıya veya sadece ölü bir kadın ve/veya çocuk bedenine indirgeyen yeni bir algı geliştiriliyor.

-Başka kimseyle yıkanmış mı sonra? (Cevap vermedi)."

Öykü çok acı, kadın kendi hayatını anlattığından 70'li yaşlarındaydı. Ağır ağır, aklını kaçırmış gibi kopuk kelimelerle anlatabiliyor. Kocasını vurduğunda hamileymiş. Kimden olduğunu bilmiyor. Ama kadının bir beden bilinci belli belirsiz de olsa varmış, kendisini, güzelliğini biliyormuş.

50'lerde Irak sınırında ücra ve kamunun şimdiki o dikkatli bakışından çok uzakta, genç ve yeni evli bir kadinken, köy karakolundaki iki pırpırlı rütbeli o çevredeki en büyük iktidardan... Kaçakçılardan rüşvetini, komisyonunu çata çat keser ve üstelik sınırda destur verip -komisyonunu alıp- bir de kaçığa çıkanların karılarına göz koyarken... Anlaşılan kadına aşık olmuş ve kıskançlıktan da kocayı sınırda geçerken vurdurtmuş. Çok genç yaşta, biri kimden olduğunu bilmeden karnında, biri elinde iki çocukla kalakalınca da köylü onu suçlamış: - "Adamı sen kendine aşık ettin" demişler. Zira, zaten pırpırlı bunu bütün köye yapabilmiş ama kimse de kocasını kıskançlıktan sınırda vurduracak kadar 'oynak' değilmiş! Öyle ya, kadın zaten günahkar olmasa, herkesin bildiği kuldan mı saklanacak-mış. Neden kimsenin değil de bir tek bunun kocası sınırda vurulmuş! Belli ki kadın hak etmiş(!) Kayınbiraderine de almamışlar, iki çocukla elini bırakmışlar. Köyden köye sürüklenirken çocuklarının nerede kaybolduğunu da hatırlamıyor.

Bedeninin gücüne belli belirsiz de olsa güvenmesinin cezasını, hayatına ve iki çocuğuna kastederek bütün köy halkı vermiş.

Sınırın kadına ettikleri, kadının tek başına içinden çıkamayacağı kadar büyük acılarla sonuçlanır. Sınır boylarında devletin illegal pratikleri ve vatanın oluşumunda beden, özellikle de kadın bedeni bir sınır, bir mülk, bir hazine olarak yeniden tesis edilir.

Peki bunun toplumsal onay mekanizmaları nelerdir? Hangi mekanizmalar, hangi eril-likler sınırda devletin bu kendisini yeniden var etme pratiklerini besler?

Biraz sınır üzerine konuşacağım bu yazıda. Sonra da sınırdan konuşacağım: Zira biz kadınların sınırdan, sınırın ta içinden çatışması gerekiyor. Zira sınırlar birer siyasi alan olmakla kalmayıp, sosyal alanlardır da. Ve sosyal olarak geçişli alanlar olabildikleri gibi, birer havuz olarak da görev görebilirler. Ancak her sınırın geçişli ya da her sınırın birikimli olduğu söylenemez. Bazı sınırlar geçişsiz ve bazen sınırlar geçişsiz de olabilirler.

Sınırlar, uçlar, devletin irrasyonel meşruluğunun en iyi görüleceği yerlerdir: O ülkede ne oluyorsa sınırda da o olur, ama ek olarak sınırda o ülkede hiç olmayan şeyler de olur: Devletin yasaklanmış aktiviteleri ne kadar beceriyle yasallaştırdığını, kendi sınırlarını meşruluk alanlarını ve geçişe uygun bulunduğu arazileri sabit ve değişen politikalarla nasıl çizmekte olduğunu en iyi gösteren 'yer'dir sınırlar. Devlet kendi karışıklığını da bir yandan yasallaştırır ve meşrulaştırır ve böylece sınır bu tekinsizliğin, oynaklığın ve keyfiliğin en benzersiz biçimde somutlandığı 'yer'ler haline gelir.

Devlet, suçun soruşturulmasından ziyade suçun yeniden üretiminin pratiklerini en iyi sınır'da dener. Tekinsiz, bulanık ve yarı geçirgen haldeki sınırlar, vatanın nasıl oluştuğunun, devletin ve vatandaşlığın pazarlıklarının en iyi görülebileceği yerlerdir. Dahası, sınır, devletin olduğu kadar vatandaş için de üzerinde pazarlık edebileceği bir irrasyonel olma özelliğini bize en iyi anlatan mekan ve uzamdır.

İktidar sahipleri bunu iki şekilde yaparlar: 1) Sınır ve vatanı metaforlaştırarak, gerçek imgeleri bazı materyallerle bezeyerek (mayın, düşman, duvar, mülteci gibi),

2) bu metaforları yeniden üretilen vatandaş kimliğinin ve tabii vatanın bir parçası olarak meşrulaştırarak. Dolayısıyla, bir yer ve mekan olarak sınır, aynı zamanda devletin geçmiş mekan üzerinden yeniden haritalanmasıdır. Bu haritanın en meşrulaştırıcı sembollerinden bir tanesi de kadın bednidir. Sınır bir yer/mevzi olarak vatanın geçilmez bekaret zarfı gibi tasavvur edilir. Vatan nazlı bir gelin, ve erkeklik de onu düşmanlardan koruyan silahlı bir güç olarak sembolleştirilir. Böylece devletin dokunulmazlığı, meşruluğu ve tahakkümü eril bir anlatıyla erkekliği yüceltirken, kadını salt bedene ve namusa indirgemekte haklılaşır.

Tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi; kadının anlatısında kaçakçıların üstelik rüşvetle ve her an ölüm tehdidiyle geçtiği sınırın bedeli sadece rüşvet, korku ve makbul olmayan vatandaş olma suçlanmasıyla kalmaz; dahası erkekliklerini de inkar etmeleri, deyim yerindeyse kadınlaştırılmalarını, çaresizleşmelerini zorunlu kılar. Bu kadar yaralanmış bir erkekliğin kendisini eril kahramanlıklarla bezemesi, 'sınır zorlamak, sınırı aşmak vb' metaforları yüceltmesi, karıştırmış gibi görüldüğü merkez otoriteye karşı kendi erkekliğini yeniden kurmak için kadını kurban etmesi de gerekir.

Kendi evinde mülteci olmak

Türkiye'nin sınırları artık mültecilerin bedenleriyle ve mutlaka ölü bedenlerle yeniden ve yeniden tesis ediliyor: Bu yeni sınırlara uyum sağlayamayacak olanlar, kendisine verilen haddi aşanlar olarak bize düşen de ya **mülteci** ya da **terörist** olma-ya indirgenmek. Yüzyılın başında şiddet ve pazarlıklarla çizilen sınırlar, şimdi kana-cana bürünmüş ve metaforlaşmış iki imgeyle simgelenmeye başladılar. Uzunca

Sınırın her iki tarafındaki yeni yaşamların alternatiflerinin neler olacağını özgürlükçü ve demokratik talepleri kararlı bir istemle bulanıklaştırmadan hayata geçirebilirsek, ancak o zaman zihinlerdeki ve kalplerdeki sınırları kaldırabiliriz.

bir süredir bizlere materyalleştirilmiş iki sınır simgesi gösteriyor: Mülteciler ve Sınırdan geçmeye çalışanlar.

Mültecilerin mutlak yalnız ve mutlaka çaresiz ve mutlaka kendi vatanlarından ve mutlaka zorla sürülmüş olduklarını sürekli imleyen, bu nedenle mülteciyi anonim bir sınıf-dışı'lığa; oradan da giderek anonim bir kayba eşitleyerek, bir sayıya veya sadece ölü bir kadın ve/veya çocuk bedenine indirgeyen yeni bir algı geliştiriliyor: Mülteciler-özellikle şefkati hak etmeleri için ya bebek, ya etnik, ya dindaş, ya kadın vb. ama mutlaka ölü olmak ve mutlaka ölümlerinde MASUM olmak zorunda bırakılıyorlar.

Bu yolla yani vatanından kaçmak zorunda bırakılanların ya masum ya da şeytan olduğu algısı, bizi kendi vatandaşlığımızın yeniden kurgusuyla baş başa bırakır: Vatan vazgeçilemeyecek ve etrafı güvenliklerle korunmuş, dört bir yanı düşman tehdidiyle sarılı ve çok şükür ki bunların içeri girmemesi için sınırları ve duvarları olan "bir Cennet," dışarıya ise "bir Cehennem" olarak yeniden kurgulanıyor.

Böylece yeniden sınırları yükseltilen, yeniden sınırlandırılan bu vatanın içindeki insan-vatandaş tiplmesi de ahlakçı bir yargıyla yeniden tesis ediliyor: Ya bizdensin ya onlardan! Milletten yeniden eril iktidar söylemiyle kurgusunun vatandaşlığın erkekliğe erkekliğinde devleti mutlak onaylamaya zorunlu kıldığı bu yeni dönemin kurbanları da kadınlar, kendi evlerinde mülteci kılınmış kadınlar ve mülteci kadınlardır. Bu döngüyü kırmak gerekiyor.

Hep söylediğimiz üzere: Devletler ancak haritaları yapabilirler. Sınırları onaylayanlar ise insanlardır.

Sınırları kaldırmanın yolu, onları basitçe inkar etmekle değil; aksine devletin ve vatanın yerine başka varoluş biçimlerini koyabilmekten ve bunları kanıtlayabilmekten ve bunu da yaşamıyla kanıtlayabilmekten geçiyor.

Sınırın her iki tarafındaki yeni yaşamların alternatiflerinin neler olacağını özgürlükçü ve demokratik talepleri kararlı bir istemle bulanıklaştırmadan hayata geçirebilirsek, ancak o zaman zihinlerdeki ve kalplerdeki sınırları kaldırabiliriz. Vatanın bu yeni tasvirine karşı özgürlükçü mekan ve hafızaları birlikte kurabilirsek ancak o zaman kalplerdeki ve zihinlerdeki sınırların gerçekten kalkabileceğini anlayabiliriz.

Yüreğiniz sınırsız kalsın.

Yüklenin Kızlar! Önümüzde Yıkılması Gereken Bir Duvar Var!

Kuşkusuz başlarda her birimiz yalnızca kendimizin yaşadığını düşünmüşüzdür, kendimizi "kusurlu" sanmışızdır. Fakat biz kadınları erkeklerden aşağı gören, duvarlar içine sıkıştırmaya çalışan yalnızca birkaç devlet, birkaç kurum ya da erkek değildir. Karşımızdaki duran şey bir sistemdir.

Gözde Çelik

İster mühendis olalım, ister bir anne; ister büyük olalım, ister küçük; ister sokakta olalım ister evde, nerede ne olursak olalım, kadın olarak maruz bırakıldığımız ikincil konum; evde, sokakta, iş yerinde, aile içinde, arkadaş çevrelerinde, kampüste, sınıfta, kısacası toplumun her alanında farklı biçimlerde de olsa sistematik bir şiddet sarmalıyla karşı karşıya bırakır bizi. Ayrımcılık, baskı, sömürü, ötekileştirme, şiddet, aşağılanma, yok sayılma, ciddiye alınmama şeklindeki tezahürleri ile sarmalın kolları gitgide kıvrılmaya da devam eder.

Ev işi sorumluluğunun biz kadınların "görev"i olarak görülmesi, eğitimde erkeklere oranla fırsat eşitsizliğine maruz kalmak, hareket alanlarımızın kısıtlanması, baba-koca-sevgili'den şiddet görmek, yapmayı planladığımız eylemler sonucunda toplumdaki dışlanma korkusu, cinsel taciz, bedenimiz-emeğimiz üzerindeki denetim, paramıza el konul-

ması, giyim-kuşamımızın kontrol altına alınması ve daha saymakla bitmeyecek kadar çok örneği de sarmala ekliyoruz.

Şimdi söyleyin lütfen, bunların bir tanesini dahi yaşamadım diyen var mıdır? Her birimiz ayrı ayrı coğrafyalarda, koşullarda ve zamanlarda doğduk, büyüdük, hayatımızın bir döneminde yukarıda saydıklarımızdan birine ya da birçoğuna maruz kaldık. Kim söyleyebilir ki, yaşananlar yalnızca tesadüf? Kuşkusuz başlarda her birimiz yalnızca kendimizin yaşadığını düşünmüşüzdür, kendimizi "kusurlu" sanmışızdır. Fakat biz kadınları erkeklerden aşağı gören, duvarlar içine sıkıştırmaya çalışan yalnızca birkaç devlet, birkaç kurum ya da erkek değildir. Karşımızdaki duran şey bir sistemdir.

Ataerkil olarak kavramlaştırdığımız sistem kadının ikincil konuma itilmesi, erkek egemenliği ve üstünlüğünü daya-

tır. Farklı sınıflar içinde, farklı toplumlarda ve tarihin farklı dönemlerinde başka başka biçimler halini alır. Genel karakterleri aynı kalsa da (egemenliğin erkeğin elinde oluşu) uygulama biçimleri değişir, çeşitlilik gösterir. Mesela üç kuşak önceki kadınların yaşadığı ataerkil sistem ile bugünkü aynı değildir. Her toplumsal sistem ya da tarihi dönem, ataerkil sistemin işleyişine ve toplumsal ve kültürel uygulamalara kendine özgü değişiklikler getirir.*

Feminizm kendi hayatlarımızdan çıkar gelir

Bilginin oluşumu; ortak deneyimleri, duygulanmaları, toplumsal, kültürel ve ekonomik koşulların ortak bir çıkarımıdır. Kıscası insan ne yerse onu sıçar! Ataerkinin nasıl bir sistemsel bütün içinde çalıştığının bilgisini ise ona karşı çıktığımız anda öğreniriz. Etrafımızdaki tüm ilişkiler, ataerkinin kurallarına uygun davranış normlarını dikte etmek üzerine tasarlanmıştır; meslek seçimlerimiz, giyim-kuşamımız, aşklarımız, dostlarımız, yürüdüğümüz yolların seçimi kadınlık ve erkeklik normlarının inşasında birer tuğla işlevi görürler ve tuğlalar birbiri üstüne bindikçe sert duvarları meydana getirirler.

Bilirsiniz o duvarları, hani şu en ufak itirazımızda aniden çıkıveren, sürekli karşımıza dikilen duvarlar canım! Ayırıp- bölen, engeller koyan, kurtulmak için aşmamız hatta yıkmamız gereken duvarlar!

"Bütün duvarlar iki anlamlı ve iki yüzlüdür. Neyin içeride, neyin dışarıda olduğu duvarın hangi yanından baktığınıza bağlıdır." diyor Ursula Le Guin Mülksüzler'de. Feminizm bize duvarın önümüzde engel olamayacağını, onu yerle bir edebileceğimizin mümkün olduğunu verir.

Peki ya karşı koymak, duvarları aşmak istersek nelerle karşılaşırız? Bugüne dek öğrendiklerimizi değiştirmek/dönüştürmek zaruriyetinin bilincine ulaşmak, feminist bilince ulaşmanın kritik adımlarından biri. Feminizmin bize kazandırdığı bilinç, siste-

Feminist olmak, feminist politika yapmak tek tek kadınların yaşanmışlıklarıyla, toplumla ve birbirleriyle kurdukları ilişkilerle bir bütündür. Her kişi kendi rengiyle, kendi deneyimleriyle, bunların birbiri ile ve toplumla etkileşimiyle birlikte feminizmin kolektif dönüşümünü meydana getirir.

min nasıl işlediğini kavramakla ve onunla mücadelenin argümanlarını yaratmakta yol açar.

Feminist olmak, feminist politika yapmak tek tek kadınların yaşanmışlıklarıyla, toplumla ve birbirleriyle kurdukları ilişkilerle bir bütündür. Her kişi kendi rengiyle, kendi deneyimleriyle, bunların birbiri ile ve toplumla etkileşimiyle birlikte feminizmin kolektif dönüşümünü meydana getirir. Feminizm kendi hayatlarımızın içinden fırlayıp gelir ve tüm kadınlara dokunarak ilerler.

Duvarı yıkmak öyle ha deyince olmaz, yavaş yavaş aşındırmak ve gedikler açmak gerekir. Feminizm bize duvarın hangi noktasına, hangi kuvvetle vurmak gerektiğinin teorisini ve pratiğini sağlar.

Değiştirmekte ısrar ediyoruz/edeceğiz

Sistemi değiştirme mücadelesinin öznelere olarak kendimizi de değiştirmek zorundayız. Değiştirmek için mücadele verdiğimiz kendi yaşamlarımızsa kendimizi de yaratmak istediğimiz dünyanın bir parçası olarak dönüştürmeliyiz. Fakat bu dönüşüm mekanik bir kurallar bütünü olmamalı diye düşünüyorum, birbirimize tıpkısı olmak zorunda değiliz. Çünkü biz rengarenk bir

kuşağın her bir tonunu içimizde taşıyoruz.

Karşısında durduğumuz duvar sert evet!, bunu baştan kabul ettik. Biz de inatçı, ısrarcı, söküp alan taraf olacaksak eğer, kendi kolektif eylem planımızı yaratacağız. Duvar ne kadar sertse uygulanan kuvvet o kadar sert olmak zorundadır. Bizi birleştirenin feminist politika yapmak ve kendi politikamızda kararlı ve ısrarcı biçimde kuvvet uygulamak olduğunda birleşelim.

İsyan bayrağını çekiyoruz

Eğer sürekli şiddete, baskıya, sömürüye maruz bırakılıyorsak ya tümüyle "uysallaşır" boyun eğerez ya da isyan bayrağını çekeriz. İçinde yaşadığımız coğrafyanın güncel koşulları içinde somut kadın hareketine baktığımızda kendimizi isyan eden tarafta görmekte sorun yaşayacağımızı sanmam.

Patriyarkal kapitalizmin dönem sözcülüğünü yapan kadınları yok sayan politikalar üretmekte bir an olsun geri durmayan AKP ve eril zihniyetin tüm argümanlarına karşı koyuş, isyancı ruhumuzun manevralarını da çoğaltma imkanı sunuyor. Kürtaj eylemliliklerinden tutun da Gezi direnişine, toplumsal muhalefetin geri çekiliş dönemlerine tekabül eden 25 Kasım ve 8 Mart eylemlerine, fabrika direnişlerine, KHK'lara karşı direnişlere baktığımızda kadın isyanını pürüpak biçimde görürüz. Kadınların kendilerine dönük her hamlesi sinik, silik, onursuz yaşamaya bir reddiye-dir.

İsyanı sokak sokak, ev ev, kampüs kampüs direnerek, başkaldırarak öğrendik. Ama yetmez! Öğrenilen, kazanılan her hak süreklilik kazanmazsa geriye düşer. Bize düşen feminist bilinç, feminist eylem pratiğin zemininde güncel yaşantılarımızın her anını ısrar ve inatla mücadele ederek süreklileştirmektir.

Dipnotlar:

* Bhasin, Kamla, *Ataerkil Sistem "Erkeklerin Dünyasında Yaşamak"*, İstanbul, 2014

"Bütün duvarlar iki anlamlı ve iki yüzlüdür. Neyin içeride, neyin dışarıda olduğu duvarın hangi yanından baktığınıza bağlıdır." diyor Ursula Le Guin Mülksüzler'de. Feminizm bize duvarın önümüzde engel olamayacağını, onu yerle bir edebileceğimizin mümkün olduğunu verir.

KATE T. PARKER

“Yürürken Birlikte Öğreneceğiz”

Özgürlük mücadelemiz sürüyor ve aynı anda dayanışma ağlarımızın sayısı artıyor, bağlarımız kuvvetleniyor, yan yana gelişlerimiz daha da anlam kazanıyor... Bu sayımızda, Ekmek ve Gül'den Sevda Karaca ile söyleştik.

Feminerva: Bize öncelikle Ekmek ve Gül'ün hikayesinden bahsetmek ister misiniz? Ekmek ve Gül uzun zamandır kadın çalışmalarının içerisinde bulunan bir kadın örgütü ama nasıl kuruldu, hangi sorunlar kadınları bir araya getirdi ve Ekmek ve Gül'ün tohumları atıldı?

Sevda Karaca: Ekmek ve Gül'ün hikayesi, kadınların yüz yıllık ekmek ve gül mücadelesinin deneyiminden besleniyor. Biz 2008 yılında Hayat TV'nin kurulma döneminde bir araya geldiğimiz işçiler, emekçiler ve kadınlarla tartışmalar yürüttük. Temel sorumuz şuydu: Nasıl bir yayın, nasıl bir kadın programı? Kadın mücadelesini gösteren ama aynı zamanda o mücadelenin bir parçası da olan bir yayına ihtiyacımız vardı; sadece bir yayın değil, bir dayanışma ve örgütlenme ağı...

Yani programımız kadınların sadece “konuk” oldukları değil kameramanı, sunucusu, uzmanı, editörü, muhabiri, planlayıcısı da oldukları bir program olmalıydı. Yola böyle çıktık.

2008'den 2016'ya kadar onlarca ilde, ilçede, mahallede, işyerinde, kampüste, yurttta Ekmek ve Gül grubu adı altında bir araya gelen, kendi özgün sorunlarını tartışan ve çözüm bulan, bu çözümleri hayata geçirmek için örgütlenen yerel gruplarımız oldu.

Programımızın yayınlandığı Hayat TV, 2016 yılında OHAL KHK'sı ile bir gecede kapatıldıktan sonra 2017 Nisan ayında Ekmek ve Gül sitesi ile yola devam ettik.

Ekmek ve Gül'ün kadın kurtuluş mücadelesindeki paradigmasına dair bize ipuçları verebilir misiniz? Ekmek ve Gül nasıl bir kadın örgütlenmesinin peşine düşmüş durumda?

1912'de Massachusetts'te insanca bir yaşam insanca çalışma koşulları için grev yapan binlerce kadın işçi, büyük yürüyüşlerini “Ekmek ve Gül” sloganıyla yapmışlardı. Bu mücadele ve slogan bizim var oluşumuzun dayanaklarına ilişkin ipuçları veriyor aslında.

Ekmek ve Gül esas olarak işçi kadınların mücadelesine sırtını yaslayan, işçi kadınların emekçi kadınların gözlerinden, aklından, duygularından, beklentilerinden dünyaya bakan, dünyayı bu gözle yorumlayan bir yayın çizgisine sahip. Kadın mücadelesi içindeki yerimizi de bununla tarif ediyoruz.

Biz, kadın hareketi içinde olmazsa olmazlardan işçi kadınların daha görünür olmasının önemli olduğunu düşünüyoruz. İşçi kadınların tartışmalarının ve hayat-

İşçi ve emekçi kadınların birlikteliğinin, her türlü bölünmeye rağmen, kadınlar için ortak bir zemin oluşturabileceğini düşünüyoruz.

larının somut biçimde görünür olmasını sağlamak gibi bir dertle, niyetle, misyonla çalışıyor, üretiyor, yazıyor, haber yapıyor ve olan biteni yorumluyoruz.

İşçi ve emekçi kadınların birlikteliğinin, her türlü bölünmeye rağmen, kadınlar için ortak bir zemin oluşturabileceğini düşünüyoruz. Ekmek ve Gül grupları, farklı

noktalarda duran ama ortak talepleriyle, gündemleriyle bir araya gelen kadınlardan oluşuyor; biz bu ortaklığın gücüyle hareket ediyoruz.

Feminizmle bir dargın bir barışık ilerleyen bir ilişki takip ediyoruz, tabii bu çok dışarıdan, bir gözlem... Kadın kurtuluş mücadelesinin bütün dünyada yankı uyandırmış ideolojisi olarak Feminizme dönük eleştirileriniz nelerdir? 21. Yüzyılın Feminizmine dair söylemek istediğiniz, tartıştığınız istedikleriniz neler?

Kendimizi feminist olarak ifade etmiyoruz, çünkü feminist değiliz. Feminizm, kadın mücadelesini zenginleştiren, hem teorik olarak hem de pratik açıdan bugünün dünyasını kadınların penceresinden analiz etmek, değerlendirmek bakımından çok şey öğrendiğimiz ama çok da eleştirdiğimiz perspektiflerden biri.

Bu eleştirinin önemli bir bölümünün içeriğini, kadınların ezilmişliğinin kaynağını nerede gördüğümüz, dolayısıyla da çözümü için ne önerdiğimiz gibi asli bir ayrım oluşturuyor. Elbette bu ayrım ev içi emek, feminizm ve Marksizm arasındaki ayrımlar ve elbette kadın hareketinin yönelimleri ve sınıf hareketiyle ilişkisi konusundaki tartışmaları da beraberinde getiriyor.

Kadın hareketi farklı kesimlerden kadınların “benim sözüm” diyebileceği ortak taleplerle, bu ortak mücadele gündemleri için en geniş kadın birlikteliğini nasıl sağlarız, nasıl ortak hareket edebiliriz sorusuna birlikte anlamlı yanıtlar verdiğimiz, asgari bir ortaklaşma zemini üzerine yükselen ve Türkiye bağlamında en güçlü muhalefeti ortaya koyma kapasitesine sahip hareket.

Topyekûn saldırının birincil hedefi olarak kadınların seçilmesi bir tesadüf değil. Aslında bu tesadüfi olmayan durum kendisiyle beraber mücadeleleri de getirdi. En çok etkilenenler en çok mücadele edenler haline geldi.

Feminist hareket de bu mücadelenin asli unsurlarından biri. Bileşenler arasında eleştirel bir birlik var. Böylesi bir birliğin temelini eleştirel olması onun arzusu değil; tam tersine gücüdür. Bu tartışmaların bizi beslemesi adına kıymetli olduğunu düşünüyoruz. Bu bizce kadın hareketinde birbirimize karşı hem sorumluluğumuz hem de ihtiyacımız.

Elbette Türkiye’de ve bütün dünyada yükselen ve birbiriyle çok daha ilişkili bir kadın mücadelesi şekillendiğini tariflersek yanlış olmaz. Siz yükselen ve enternasyonalleşen bu kadın mücadelesini nasıl anlıyorsunuz? Örneğin Haziran 2019’da Avrupa ve Latin Amerika’nın birçok ülkesinde büyük bir Grev örgütlenecek. Yeni dönem kadın mücadelesinin bir eylem biçimi olarak, işçi sınıfının tarihsel eylemini “Grev”leri tercih etmesinin nedeni ne olabilir?

Aslında neo-liberal krizin asıl yükünü kadınlar taşıyorlar. Kriz kendisini özellikle çok farklı kesimden kadınların giderek yoksullaşması, daha kötü koşullarda yaşamak ve çalışmak zorunda kalması ile yakıcı bir biçimde hissettirdi.

Neo-liberal dönemin özelleştirmelerinin, özellikle sosyal hizmetler alanında yarattığı yıkımın faturasını kadınlar ve çocuklar ödüyor. Kadın cinselliğinin denetimi, ailenin kutsallaştırılması, kadınların nesne

haline getirilmesi bu özel politikaların bir yönü.

Bu topyekûn saldırının birincil hedefi olarak kadınların seçilmesi bir tesadüf değil. Aslında bu tesadüfi olmayan durum kendisiyle beraber mücadeleleri de getirdi. En çok etkilenenler en çok mücadele edenler haline geldi.

Bugün dünyanın dört bir yanında grevlerin, iş bırakmaların, işyeri direnişlerinin, sokak eylemlerinin en önünde olan kesimler, sağlık, sosyal hizmetler ve bakım emekçileri. Buralarda ağırlıklı olarak kadınlar çalışıyor ve sokakta da onlar var. Dünyada kadın mücadelesi kitleselleşiyor.

Türkiye’de kadın hareketinin önemli bir güç olduğu açık. Bu gücün temel dayanağını, kadınların bir arada olma, sözünü beraber söyleme ısrarından ve her koşulda sokağı kullanma dirayetinden aldığını düşünüyoruz.

“Ni Una Menos” ile başlayan, tacize, tecavüze karşı çıkan eylemlerle; eşit işe eşit ücret grevleri aynı anlarda sokakları dolduruyor. Taleplerin, sınıf mücadelesinin talepleriyle birleştiğini görüyoruz. Bugün kadına yönelik şiddeti neo-liberal saldırıganlıktan, kapitalizmin geldiği aşamadan, bize dayatılan çalışma ve yaşam koşullarından ayrı düşünemeyiz.

İç içe geçmiş, birbirinden beslenmekten başka şansı olmayan mücadele alanlarının ortaklaşmak zorunda kaldığı bir dünya konjonktüründen geçtiğimizi düşünüyorum. Benim umudum, bunun Türkiye’ye yansması.

Türkiye’de Birlikte Güçlüyüz başlığı altında birçok kadın örgütü bir araya geldi ve kadın dayanışmasını yükseltecek ve mücadeleyi ortaklaştıracak güçlü bir zemin arayışı devam ediyor. Birlikte Güçlüyüz’ün içerisindeyiz, siz gelişen bu yeni zemini nasıl buluyorsunuz? Devamlılığı mümkün mü?

Türkiye’de kadın hareketinin önemli bir güç olduğu açık. Bu gücün temel dayanağını, kadınların bir arada olma, sözünü beraber söyleme ısrarından ve her koşulda sokağı kullanma dirayetinden aldığını düşünüyoruz.

İstanbul bu noktada önemli bir merkez ve burada kurduğumuz birlikteliklerin ruhu, istesek de istemesek de belirleyici oluyor. Ancak her ilde, her yerelde kadınların kendi ihtiyaçları ve koşullarıyla kurdukları birlikler, oluşumlar güçlenmeden yalnızca kent merkezlerinde kendimizi göstermemiz yeterli değil.

Bütünlüklü bir saldırıyla karşı karşıyaysanız, bütünlüklü bir mücadele programına ve mücadele araçlarına sahip olmanız gerekir. Birlikte nasıl yol alacağız? Bu, halen cevaplanmayı bekleyen önemli bir soru.

Biz kadın mücadelesinde; merkezleşen, tartışma ve karar alma süreçlerinin giderek yukarıda toplandığı bir biçimin, en başta, kadın mücadelesinin zeminine, ruhuna, doğasına aykırı olduğunu düşünüyoruz. Bu elbette hepimizin ortak kaygısı ve bu kaygı, pratiğe de yansımaları.

Kadın hareketi içinde herkesin kendi politik gündemini dayattığı değil, en geniş

kadın kesimlerinin “bu benim sözüm” deyip sahiplenebileceği, eyleme geçebileceği, başka kadınlarla buluşabileceği ortaklıkta talepler ve mücadele gündemleriyle ilerlemememiz gerektiğini düşünüyoruz. Saldırılara karşı yan yana duracağımız zemini de ancak tartışarak ve en çok ortaklaştığımız talepler üzerinden birlikte yol yürüterek bulabileceğimizi düşünüyoruz.

Öncü bir kadın portresi

Rosa Luxemburg

“Sizin düzeniniz kumdan zemin üzerine kurulu. Devrim daha yarın “gümbürtüyle ayağa kalkacak yeniden” ve yüreklerini-ze korku salan borazanlarla ilan edecek: Vardım, varım, var olacağım!” diye haykır-mıştı geleceğe miras bıraktığı basılı son sözlerinde...

Bugün onlarca yıl sonra bile bu sözler el-den ele, dilden dile adeta mücadelenin her alanında bayraklaşarak sloganlaştı.

Vardık, varız, var olacağız!

Özellikle, kadınların özgürlük mücadelesinde, öncü bir kadın yoldaştan miras alınan bu sözler, kadınların varoluş şiarına, karanlığa fırlatılan güçlü bir haykırışa dönüştü.

Ve bugün Rosa'nın 15 Ocak 1919'da acı-masız bir senaryoyla katledilişinin yüzüncü yılı devrilirken, tarihsel bir öncü kişilik olarak Rosa'yı ve eylemini anmaya, O'nu özgürlük mücadelemize aş etmeye devam ediyoruz.

“Tuğla duvarlara” karşı

Yaşadığı döneme damga vurmuş, o dö-nemin verili saiklerini alabildiğine sarsmış ve zorlamış bir kadın Rosa.

Bir devrimci, bir komünist, Polonya asıllı bir Yahudi ve ayağı aksak engelli bir kadın.

Ne babasının ne de kağıt üzerinde kocası-nın soyadı ile anılmış, hiçbir erkeğin ön ya da arka adıyla değil, kendi ismiyle tarihe kök salmış bir kadın Rosa.

Erkeklerin hakimiyetinin tartışmasız kabul gördüğü yaşamın tüm alanları gibi, politikanın ve hatta devrimci mücadelenin de erkeklere özgü bir alan misali erkek gö-rünürlüğüyle sınırlarının çizildiği o zorlu ve çetrefilli mecraya adım adım ayak basan ve mevcut olanı, kabul gören tüm yargıları kendi eylemiyle yıkmayı başaran bir kadın.

Öyle ya, kadın kurtuluş mücadelesinin ilmek ilmek ördüğü, adım adım kazandı-ğı haklarla var oluşunu kuvvetlendirdiği, kadın görünürliğini artırdığı, dünyanın dört bir yanında ardı ardına patlayıveren kitlesel kadın ayaklanmalarının yaşandığı şimdilerde bile, siyasal alanda kadın olarak var olmak hâlâ alabildiğine zor.

Perihan Koca

Kadınların varlığının gölgelendiği, taleple-rinin küçümsendiği, sol, sosyalist demokrat parti ve kurumlarda bile kadınların vitrin-leştirildiği bir düzeni yaşıyoruz hâlâ, varın yüz yıl öncesinin koşullarında bir kadın devrimci olarak yer almanın zorluklarını siz düşünün.

İşte Rosa, tam da o zor'a kafa tuttu, arı kovanına çomak sokarcasına alışlagelenin rahatını kaçırdı, erkeklerin dünyasının “tuğla duvarları” arasında kişiliğini sürekli inşa ederek, her defasında sınırlarını zorla-yıp aşarak, düşüncesi ve eylemi ile var oldu.

Öğrencilik yıllarından itibaren, amansız bir irade ile atıldığı mücadelesinde, kadın kimliğiyle devrimci mücadelenin en ön saflarında yer almış ve sosyalizm tarihinin en önde gelen isimlerinden biri olmuştu.

Rosa, zekası, canlılığı, coşkusu ve üretken-liğiyle entelektüel, yazar, güçlü bir kalem ustası ve teorisyen, kitleler üzerindeki etkili konuşmaları ve özgün üslubu ile sarsıcı bir hatip ve polemikçi, örgütçü bir militandı.

Özgün ve farklı düşünceleriyle çoğu zaman tek başına kalmayı göze alarak, hesap yapmadan, korkmadan, çekinmeden, dü-şüncelerini ifade eden gözü kara bir eleştiri üstadı, önderleştikçe zaman zaman yoldaş-larının bile özel düşmanlığını kazanmış bir

Mücadelesindeki coşkusu ve tutkusu “özel” yaşamında, ilişkilerinde de geçerliydi Rosa'nın. Aynı duygu yoğunluğu ve tutkularıyla aşklar yaşıyor, öfkesini, neşesini arzularını asla gizlemiyordu.

devrimci önderdi.

Bernsteingillerin, Alman işçi sınıfının hukuksal, sendikal uyarlamalar ve uygula-malarla devletle uzlaşma önerilerine karşı, Rosa asla kuru ajitasyonlarla değil, önerilen savların teoriyle çürütülmesini sağlayacak makaleler, broşürler yazarak, kürsüden geri durmayarak, sözüyle, eylemiyle cevap üretiyordu.

Parti içerisindeki çalkantılı eşikte, Rosa'nın kaleme aldığı “Toplumsal reform ya da devrim” broşürü Rosa'yı Rosa yapan önem-li dönemeçlerden biri oldu.

Tarihin turnusol kağıdı işlevini gören, Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın gerici rüzgarları esmeye, savaşın karanlığı tüm coğrafyaların üzerine karabasan misali çöreklenmeye başladığında, İkinci Enter-nasyonel üyesi çoğu sosyal demokrat parti kendi burjuvalarına soldan destek politika-sını güdülemeye, yurtseverlik savunması adı altında savaş çığırtkanlığına soyunmaya başlamıştı. Rosa ise, bu savaşın emperyalistlerin yağma savaşı olduğunu hatırlata-rak, işçi sınıfının enternasyonalist bayrağını inatla yükseltmeye çabalamış, savaşa karşı dövüşmekten geri durmamıştı.

Döneminin en güçlü sosyal demokrat partisi olan Alman Sosyal Demokrat

Partisi'nde (SPD) kurucu üye olan Rosa, partisini uzun süre devrimci bir hatta tutmaya çalıştı. Ancak ısrarlı mücadelesinin sonuç vermemesiyle ve olağanüstü dönemeçlerde SPD'nin aldığı uzlaşmacı reformcu tutumlarla ve hatta savaş yıllarındaki burjuvazinin çıkarlarını soldan destekleme politikalarının mükâfatı olarak SPD'nin hükümete alınması akabinde, Rosalar (Karl Liebknecht, Clara Zetkin vs.) önce parti içerisinde Spartaküs adıyla bir muhalefet grubu oluşturmuş, sonrasında ise 1918'de patlak veren Alman Devrimi sürecinde Alman Komünist Partisi'ni kurmuşlardı.

Teorik alanda bir kadın

Sürgün ve cezaevi koşullarıyla defalarca sınanmış olan Rosa, asla sızlanmıyor, işçi sınıfı ve örgütlü mücadeleden bir an bile geri durmuyordu.

Teorik alanda da gençlik yıllarından itibaren yazma ve üretme eylemine atılan Rosa, 1893'te yayınlanan İşçi Davası dergisinin yazı kurulunda yer alıyor, 1897'de Polonya'nın Endüstriyel Gelişimi tezi ardından, 1900'lerden itibaren SPD'de aynı zamanda Parti Okulu eğitmenliği yapmaya başlıyor. 1918'de cezaevinden çıkar çıkmaz Spartaküs Birliği'nin yayın organı Rote Fahne (Kızıl Bayrak) gazetesinin yazı işlerinde çalışıyor, doğa bilimleri, felsefe ve matematik üzerine de özel olarak tutkuyla yoğunlaşıyordu.

Tarih ve kuram araştırmalarında derinleştiği çalışmalarında emperyalizm ve ekonomi üzerine makaleler, broşür ve kitapları birbirini

izliyor. "Sermaye birikimi: Emperyalizmin ekonomik açıklamasına katkı (1913)" Rosa'nın en önemli kuramsal yapıtı olarak bugün karşımızda duruyor.

O dönemlerde, Kautsky'ler Franz Mehring'ler Bebel'ler dışında pek kimsenin teori alanında keskin ve polemikçi makaleler, kitaplar yazmaya cüret etmesi ve kendini bir teorisyen olarak kabul ettirmesi söz konusu değildi, hele ki bir kadının.

Ancak Rosa, kendi eylemiyle potansiyelini ve yeteneklerini sürekli zorlayarak ve her defasında daha da bağımsızlaşarak, günlük yaşamındaki yoğun emek ve disiplin temposuyla o katılmış "tuğla duvarları" zorladı. Ataerkinin kurumlarını tek tek eşeledi ve oradan bir kapı araladı. Rosa'nın ittire ittire araladığı o kapıdan, şimdilerde dünyanın dört bir yanında milyonlarca kadın özgürlüğe adımlıyor...

Özgür bir kadın modeli yaratmak

Çokça tartışılır, Rosa Luxemburg gibi öncü devrimci bir kadın, neden ola ki, kadın sorunu ve kadın özgürlük mücadelesine özel olarak yoğunlaşmamıştır?

Hemen yanı başında kadın kurtuluş mücadelesinin boy vermesinin temel isimlerinden Clara Zetkin gibi bir kadın yoldaşı varken ve hatta Clara ile salt siyasal değil müthiş bir kadın dostluğunun bağlarını kurmuşken, Rosa niçin kadın özgürleşmesini ana gündemi haline getirmemiştir?(!)

Peki ya öyle mi gerçekten?

Evet, Rosa ilk başlarda kadın sorunuyla pek de ilgilenmedi, hatta zaman zaman bu gündemden kaçındığı anlar da oldu.

Çok sonraları kadınların gündemi ve özellikle işçi kadınlar üzerine makaleler yazdı, tartıştı, hatta kendisini eleştirdiği

Evet Rosa yaşamının her alanında kabuğu çatlamayı seçti. Ve çatlattı da. Tepesindeki o "cam tavanı" kırdı. Ve bugün katledilişinin yüzüncü yılında yeni bir çağa doğru adımlarken, kadınlara işaret fişegi çakmaya devam ediyor, edecek.

anlar da oldu.

Ancak Rosa, cezaevinde, sürgünde, parti faaliyetinde, evde, "özel" yaşamında, aşklarında, duruşuyla, davranışıyla, eylemiyle, mücadelesiyle, erkeklerin dünyasını aşındıra aşındıra kadın kimliğiyle siyasal alanın içerisinde var oldu. Hem devrimci mücadelenin eylemselliğine hem de teorik alana bir kadın olarak damgasını vurdu.

Dolayısıyla kadınların özgürleşmesinde önemli bir model oluşturdu.

Salt siyasal alanda değil, gündelik hayatında, yoldaşlık, dostluk ilişkilerinde ve "özel" yaşamında da Rosa; verili kadınlık rollerini, erkeklerin gölgesinde edilgen bir yaşamı reddederek, klasik kadın kimliğinden kopuşmayı düstur edinip, kadınlık-erkeklik rollerini parçalamış ve özgür bir kadın modelini yaratmaya çabalamıştı. Bunun aksini bugün kimse iddia edemez herhalde?

Aşkları ve tutkuları da mücadeleye dahil

Mücadelesindeki coşkusu ve tutkusu "özel" yaşamında, ilişkilerinde de geçerliydi Rosa'nın. Aynı duygu yoğunluğu ve tutkularıyla aşklar yaşıyor, öfkesini, neşesini arzularını asla gizlemiyordu. Bir kadın devrimci olarak, duygularıyla, arzularıyla, aşkla mücadele edilebileceğini de pekala gösterdi.

Leo Jochiges ile dillere destan fırtınalı aşklarını herkes bir biçimde duymuştur değil mi? Sevgiliye Mektuplar kitabında derlenen Rosa'nın Leo'ya mektuplarında, kelimelerin satır aralarında dolaşırken, Rosa'nın o ele avuca sığmaz meşkini, özlemine, hiddetini, sancılarını, o mektuplara değip dokunan herkes bir biçimde duymuştur.

Yahut kendisinden yaşça çok küçük olan, Clara Zetkin'in en küçük oğlu ile yaşadığı herkesin bildiği bir sırı dönüşen yarı gizli ilişkiyi... Ya da Rosa'nın kaçamaklarını...

İnsana dair ne varsa, o duyguyu içinde yeşertiyordu Rosa. Kimi zaman öfkesine yenik düşüyor, kırılıyor, kırıyor, kırılğanlaşıyor, kimi zaman dört nala duygularının peşinde koşup, kanatlanıyordu. Evet hepsi Rosa'ydı, çelişkileriyle, neşesiyle, inadıyla hepsi O'na dairdi. O duyguları kimilerinin dediği gibi devrim mücadelesine halel(!) getirmiyordu...

Evet Rosa yaşamının her alanında kabuğu çatlamayı seçti. Ve çatlattı da. Tepesindeki o "cam tavanı" kırdı. Ve bugün katledilişinin yüzüncü yılında yeni bir çağa doğru adımlarken, kadınlara işaret fişegi çakmaya devam ediyor, edecek.

Hikayelerimiz değil mi bizi yan yana getiren? Her birimiz, kendi hikayemizin bir yerinde, öbürünün hikayesine dokunuyoruz. Böylece büyüyor, güçleniyoruz. Bu yüzden, her sayıda hikayeler paylaşıyoruz. Kendi hikayelerimizi. . .

“Yeşerip Filizlendim”

Derleyen:
Dilan İpek

Bizim en büyük ve en kutsal görevimiz neden “dayımın, eniştemin ya da ağabeyimin çayını dikkatle takip etmek” dediğim gün ve çayı önce kadınlara dağıttığım gün feminist oldum.

İstedğim gibi yaşamamanın zaten feminist bir direniş örneği olduğunu fark ettiğim gün feminist oldum.

Karşı cins için çok doğal olan şeylerin kadınların en zor savaşları olduğunu fark ettiğim gün feminist oldum.

Diklenmeden dik durmayı öğrendiğim gün feminist oldum.

Ahlakın kadın ve erkekten bağımsız insani bir erdem olduğunu fark ettiğim gün feminist oldum.

Göğüslerimizin ya da vajinamızın ahlakın bir izdüşümü değil sadece vücudumuzun bir parçası olduğunu düşündüğüm gün feminist oldum.

Ben çok kez “feminist” oldum ve ne zaman feminist bilince sahip oldum, kız kardeşlik kavramının içinde oldum o zaman daha güzel oldum, ben o zaman ben oldum.

~ buse

Bizim en büyük ve en kutsal görevimiz neden “dayımın, eniştemin ya da ağabeyimin çayını dikkatle takip etmek” dediğim gün ve çayı önce kadınlara dağıttığım gün feminist oldum.

Bazen, feminist olduğuma ne zaman karar verdim diye soruyorum kendime. Ancak belirli bir dönem gelmiyor aklıma. Uzun zamandır böyle olduğumu hatırlıyorum sadece.

İlkokuldan başlayarak her zaman kız çocukları olarak bir baskı hissediyorduk. Dış görünüşümüz, davranışlarımız, uyumumuz, saçlarımız, ses tonumuz... Erkeklerden farklı olarak bizim daima uymamız gereken bazı kurallar vardı. Daha akıllı uslu olmalı, oturmayı kalkmayı bilmeliydik. Büyüdükçe tüm bu

baskılar sadece şekil değiştirdi. Genç bir kadın olduğumuzda da nasıl davranacağımıza, hangi saatte nerede olmamız gerektiğine her zaman karışılıyordu.

İlk yetişkinliğe adım attığım dönemlerde tüm baskılara; medyanın, iktidarın ve toplumun kadınları her zaman yönlendiriyor ve sindiriyor oluşuna bir tepki oluşturmaya başladığımı fark ettim. Arkadaşlarım tarafından “her şeye muhalefet olmak” olarak yorumlanıyordu bu ama aslında olması gereken buydu. Eşitliğin, kadın iradesinin savunulmasının bazı insanları neden

rahatsız ettiğini anlamıyordum ve tepki aldıkça savunduğum şeye daha çok yöneldim, daha çok araştırdım. Rahatlarını bozacağımız içindi bu tepkileri.

Daha sonra üniversiteye geçtiğimde kendim gibi çok kadın olduğunu, kendimin “anormal” olmadığını anladım. Normalimiz buydu bizim, bir yerlerde kadın mücadelesini yürüten ve büyüten birçok kadın vardı ve onlarla birlikte dayanışmanın mutluluğunu yaşamak tarifsizdi gerçekten.

Kadınlar olarak birbirimizi dinleyip

benim feminist oluşum, daha doğrusu feminist olduğumu anladığım yıllar 11. sınıfın sonlarına denk geliyor. Bir şeyleri kullaktan dolma değil de okuyarak öğrenmeye başladığımız yaşlarımız. O zamana kadar aile içinde ve toplumda sergilenen davranışlar, yapılan baskıların bize normal olarak empoze edilmesini sağladı. Aslında bu yapılan ve söylenenlerin normal olmadığını

Ben genç bir kadını ve en az bir erkek kadar hakkım var gece dışarıya çıkmaya. Böyle düşünmeye ve bunları dile getirmeye başladığımda kendimi daha güçlü, fikri olarak, mücadeleci biri olarak hissettim.

yaşım ilerledikçe, okudukça öğrendim. Bize hep feminizmin “erkek düşmanlığı” olduğu söylendi. Ya da feminist olmak bir hakaretmiş gibi algılandı, oysa böyle değildi. Böyle olduğunu düşünen insanlar kendi fikri olmayan, kulaktan dolma bilgileri dilendiren kişilerdi. “Yapamam, edemezsin, sen kızsın, gece dışarı çıkamazsın, eksik eteksin” bunlar dışarıdan şiddet gibi görünmüyor ama psikolojik şiddetin ta

kendisi. İşte bunlara başkaldırım lise yıllarımda oldu. Çünkü ben eksik ya da yarım olduğumu düşünmüyordum.

Ben genç bir kadını ve en az bir erkek kadar hakkım var gece dışarıya çıkmaya. Böyle düşünmeye ve bunları dile getirmeye başladığımda kendimi daha güçlü, fikri olan, mücadeleci biri olarak hissettim. Böylelikle feminist olduğumu anladım. Başlarda feminist olduğumu söylemek çok kolay olmadı ama artık çok daha güçlü bir şekilde mücadelenin adının feminizm olduğunu söylüyorum.!

~ dilan

Sanıyorum ilkokul yıllarımdı ve küçük olmama rağmen bir şeylerin yanlış olduğunun bilincindeydim. Oturma düzenimizi bile sorgulardım: “Neden kız ve erkek öğrenciler yan yana oturmuyordu?”

Feminist mücadeleye içkin olan “boyun eğmemeyi ve sorgulamayı” ilkokul yıllarımdan itibaren farkında olmasam da kavrayabilmiştim. Arkadaşıma küfür eden bir erkek arkadaşı müdürün odasına götürdüm, olayı anlattım. Ders arasında müdür gelerek o arkadaşı aldı ve okul çıkışı, küfür eden arkadaşın iki hafta uzaklaştırma cezası aldığını öğrendim. Küçük bir olayın bütün bir geleceğime yön verebileceğini düşünmeye başlamıştım. Sonra kendimi karşılaştığım tüm eşitsizliklere tepki verirken buldum.

Tabi buna en büyük etken, beni bu bilinçle yetiştiren ailem. Kimimiz şanslı doğar hayatta. Benim en büyük şansım; kız

çocuklarının seilmeyip, hor görülmesi, yok sayıldığı bir toplumda kadın mücadelesini destekleyen bir babam olmasıydı. Bana hep destek veren, “Ben yapamam” desem bile “Hayır, sen yaparsın” diyen; kimsenin benim hayatıma karışma hakkının olmadığını bilen bir baba. “Kız çocuğu dediğin evlenir ve yerini yurdunu bilmesi gerekir” diyen gerici bir çevrede bile “Kızım okuyup hayatına kendisi yön verecek, bunun için hayatımın sonuna kadar çalışmam gerekse bile çalışırım” diyen bir baba. Söylenince kulağa çok hoş gelen ama aslında olması gerekenin bu olduğunu bildiğimiz bir durum.

Hayatıma yön vermeme sağlayan bu baba, bilerek veya bilmeyerek gerçek feminizmin kadını erkek eşitliği olduğunu bilen

bir feminist yarattı. Ataerkil topluma bir bayrak çekti bu.

Bilinçli bir aile, topluma bilinçli bireyler kazandırabilir. Bunun en somut örneğini de hep kendim olarak verdim. Bize sürekli cinsiyetimizin hatırlatıldığı ve bu doğrultuda hareket etmemiz gerektiğini söyleyen, öğretmeye çalışan, kadın olduğumuz için bizi aşağılayanlara, küçümseyenlere “ama sen kızsın” diyip yetenek ve kabiliyetlerimizi kısıtlayanlara karşı çıkış hep vardı. Hala da var. Ben de bunlardanım. Kısıtlandığım yerlerden doğup, yeşerip, filizlendim ve “yapamazsın, olamazsın” ile başlayan cümleler benim için anlamsızlaştı.

~ felek

anladıkça ve dayanıştıkça, feminizm hakkında daha çok okumak, bilgilenmek, feminizmin içinde daha çok bulunmak için güç buldum kendimde. Bizler, bir şeylerle sorunu olan ve bu şeyleri değiştirmek isteyen kadınlarız.

Bu kadar çok “erkeklik” içinde, kadın kimliğimizle yaşamaya çalışıyoruz. Ama ne mutlu ki güç alabileceğimiz, birlikte mücadele edebileceğimiz birçok kadın var.

Ailemizde, sokakta, okullarda, üniversitede, iş yaşamında haklarımızı gasp ediliyor, tacize uğruyoruz. Kadınlar olarak bize nasıl hitap edileceğini bile erkekler belirliyor, evde çalışan kadınların emeği görmezden geliniyor. Sadece kadınları ilgilendiren konular hakkında ahkam kesilebiliyor ve aslında

kadınların sınırları çiziliyor. Bu kadar çok “erkeklik” içinde kadın kimliğimizle yaşamaya çalışıyoruz ama ne mutlu ki güç alabileceğimiz, birlikte mücadele edebileceğimiz birçok kadın var.

Kendi adıma bu mücadelede yer almaktan çok mutluyum. Kadınlar olarak her gün yaşadığımız onca kötü şeye rağmen, bizi kendi içimizde bölmek isteyenlere rağmen yine de dik durmak ve hep beraber mücadele etmek için bir araya geliyoruz.

~ rozana

Sabaha karşı rüyası

Elif Demirel

“Canını çıkardın hamurun.”

“Ama kulak memesi kıvamına gelmesi için öyle yapmak lazım...”

“Eline geçirdiğin her şeyden öç alıyorsun sanki. Sıkma bu kadar, biraz daha sakın. Bak, kurabiye yapayım derken kol kası yaptın görüyor musun?”

Gülüyor sonra. Gülümsemenin kendisine çok yakıştığını biliyor mu, bilmiyorum. Çok güzel güldüğünü ona hiç söyledim mi, hatırlamıyorum. Mesela ben iltifat almayı çok seviyorum ama sevmiyormuş gibi yapıyorum. Benimle ilgili herhangi bir şeyi beğendiğini dile getirirse eğer muhakkak ki ilk olarak “beğendin mi” diye soruyorum. Bir kez daha söylesin diye. Şımartılma faslı beş saniye daha uzasın diye. Aklım, biraz önce kurduğu cümleye takıldığı için daha çok abanıyorum hamura. “Eline geçirdiğin her şeyden öç alıyorsun.” Neyin öcü? Hangi öç? Belki de hayatımdaki her şey, ben sımsıkı tutmasam ellerimden uçup gidecek hafiflik ve pervasızlıkta. Şu çatlak kurabiyenin hamuru bile.

“Reyhan’a mı götüreceksin koca tepsiyi? Bana da ayırır mısın birkaç tane?”

“Elbette.”

“Ben çıkıyorum o zaman. Yapmamı istediğin bir şey var mı?” diye soruyor bu kez. Siyah bir tişört geçirmiş üstüne. Gözleri yemyeşil. Siyah giydiğinde parıl parıl parıl-

diyorlar sanki. Ona siyahı çok yakıştırıyorum ama bunu da söylemiyorum.

“Gitmeden müzik açar mısın bana, elim hamurlu da...” diyerek telefonumu işaret ediyorum. Dediğimi yapıyor, boynuma belli belirsiz bir öpücük konduruyor, bu sırada tişörtüne biraz un bulaşıyor, biçimli elleriyle un kalıntılarını silkeliyor ve gidiyor. En çok boynumu ve köprücük kemiğimi öpmekten keyif aldığını biliyorum. Bu yüzden hep yakası açık bluzlar giyiyorum ama bu meselenin onunla hiçbir alakası yokmuş gibi davranıyorum. Yakası kapalı kıyafetlerden hiç haz etmezmişim gibi. Grup Yorum arkada bas bas bağıyor: Zafer bizim olacak, can yoldaşım sana söz. Hamuru daha büyük bir hırsıyla yoğuruyorum artık. İstemsizce gülüyorum. Kurabiye yaparken dinlemem için açtığı şarkıya bak... Bu adamın nesini seviyorum, bilmiyorum.

****

Reyhan beni ruh gibi karşılıyor. Gerçekten de ruh gibi. Kızlar gelmiş, salondalarmış. Kurabiyeleri elimden alıyor ve teşekkür bile etmeden beni salona itekliyor. Bu akşam hepimizi buraya topladı çünkü anlatması gereken çok önemli bir mevzu varmış. Telefonda bahsettiği kadar mühim bir şey olmuş olmalı, diye geçiriyorum içimden. Zuhâl, kızıyla gelmiş. Vera. Aramızda hiçbir kan bağı bulunmamasına rağmen Vera, annesinin değil de benim küçüklüğüme benziyor. Kaküllü kumral saçları var,

dümdüz. Annem beni, pırasa saçlı kuzum diye severdi bazen. Hani böyle hiç hesapta yokken, durup dururken severdi. O sevme, sevmelerin en güzeli olurdu. Vera’nın da öyle hesapsız sevilesi, öpülüp koklanası pırasa saçları var. Gözleri bir eşeğin sıpasının gözleri gibi, kocaman delikler var sanki Vera’nın yüzünde. Göz diye, kocaman iki kara delik taşıyor yüzünde Vera. Delikli Vera. Muhtemelen bir yirmi yıl sonra da delirmiş Vera.

O şimdi bilmiyor ama ağladıkça gözleri büyümeye devam edecek. Kimileri, o deliğe düşmekten ölesiye korkacağı için onunla göz teması bile kuramayacak. Gözünün içine bakmaktan korkan adamlara tutulacak belki. Korkmasınlar isteyecek. Vera, her daim etrafındaki insanlardan daha çok şey gördüğünü zannedecek. Görmek, ona genellikle acı verecek. Tabii şimdi bunların hiçbirini bilmiyor. Bilmediği ve bilmemesinin huzurla yakın akraba olduğu dönemlerde çünkü. Bunları düşününce gidip ona sarılasım geliyor. Durduk yere. Annem gibi. Pırasa saçlı kuzum, diye sevesim geliyor onu. Ama yapmıyorum. Sevgimi göstermekle ilgili sorunlarım vardır belki de, bilmiyorum. Zamanında tutamadığım eller, çekip öpemediğim dudaklar, gediğine oturamadığım laflar vardır.

Acaba benim, pırasa saçlı bir kızım olur mu? Belki benim hiçbir zaman bir kızım olmaz. Belki kimse, benden bir kız çocuğu olsun istemez. Belki seçme şansını olsa hiçbir çocuk, benim rahmime düşmek

istememez. Zuhâl nasıl da gururlu... Aramızda anneliği tadan ilk o oldu. "Vera olacak adı, Ali öyle istiyor çünkü Nazım Hikmet'i çok seviyor." diye çıkıp geldiği gün dün gibi aklımda. Zuhâl, karnında sanki bir basket topu saklıyordu. Her an çıkartıp sektirecekti sanki, her şey herkese o denli gerçek dışı geliyordu. "Benim babam da Özdemir Asaf'ı çok severmiş ama adımla Lavinia koymamış." dediğim için tam iki hafta konuşmamıştı benimle. Canı acımış gibi bakmıştı yüzüme. Benim de acısın istemiş olacak ki, o dönem beraber olduğum adamın annesini kast ederek, "Kadın seni bu ukalalığın ve soğukluğun yüzünden sevmemiş herhalde" diye beceriksiz bir hamlede bulunmuştu. Canım yanmamıştı çünkü Zuhâl yanılıyordu. O kadın beni ukala ve soğukkanlı bulduğu için değil, sıska olduğum için sevmemişti. Babaannem de annemi sıska olduğu için sevmezdi. Neticede Zuhâl, iki haftanın sonunda "o güzel patlıcanlı börekten yapsana" diye dayanmıştı kapıma. Zuhâl öyledir. İkimizden birine küsse, hatta haklı bile olsa dayanamaz ve barışalım mı diye kapısını aşındırır.

Zaten benim Nazım'la, Nazım'ın aşklarıyla ya da edebiyatla bir derdim yoktu ki. Ali'yi pek sevmezdim ve lanet olası bir hafızam vardı, o kadar. Ali, bir zamanlar devrim yapabileceğine yürekten inanmış, yeşil parkasını sırtına geçirmiş, örgütlenmiş, ülkesi için güzel hayaller kurmuş biriydi. Sonra devrimcilik ona eskisi kadar heyecan verici gelmedi. Birilerine kızdı, hayata küstü. İçki sofralarında anılarını anlattı, hayatın bir şekilde orasından burasından tutmaya çalışsan, zor da olsa çabalayan herkesi eleştirme hakkını kendisinde gördü. Çünkü o, bir zamanlar bedel ödemişti. Sohbet etmek için toplandığımız gecelerden birinde politik bir meseleyi tartışırken, bilmem kaçınıcı birasını yuvarlayıp aynı zamanda bununla övünürken aniden bize döndü ve "neyse kapatalım konuyu, kızlar sıkıldı görmüyor musunuz," dedi. Çünkü Ali'ye göre biz, politikadan anlamazdık. Çünkü Sovyetler hakkında yalnızca onlar konuşabilirdi. Çünkü Çin denince onların aklına ilk önce Mao gelirdi, bizimse porselen çay takımları. Tarihi onlar yazar, onlar değiştirirdi. Biz de o esnada porselen fincanlarımızdan beş çayımızı yudumlardık. Hadi oradan! Bunun üzerine Ali'nin notunu vermiştim ve unutmamak gibi zararlı bir alışkanlığım vardı.

****

"Efsun teyze, bana ne zaman jile dikeceksin?"

Vera'nın sesiyle salona dönüyorum.

"Bana teyze demeye devam edersen el bezi bile dikmem sana."

Sesim istediğim kadar yumuşak çıkmadığı için Vera küsüyor. Dudaklarını büzüştürüyor, kollarını bağlıyor ve kara deliklerini halının desenlerine daldırıyor. Dört yaşındaki halim oluverip de karşıma geçiyor sanki. "Küstürdün çocuğu Efsun, biraz şefkatli olsana yahu. Kazık kadar kadın olmuşsun, ne diyecek çocuk sana? Teyze diyecek tabii" diyor Reyhan. Haklı belki de. "Hangi renk dikecektik senin şu jileyi? Gel teyzenin kucağına da karar verelim artık." diyorum sonra. Vera, hiç nazlanmadan kucağıma yerleşiyor. Mis kokulu saçlarını göğsüme gömüyor. Bu gece eve gidene kadar nerede uyuklayacağı da böylece belli oluyor. Yaşamak, bununla ilgili bir şeydir belki, diye düşünüyorum. Bu koku, bu dokunuş, bu minicik eller beni böyle şeyler düşünmeye sevk ediyor çünkü. Birine, nasıl seveceğini öğretmemek ne acı.

"Nazenin, Allah aşkına az iç şu zıkkımı" diye bağıyor Zuhâl birden. Geldiğimden beri hiç sesi çıkmadı çünkü pencerenin önünde durmaksızın sigara içiyor. Çok az insanın seyrettiği ve seyredenlerin kesines sıkıcı bulduğu bir sanat filminin açılış sahnesi gibi duruyor Nazenin. Benim güzel arkadaşım. Üniversitede aşık olduğu çocuk "böyle şahane ismi olan bir kadının şair olmaktan başka şans var mı" diye sorduğu ve Nazenin'in de "sen ne saçmalıyorsun ya" diye yanıtlamadığı günden

beri şiir yazıyor. Şiirlerini hiçbir yayınevi basmak istemediği için de üzülüyor. Özgün değil. Hatta yetenekli de. Ama katır inadı var. Vazgeçmiyor. O densiz herifle hala görüşüyor. Günün birinde birlikte olabiliriz belki, diyor. Nazenin'in, çırpınmaktan artık vazgeçmesi gerekiyor. Nazenin, sudan çok korkuyor. Nazenin hep, bir ihtimal denizinin kıyısında debeleniyor. Bileğinin üstüne çekine çekine vuran şuncacık sudan nasıl razı olabiliyor, bilmiyorum.

"Vera, sorsana Naze teyzeye, bize okumak istediği yeni bir şiiri falan var mıymış?" diyorum ki, keyfi biraz yerine gelsin. Şu zıkkımı da hakikaten biraz az içsin.

"Aslında bir şey var ama taslak gibi düşünenebilirsiniz" diyerek çantasına uzanıyor Nazenin. Bir kağıt çıkarıp şöyle bir göz gezdiriyor. Vera, kara deliklerini benim kara deliklerime diyor, "gül gibi kokuyor buran Efsun teyze" diyerek göğsümü elliyor. Aklıma söyleyecek bir şey gelmediği için saçlarını öpüyorum. Delikli kuzum benim. Zuhâl bize bakıp, "kadın olmak ne acayip şey Efsun" diyor gözleriyle. "Göğsünde o kokuyu muhafaza etmek ne acayip şey." Belki bunların hiçbirini söylemek istemiyor. Ben uyduruyorum. Uydurukçu Efsun.

****

yaşasaydım eğer

bana bu şarkıyı armağan eden bir adam olsun isterdim hayatımda

"ya sen olmasaydın"

ah, dese ydım ben de

ya ben olmasaydım

görüyor musun, iyi ki varım

dese ydım

iki günde bir sarımsak istemek için kapısını çaldığım üst komşum

bu denli suratsız olmasaydı

ben anneme, onun suratsızlığından dem vurmasaydım

annem bana

"o kadının hiç annesi olmamış ki" diye

soğuk ve kavruk bir açıklama yapmamış olsaydı

"tanesi 2 üç tanesi 5" diye bağırılan pazara gittiğimde

sarımsak almayı unutmasaydım

hiç değilse o şarkıyı çalan bir araba yağmurlu bir günde

ayakkabılarıma çamur sıratmış olsaydı

bunu, evrenin bir işareti saysaydım

ben, her adımında

ucuz bir romantizm arayan bir kadın olmasaydım

ah, keşke biraz var olsaydım

Nazenin, okumayı bitirdikten sonra bize bakıyor. O bakışta, umut var. Şu an görmek isteyeceğim en son şey. Amma tehlikeli, amma riyakâr. Çok güzel diyoruz, hep bir ağızdan. Çok güzel. Çünkü o bakışın, insana neler yapabileceğini biliyoruz. Dahası, yapabileceklerinden korkuyoruz.

“Sen ne anlatacaktın bize Reyhan? Dökül hadi.” diyor Zuhul. Reyhan, nihayet beni hatırladınız der gibi gözlerini deviriyor. Boğazını temizleyip konuşmaya başlıyor.

“Dün sabaha karşı annem geldi.”

“Nasıl yani?” diyoruz koro şeklinde. Çünkü Reyhan’ın annesi meme kanserinden öldü. Tam beş yıl önce.

“Rüyama girdi yani. Ne yaptığını biliyorum, dedi bana. Ayıplar gibi baktı uzunca. Dokunmadı, öpüp koklamadı. Ne yaptığını biliyorum, dedi ve gitti.”

Biraz afallamıştık çünkü Reyhan epey etkilenmiş görünüyordu.

“Sakin ol Reyhancım. Rüya bu, ben ne saçmalıklar görüyorum bir bilsen. Hem gece değil de sabaha karşı görülen rüyalar geçerli sayılmazmış. Babamın köyündeki bir kadın öyle söylemişti.”

“Ne saçma şeymiş o öyle. Rüyanın geçerlisi geçersiz mi olur?” diyor Zuhul.

“Öyle değil Efsun. Öyle değil. Annem tavırlarında haklı çünkü ben bir şey yaptım. Yıllar önce. Yapmamam gereken bir şey. Onun bana katiiyen yakıştıramayacağı bir şey. Şimdi o yanlış düzeltmezsem annem benimle asla konuşmayacak, biliyorum.” diyor Reyhan. Dokunsan ağlayacak.

“Kızım ne yaptın peki?” diyor Zuhul.

“Yüzüğü çaldım.”

“Hangi yüzüğü?”

“Babaannemin yüzüğünü.”

“Doğru düzgün anlatır mısın artık şunu!”

Sesimin yumuşak çıkmaması bu kez işe yarıyor olacak ki, Reyhan daha açıklayıcı konuşmaya başlıyor.

“Yıllar önce babam, ablama beni yanına çağırıyor. Babaannemden kalan bir yüzük vardı, özenle saklamıştı senelerce. Bordo taşlı, çok şık, çok güzel, çok zarif, çok değerli. Ama yüzük bir taneydi işte. Bizse iki kişiydik. Babam yüzüğü çıkardı ve ablama verdi. O yüzük benim olacak diye düşünmüştüm hep. Çok bozuldum ama belli etmemeye çalıştım. Sonra dolabından bir şey daha çıkardı ve bu kez bana uzattı.

Bunu da sen sakla, dedi.”

“Ne verdi sana?”

“Dedemin kokuşmuş içki matarasını.”

Bunu duyunca biraz gülüyorum. Reyhan öyle bir bakış atıyor ki, anında toparlanıyorum.

“Tamam da bu sürpriz bir şey olmamış ki, senin baban ablana hep daha farklı severdi zaten. O yüzüğü ablana değil de sana vermesi mucize gibi bir şey olurdu yani.” diyor Nazenin.

“Ama ben yüzükleri çok seviyorum. Üstelik ellerim çok güzel çünkü annemin ellerine benziyor. Bana daha çok yakıştırdı yani. En azından o zaman öyle düşünmüştüm. Sonra da ablamdan yüzüğü çalmıştım. Fark etmedi tabii ki çünkü yüzük falan onun umurunda değildi. Annem kesinlikle bundan bahsediyor. Sizi de bu akşam bu yüzden topladım. Bu işi çözmemiz lazım.”

“Anlaşıldı. Yüzüğü ablana en yakın zamanda geri veriyorsun. Bize anlattığın gibi anlat her şeyi, dürüstçe, kaçak dövüşmeden. Bir cahillik ettim, çok gençtim falan de. O zaten affeder seni. Annen de affetmiş olur böylece. Tamam, bitti gitti. Sen ne üzüyorsun ki o tatlı canını?” diyor Zuhul.

“Hayır canım, niye veriyormuş yüzüğü? Seneler geçmiş üstünden. Bekle biraz, annen de affeder seni yakında. Baktın affetmiyor, hatasız kul olmaz falan diyecek-

sin. Hem anneler bağışlayıcı ve kucaklayıcı değil midir? Günahınla sevabınla bassın seni bağrına.” diyor Nazenin.

Reyhan bana bakıyor çünkü fikrini söyleme sırası bende.

“Ablanla konuş Reyhan. Özür dile. O seni anlar. Yüzüğü geri de istemez. Vicdanını rahatlat, annenle aranı düzelt ve yüzüğüne mutlu mesut yaşa. Şahane çözüm valla!” diyorum. Kucağımda uyuklayan Vera’yı rahatsız etmeden konuşmaya çalışıyorum.

“Ben böyle bir hatayı nasıl yaptım! Ben böyle büyük bir günahı nasıl işledim!” diye sızlanmaya başlıyor Reyhan. Şimdi böyle karar verememiş gibi görünüyor ama yarın ilk iş ablasıyla konuşacak, bunu bu salondaki herkes adı gibi biliyor.

Vera, uykulu koca gözleriyle bana bakıyor, “ilk günahı kim işlemiş teyze” diye soruyor.

“O kısımlar biraz karışık kuzucum. Adem’in kaburga kemiğini kurcalayan Tanrı’ya kadar uzanmamız gerekir belki.” diye yanıtlıyorum onu.

Gülüyor. Aramızda büyük bir sır varmış gibi. Söylemek istediklerimi gözümden anlıyormuş gibi. Konuşmamız gereken çok önemli meseleler birikmiş gibi. Vera ve Efsun, kadim zamanlardan beri aslında bir bütünlük gibi. Saçlarından öpüyorum tekrar. Pırasa saçlı kuzum benim.

Sınırları Yıkan Müze

Sanatı dijital ortama taşıyarak sanatseverlere yeni bir deneyim yaşatmayı hedefleyen bu müzede, dijital sanat platformunun üçüncü sergisi “Cadılarla Dans Etmek” internet üzerinden katılımcılarıyla buluşuyor. Sergi kadın teması üzerinden sanatta cadı kavramını konu ediyor.

Tuğba Kara

“Okul sadece dört yanı duvarla çevrili, tepesinde dam olan yer değildir. Okul her yerdir. Sırasında bir orman, sırasında dağ başı.” diyordu Mahmut Hoca öğrencilerine. Müze deyince aklımıza gelen neydi peki? Dört yanı duvarla çevrili, içerisinde korunaklı “şey”lerin olduğu “dokunulmaz” yer mi? Ya da sadece giriş kartı olanların rahatça girebildiği bir yer? Öyleyse, “Duvarları Olmayan Müze”yle tanışmaya ne dersiniz a dostlar?

Sanatı dijital ortama taşıyarak sanatseverlere yeni bir deneyim yaşatmayı hedefleyen bu müzede, dijital sanat platformunun üçüncü sergisi “Cadılarla Dans Etmek” internet üzerinden katılımcılarıyla buluşuyor.

Sergi kadın teması üzerinden sanatta cadı kavramını konu ediyor. Bir cadı/kadın olmanın güç sembolü olarak değerlendirilmesine odaklanan ‘Cadılarla Dans Etmek’, özellikle İngiliz edebiyatının kadınların

hak ve eşitlik arayışlarına öncülük eden eserlerinden ilham alıyor.

“Duvarları Olmayan Müze”nin bu sergisinde, dijital platformunun üçüncü kura-törü olarak karşımıza çıkan isim ise Mine Kaplangı. 16 Ocak itibarıyla açılan bu sergi, “herkes için sanat” söylemini güçlendirirken, bir yandan da sanatta eşitliği ön plana çıkararak sanat kavramını sorguluyor. E ne diyelim, izleyelim, görelim...

Yoksa Siz Hala Dinlemediniz mi?

Amaç, bu şarkıları herkese dinletmek elbette. Erkeklerle de, çocuklara da. “Kadınlar vardır” demenin müzikal hali bu olsa gerek.

Belli ki tarih yanıltmıyor bizi. Belli ki müzik gerçekten de ruhun gıdası. “Güldünya Şarkıları”, kadın sanatçıların kadınlar için söylediği şarkılardan oluşuyor; üst başlığı bu albümün. Ama amaç, bu şarkıları herkese dinletmek elbette. Erkeklerle de, çocuklara da. “Kadınlar vardır” demenin müzikal hali bu olsa gerek. Bir tür çılgılık, belki daha fazlası. Haklı olan, sesini herkese duyurmaya çalışan... Albümün danışmanının da belirttiği üzere, “çünkü popüler müziğimizin geçmişini de bugünü de, ne yazık ki erkeklerin egemenliği altın-

da ve bu konuya at gözlüğüyle bakmadan yaklaşanların sayısı çok da fazla değil”. Bu sebepten, Güldünya Şarkıları için, “cinsiyetçi” olmayan şarkılar özenle seçiliyor. Nazan Öncel, Ajda Pekkan ve Şevval Sam gibi isimler yepyeni parçalarını bu albümde sunuyor ve seslendiriyor bir şarkıyı Sezen Aksu: “Canım abim vurma beni/ Bu dünyadan alma beni/ Dökülür mü kardeş kanı?” diyerek.

Töre cinayetlerine kurban gidilmesin diye. Yeni Güldünya’lar yaşanmasın diye. Dünya gül olsun diye...

